

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

TÜRK DİLİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HALİDE EDİB ADIVAR ‘IN “ATEŞTEN
GÖMLEK VE SİNEKLİ BAKKAL”
ROMANLARI ÜZERİNE CÜMLE
BİLGİSİ ÇALIŞMASI**

ELİF GÜR SOY

TEZ DANIŞMANI

Doktor Öğretim Üyesi Sevgi ÖZTÜRK

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ.....PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ali F. GÜRSOY..... tarafından hazırlanan
Halide Edib. AHAHALE'nin "Sinekli Bakkal ve Akşaklı Gökçek" Romanları Üzerine Çizim ve Çizimle Çözüm
Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim
Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca 20.09.2019..... günü saat
11.00..... 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin
*..... **OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Dr. Ahmet Gürsöy	Kabul Edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Savaş Öztürk	Kabul Edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Balat Hancı	Kabul Edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**..Türk Dil ve Edebiyatı ANABİLİM DALI****DOĞRULUK BEYANI**

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

22/09/2019

Elif GÜR SOY

İmza

Tezin Adı: Halide Edib ADIVAR "Ateşten Gömlek ve Sinekli Bakkal" Romanları Üzerine Cümle Bilgisi Çalışması

Yazar Adı: Elif GÜRSOY

ÖZET

Halide Edib Adıvar Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerinin önde gelen edebiyatçılarından. En çok Realist/Naturalist kimliğiyle yazdığı romanlarıyla tanınmaktadır. Sade lisan anlayışıyla ele aldığı romanlarında Doğu- Batı, eski-yeni, saray kültürü- halk kültürü arasında kalan bireylerin ve toplumların durumu Halide Edib de önemli bir yer tutmaktadır. Diğer yandan "kadın" Halide Edib'in bütün romanlarında temel meselelerden biridir.

Millî Mücadele devam ediyorken yayımlanan belgesel roman olan "Ateşten Gömlek" ve töre romanı olan " Sinekli Bakkal" onu Türk romanını tek başına temsil eder hale getirmiştir.

Bu çalışmada, Halide Edib'in ününü arttıran bu iki romandan hareketle söz dizimi hakkında yazılan diğer kaynakların rehberliğiyle kelime gruplarını, cümle öğelerini ve cümle çeşitlerini tespit etmeğe çalıştığımız metin odaklı bir çalışmadır.

Anahtar Sözcükler: 1. Sinekli Bakkal 2. Ateşten Gömlek 3. Söz Dizimi

Name of the Thesis: Halide Edib ADIVAR Syntax on "Ateşten Gümlek and Sinekli Bakkal" Novels

Author Name: Elif GÜRSOY

ABSTRACT

Halide Edib Adıvar is one of the leading writers of the Constitutional and Republican periods. She is best known for her novels as a Realist / Naturalist. She status of individuals and societies in East-West, old-new, palace culture-folk culture occupies an important place in Halide Edib. On the other hand, "woman" is one of the main issues in all the novels of Halide Edib.

While the National Struggle continued, the documentary novel "Ateşten Gümlek" and "Sinekli Bakkal", a novel in the tradition of her novel te Sinekli Bakkal te, made her represent a Turkish novel on her own.

This study is a text-oriented study in these two novels increase the reputation of Halide Edib which we try to find out the word groups, sentence elements and sentence types with the guidance of other sources written about syntax.

Key Words: 1. Sinekli Bakkal 2. Ateşten Gümlek 3. Syntax

ÖN SÖZ

Dil, canlı bir varlıktır. Yüzyıllar boyunca dil, yaşanan coğrafyadan, sosyal, siyasi ve kültürel bağlardan etkilenecek insan gibi gelişmekte ve değişim geçirmektedir. Bu değişimler zaman zaman olumlu yönlerde olsa da bazen de dilin yozlaşmasına ve köklerinden uzaklaşmasına da sebep olmaktadır. Dil, toplumlara millet şuurunu veren, onları bir arada ve aynı ülkü etrafında toplamaya yardımcı bir araçtır. Millet ve dil birbirini geliştiren ve destekleyen iki önemli unsurdur. Bir dilin yok olması demek bir milletin yok olması demektir.

Bu sebeptendir ki Türk Dili'nin gelişmesine ve ilerlemesine yardımcı olmak için çeşitli çalışmalar ve araştırmalar yapılmaktadır. Fakat araştırmacılar arasında ortak bir sonuca varılamadığı için eğitim sistemi içerisinde ilköğretim seviyesinden başlamak üzere üniversite düzeyine kadar dil bilgisi konularında değişik tanımlamalar ve sınıflandırmalar mevcuttur. Bu değişiklikler hem eğitim sistemi içerisinde karışıklığa sebep olmakta hem de dilimizin öğrenimini zorlaştırmaktadır.

Çalışmamızın konusunu belirlerken yukarıda söz ettiğimiz hususları düşünerek ve Türkçenin gelişimine katkı sağlamış dilcilerin görüşleri ışığında hareket ederek Millî Şuur ve Ülküyü uyandırmak hevesiyle eserler vermiş Halide Edib Adıvar'ın Ateşten Gömlek ve Sinekli Bakkal romanlarını seçerek metinler üzerinden Türkçenin Söz dizimine örnekler vermeyi tercih ettik.

Çalışmamızda, Ateşten Gömlek ve Sinekli Bakkal romanlarının sadeleştirilmemiş baskılarını kullandık. Çalışmaya başlarken öncelikle cümle ve kelime gruplarının fişlemesini yaptık, daha sonra bu fişlemeler üzerinden sınıflandırma yaparak dilcilerin tanımları doğrultusunda örneklendirme yaptık. Çalışmamızı dört bölümden oluşturduk. İlk bölümde Kelime Gruplarına yer verdik. İkinci bölümde Cümlenin Öğelerine yer verirken üçüncü bölümde Cümle Çeşitlerine

yer verip dördüncü bölümde Cümle Tahlillerine yer verdik. Tüm bölümlerde detaylı bir anlatımdan sonra her iki romandan da sayfa kısıtlamasına gitmeden eserlerin tamamını inceleyerek örneklendirdik. Metinlerden seçtiğimiz örneklerin tanımlarla işaret ettiği kısımlarını koyu harflerle yazdık. Sonuç bölümüyle de genel bir değerlendirme yaparak önemli kısımlar üzerinde durduk. Böylece yaptığımız bu çalışmanın Türk dilinin söz dizimi üzerine bizden sonra yapılacak olan çalışmalara katkı sunacağı düşüncesindeyiz.

Bu uzun çalışma boyunca anlayışı, sabrı ve yol gösterici tutumuyla çalışmamın her aşamasında benden yardımlarını esirgemeyen hocam Dr. Öğr. Üyesi Sevgi ÖZTÜRK' e ve her zaman destekçim olan annem Tülay BAYIR ve babam Hüseyin BAYIR'a, eşim Ahmet GÜRSOY 'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

KISALTMALAR

be: bağlama edatı

bln: belirtili nesne

bsn: belirtisiz nesne

cdö: cümle dışı öge

çe: çekim edatı

f: fiil

i: isim

iu: isim unsuru

n: nesne

ö: özne

s: sıfat

tn: tamlanan

ty: tamlayan

u: unvan

ü: ünlem

y: yüklem

yf: yardımcı fiil

yt: yer tamlayıcısı

z: zarf

GİRİŞ

Halide Edib Adıvar Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerinin tanınmış edebiyatçılarından. İlk romanları daha ziyade ferdi aşk konusunun hâkim olduğu eserlerdir, bunların yanı sıra " Yeni Turan" gibi ideolojik, "ateşten Gömlek" ve " Vurun Kahpeye" gibi belgesel romanlar da yazmıştır. "Sinekli Bakkal" ile töre romanları yazmaya başlayan Halide Edib gitgide sosyal romanlara kaymıştır.

Adeta bir humma içinde yazdığı ve okuyucuyu derhal büyü altına alan romanları bilhassa dil bakımından çok tenkit edilmiştir. Bu dili ihmalkâr ve kusurlu bulan Yakup Kadri de ona hayranlık duymuştur. 1903- 1920 arası Halide Edib'in Türk romanını "tek başına temsil ettiğini" söyleyen Tanpınar, onu eserinde "değerler karşısında daima dikkatli ve az çok muhafazakâr olan" bir "hürriyet ve yenilik aşkı" olarak vasıflandırır.¹Bu sebeple Halide Edib'in Sinekli Bakkal ve Ateşten Gömlek adlı romanları söz dizimi açısından incelenerek kelime grupları, cümle öğeleri ve cümle çeşitleri açısından incelenip ve örneklendirilerek yazarın dil ve üslubu hakkında bir yargıya varılacaktır.

Çalışmamıza başlamadan önce çeşitli dil bilgisi kaynaklarının taraması yapıldı. Daha sonra her iki eserdeki cümleler fişleme yapıldıktan sonra söz dizimi çalışmalarına kaynaklık edecek özellikteki cümleler seçilerek örneklendirme yaptık. Bu çalışmada çeşitli tezlerden ve makalelerden de alıntılar yaptık. Çalışmamızın söz dizimi bölümünde Türk dilinin önde gelen dilcilerinin görüşlerine yer verdik ve açıklama yoluna gittik. Ancak söz dizimi alanında sınıflandırmalar yaparken Prof. Dr. Leyla KARAHAN' ın "Türkçenin Söz Dizimi" adlı eserini esas aldık. Daha sonra her açıklamayı karşılayacak örnekler vermeyi uygun bulduk. Çalışmamızda yer verdiğimiz örnekleri sadeleştirilmemiş baskıdan seçtik². Çalışmamızda dört ana

¹ Ahmet Hamdi TANPINAR, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul,1969, s.108

² Halide Edip Adıvar, *Sinekli Bakkal*, Can Yayınları, İstanbul, 2007 ; *Ateşten Gömlek*, 21. Baskı, Atlas Kitapevi, İstanbul,1987

bölümden sonra sonuç bölümüne yer verdik. Çalışmanın başından beri tespit ettiğimiz sorunlara ve fikir birliğine varılamayan noktalara kendi çözüm önerilerimizi dile getirdik. Çalışma boyunca bize yön veren kaynakları da "Kaynakça" bölümünde yer vererek çalışmamızı sonlandırdık.

HALİDE EDİB ADIVAR

Türk yazar, siyasetçi, akademisyen, öğretmen. **Halide Onbaşı** olarak da bilinir.

Halide Edib, 1919 yılında İstanbul halkını ülkenin işgaline karşı harekete geçirmek için yaptığı konuşmaları ile zihinlerde yer etmiş usta bir hatiptir. Kurtuluş Savaşı'nda cephede Mustafa Kemal'in yanında görev yapmış bir sivil olmasına rağmen rütbe alarak savaş kahramanı sayılmıştır. Savaş yıllarında Anadolu Ajansı'nın kurulmasında rol alarak gazetecilik de yapmıştır.

II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte yazarlığa başlayan Halide Edib; yazdığı yirmi bir roman, dört hikâye kitabı, iki tiyatro eseri ve çeşitli incelemeleriyle Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemleri Türk edebiyatının en çok eser veren yazarlarından. Sinekli Bakkal adlı romanı, en bilinen eseridir. Eserlerinde kadının eğitilmesine ve toplum içindeki konumuna özellikle yer vermiş, yazıları ile kadın hakları savunuculuğu yapmıştır. Birçok kitabı sinemaya ve televizyon dizilerine uyarlanmıştır.

1926 yılından itibaren yurtdışında yaşadığı 14 sene boyunca verdiği konferanslar ve İngilizce olarak kaleme aldığı eserler sayesinde zamanının dış ülkelerde en çok tanınan Türk yazarı olmuştur.

İstanbul Üniversitesi'nde edebiyat profesörü olan Halide Edib, İngiliz Filoloji Kürsüsü Başkanlığı yapmış bir akademisyen; 1950'de girdiği TBMM'de ise milletvekilliği yapmış bir siyasetçidir. TBMM hükümetinde sağlık bakanı olan Adnan Adıvar'ın eşidir³.

SANATI ve EDEBİ KİŞİLİĞİ :

³ Şahamettin, Kuzucular, *Halide Edip Adıvar Hayatı, Eserleri, Edebi Kimliği*, [https://edebiyatvesanatakademisi.com/milli-edebiyat-milli-mucadele/halide-edip-adivar-hayati-eserleri-edebi-kimligi/500#_ftn1,\(30.06.2011\)](https://edebiyatvesanatakademisi.com/milli-edebiyat-milli-mucadele/halide-edip-adivar-hayati-eserleri-edebi-kimligi/500#_ftn1,(30.06.2011))

Halide Edib' in hayat hikâyesi gözden geçirildiğinde, onun Doğu-Batı, eski-yeni, mistik-pozitivist, yüksek kültür-halk kültürü gibi ne kadar çok ve çeşitli etkiye maruz kaldığı fark edilecektir. Bütün bunlar ışığında genel edebiyat tercihlerine bakılacak olursa, Türk şiirinde halk şiirine ve Tanzimat sonrası isimlere yöneldiği, İngiliz edebiyatından Shakespeare, Byron ve İngiliz İncilinin etkisi altında kaldığı, Fransız edebiyatından Zola' yı da tercih ettiği, Süleyman Çelebi'nin Mevlidine ise büyük bir cezbe ile bağlandığı görülmektedir.

Halide Edib' in romanlarında sürekli olarak işlediği meselelerden ilki, Doğu-Batı ve eski-yeni meselesidir. Batılılaşmak, şüphesiz modern Türk romanının temel meselelerinden biridir ve Doğu-Batı arasında kalan toplumun ve bireylerin durumu, Halide Edib'in eserlerinde de çok önemli bir yer tutar. Halide Edib Adıvar'ın eserlerini 'Doğu ve Batı Meselesi' itibariyle inceleyen İnci Enginün, "Eserleri kronolojik olarak bir bütün halinde incelendiğinde, başlangıçtaki bazı istisnalara rağmen, onun Doğu ile Batı medeniyeti sentezini savunmuş olduğu görülür." demektedir⁴.

Diğer yandan 'kadın', Halide Edib'in hemen bütün romanlarındaki temel meselelerden biridir. O, kadın üzerinde tefekkür ederken, bizzat yaşantısıyla da bu görüntüyü desteklemiş, eserlerinde işlediğini yaşayabilmiştir. Nazan BEKİROĞLU'nun tarifıyla, "Eğitimci, öğretmen, romancı, yazar, mütefekkir, işgal İstanbul'unda nutuklar irad edici, Teali-i Nisvan kurucusu, hastanelerde hemşire, Millî Mücadele'de nefer, sekreter, çevirmen, Hilal-i Ahmer içinde faal bir sima, onbaşı, çavuş, profesör, milletvekili ve bütün bunların yam sıra iyi bir eş, iyi bir anne"dir⁵.

Halide Edib, toplumun temeli olarak gördüğü kadın meselesine, toplumsal muhtevası ağır basan romanlarında daha çok değinmekte, kadına yüklediği işlev daha da artmaktadır. İlk romanlarında daha ziyade ferdiyeti ve tutkulu aşkı ile yer alan kadın, daha sonraki romanlarında toplumla ilişkisi bakımından incelenmektedir. Halide Edib, hem pasif Doğulu kadını, hem de feminist ölçekte Batı'dan gelen

⁴ İnci ENGİNÜN, *Halide Edip Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, Dergâh Yayınları,2007

⁵ Nazan, Bekiroğlu, *Halide Edip Adıvar*, Şule Yayınları,1999.

anneliğini ve kadınlığını unutmuş erkeksi kadını eleştirir. Öyleyse olması gereken kadın tipi, Doğulu kadının şefkat ve sevgisi ile Batılı kadının kendisine güvenini bir araya getiren ve toplumsal hayatta kimliğini kaybetmeden yerini alan kadındır.

Kişiliğinde önemli bir yer tutan halk kültürüne, daha çocukluğundan itibaren yüksek kültürden daha ziyade yakınlık duyan Halide Edib, sosyal değerler üzerinde ısrar ederken halk ve halk kültürü, çözüm için güçlü çıkış noktalarından birini oluşturur.

Din, Halide Edib' in eserlerinde önemli yer tutan başlıklardan bir diğeridir. O, dini, eserlerinde fert ve İlahî kudret arasında bir iletişim vasıtası olarak görmenin yanı sıra, bilhassa, bu dünyadaki sosyal nizam üzerindeki fevkalade etkisinden dolayı önemli bulmaktadır. Halide Edib' in gerek Mevlevîlik'le ilgili olan büyükannesinden aldığı etki, gerekse Sultantepeci'nde baba evinin yakınında bulunan Özbekler Tekkesi ile ilişkileri neticesinde tasavvufa yakın zihinsel bir yanı daima vardır.

Halide Edib'in romanlarında ve hikâyelerinde güzel sanatlara bir ayrıntı olmanın çok ötesinde yüksek bir ifâde gücü yüklenmiştir. Mimarî, heykel, resim ve şiire de yer verilmesine rağmen bu eserlerde asıl ifade gücü müzik üzerinde toplanmıştır. Öyle ki musiki bilhassa ilk romanlarında kahramanlar arasında yaklaşmayı sağlayan bir cazibe köprüsü oluştururken, töre romanlarında bir uygarlık meselesi üzerindeki ifade vasıtasına dönüşmüştür⁶.

Roman:

- Heyula (1908)
- Raik' in Annesi (1909)

⁶ Tüm Yönleriyle Halide Edip Adıvar, <https://www.turkedebiyati.org/tum-yonleriyle-halide-edip-adivar/>, (26.08.2019)

- Seviye Talip (1910)
- Handan (1912)
- Yeni Turan (1912)
- Son Eseri (1913)
- Mev'ud Hüküm (1918)
- Ateşten Gömlek (1923)
- Vurun Kahpeye (1923)
- Kalp Ağrısı (1924)
- Zeyno'nun Oğlu (1928)
- Sinekli Bakkal (1936)
- Yolpalas Cinayeti (1937)
- Tatarcık (1939)
- Sonsuz Panayır (1946)
- Döner Ayna (1954)
- Akile Hanım Sokağı (1958)
- Kerim Ustanın Oğlu (1958)

- Sevda Sokağı Komedyası (1959)
- Çaresaz (1961)
- Hayat Parçaları (1963)

Öykü:

- İzmir'den Bursa'ya (Yakup Kadri, Falih Rıfkı ve Mehmet Asım Us ile birlikte, 1922)
- Harap Mabetler (1911)
- Dağa Çıkan Kurt (1922)

Tiyatro:

- Kenan Çobanları (1916)
- Maske ve Ruh (1945)

Anı:

- Türkün (Adıvar,1987:s.1e İmtihanı (1962)
- Mor Salkımlı Ev (1963)

ATEŞTEN GÖMLEK⁷

Romanın Konusu: Ateşten Gömlek romanı, İzmirli olan Ayşe ve yakınlarının üzerinde Kurtuluş Savaşı mücadelesini ve bu mücadelenin geçirdiği aşamaları (İtilaf Devletleri'nin işgalleri, Kuvva-i Millîye süreci, düzenli orduya geçiş vb.) anlatmaktadır. Kurtuluş Savaşı'nın yanı sıra kahramanların aralarında geçen olayları (Aşk, kıskançlık, kavga vs.) anlatmaktadır.

Romanın Ana Düşüncesi: Halide Edib Adıvar'ın kaleme aldığı Ateşten Gömlek adlı roman Kurtuluş Savaşı döneminde yaşayan bir grup insanın millî duyguların yanı sıra birbirleri ile olan ilişkilerinde bahseder. Bu kişilerin aşklarını, kıskançlıklarını, tutkularını anlatarak o dönemdeki insanların üzerinden Kurtuluş Savaşını ve millî mücadele duygusunu konu alır.

Romanın Özeti: Romanda geçen olaylar Peyami adındaki karakterin hatıra defterinde yazanlardır. Zengin bir aileye mensup olan ve annesinin yanında Şişli'de oturan Peyami ile evlendirilmek üzere İzmir'den Ayşe adında bir akraba kızı uygun görülür. Bu evlilik kararına karşı çıkan Peyami evlenmemek için Almanya'ya gider. Onuruna düşkün ve gururlu bir genç kız olan Ayşe, Peyami'nin bu hareketini hakaret sayar ve Peyami ile evlenmeme kararı alır. Ayşe, İstanbul'da yine bir akraba olan Mukbil Bey ile evlenir.

Peyami'nin annesi (Salime Hanım) kendi çevresinde sözü geçen varlıklı bir kadındır. Kadınlar arasındaki olayları o kontrol etmektedir. Peyami'nin annesi ve onun çevresi İngiliz sempatanıdır. Ülkenin kurtuluşunu İngiltere'nin manda ve himayesinde görürler. Peyami de bu çevrenin ve görüşlerin içerisinde yer alır. Bu görüşlerin ve düşüncelerin dile getirildiği eve ara sıra kalmaya gelen bir akraba olan Cemal Bey bir askerdir. Gün geçtikçe Peyami ile dost olan Cemal Bey tam bir cumhuriyetçidir. Cemal Bey ile vakit geçiren Peyami'de ilk değişimler Cemal Bey

⁷ Ali Külek, *Ateşten Gömlek Romanının Özeti ve Tahlili*, <https://www.makaleler.com/atesten-gomlek-romaninin-ozeti-ve-tahlili>, (23.11.2016)

ile gittikleri ve zabitlerin oturduğu kahvede ülke durumunu konuşan subayları dinlemesi ile başlar. Peyami, bu süreç içinde bir subay olan İhsan ile tanışır ve onunla da sıkı arkadaş olur. Cemal Bey ve İhsan iyi anlaşamasa da Peyami ile dost oldukları için beraber vakit geçirirler.

Yunanlıların İzmir'i işgal ettiği haberi tüm ülkede büyük yankı uyandırır. Bu işgal sırasında Yunan askeri çoluk çocuk demeden önüne gelen herkesi katleder. Bu vahşi olayda Ayşe de eşi ve oğlunu kaybeder ve kolundan yaralanır. İtalyan bir ailenin yardımıyla İstanbul'a gelen Ayşe, Peyamilerin evine sığınacaktır. Peyami ve Cemal Bey, Ayşe'yi iskeleye karşılamaya giderken İhsan ile karşılaşır ve hep birlikte Ayşe'yi eve getirirler. İhsan, Ayşe'den ilk görüşte etkilenir.

Halk ülkenin işgal edilmesine tepkilidir. Bu durumu protesto için mitingler düzenlenir. Bu mitinglerin en büyüğü ve en çok ses getireni hiç şüphesiz Sultan Ahmet mitingidir. Peyami, İhsan ve Ayşe bu mitinge katılır. Mitingdeki coşku seli Ayşe'nin duygulanmasına ve ağlamasına neden olur. Ayşe'yi ağlarken gören Peyami, Ayşe'den hoşlanmaya başlar. Peyami'nin işgale bakış açısı değişmektedir.

Şişli'deki evde Salime Hanım'ın bir gazeteci ile İngiliz manda ve himayesi ile ilgili röportaj yaptığı sırada konuşulanlara dayanamayan Ayşe, etrafındakileri şaşırtacak düzeyde düzgün bir Fransızca ile konuşulan görüşlere karşı çıkar ve İngiliz manda ve himayesini reddeder. Sessiz, sakin ve köylü gözü ile bakılan Ayşe bu hareketinden sonra dikkatleri üzerine çeker. Evin hanımı Salime Hanım, Ayşe'yi artık tehdit olarak görmektedir. Ayşe, kısa bir süre sonra bu evi terk edecek ve Gedikpaşa'da iki odalı bir ev tutacaktır. İzmir'den kalan birikimini payitahttan Anadolu'ya kaçan subaylar için harcayan ve yalnız yaşamaya başlayan Ayşe, geçimini çocuklara ders vererek ve oya yaparak sağlamaktadır. Bu sıralarda İstanbul, İngilizler tarafından işgal edilir. Payitaht adeta bir kan gölüne döner. İngilizler, kendilerine karşı olduğunu düşündüğü herkesi sürgün etmektedir.

Cemal ve İhsan, millî mücadeleye yardım etmek için Anadolu'ya geçerler. Peyami tifoya yakalandığı için Ayşe ile bir süre görüşemez. Peyami'nin hastalığı

atlatmasından sonra Ayşe ve Peyami beraberce bir kağıt ile Anadolu'ya doğru yola koyulurlar. İşgal güçlerinden saklanmak için köylü kılığına girerek dağlık dolambaçlı yolları kullanırlar. Ayşe ve Peyami, yolun sonunda Kandıra'nın (Kocaeli) bir köyünde İhsan ile buluşurlar. Buluşmadan sonra millî mücadeleye yardım etmek için Kuvva-yi Millîye güçlerine katılırlar. İlk savaşları Adapazarı çevresinde Halife ordusu ile olur. Millî mücadeleye karşı isyan eden halkı sustururlar. Anadolu'da farklı bölgelerdeki çeteler ise birbiri içinde bir çatışma içindedir. Kimileri İstanbul'u desteklerken kimileri Kuvva-yi Millîye güçlerinin yanında saf tutmaktadır.

Bu mücadeleler sırasında kahramanların arasına Mehmet Çavuş katılır. Ayşe hemşirelik yaparak millî mücadeleye elinden geldiğince yardım etmeye çalışmaktadır. Peyami, Ayşe'nin takdirini ve beğenisini kazanabilmek için millî mücadeleye dâhil olmayı planlar. Bunun için Mehmet Çavuş'tan silah dersleri alır. Eskişehir'de bir köyde tüm ailesi ve tanıdıkları Yunan askerleri tarafından katledilen Kezban ile karşılaşır. Kezban, İhsan'a aşık olur. Bu sebeple onların yanından ayrılmak istemez. İhsan'ı Ayşe'den kıskanan Kezban, Ayşe gibi hemşirelik yapabileceğini öne sürer. İhsan, Kezban'ın yanlarında gelmesine karşıdır. Bu tartışmayı Ayşe çözer.

İhsan'a aşık olan Kezban'a ise Mehmet Çavuş tutulur. Kezban ile evlenmek isteyen Mehmet Çavuş, Peyami'yi yaralayarak Kezban'ı kaçıtır ve bir süre ortalıktan kaybolur. Mehmet Çavuş düşman safına geçer. Konya'da isyan edenleri bastırmak için İhsan ve Peyami vazifelendirilir. Ancak Mehmet Çavuş bu bölgedeki halka yalan söyleyerek İhsan ve yanındakilere pusu kurdurur. Mehmet Çavuş tarafından yakalanan İhsan'ı Kezban kurtarır. Kezban, köyden kaçarak İhsan'ın arkadaşlarına haber verir. Kezban sayesinde İhsan kurtulur ve Mehmet Çavuş idam edilir. Kezban'dan ise bir daha haber alınamaz. Kezban'ın eşyaları bir dere kıyısında bulunur.

İlerleyen zaman ile kahramanlar birbirinden ayrı düşerler. Ayşe, Eskişehir'de hemşirelik yapmaktadır. Alay Kumandanı olan İhsan, millî mücadele için elinden geleni arkasına koymaz. Peyami ise tercüman olarak Ankara'da

vazifelendirilir. Peyami, kendini İhsan'ın emri altındaki birliğe göndertir. İhsan, bir akşam Peyami'ye Ayşe'ye olan aşkından söz eder.

İhsan, II. İnönü muharebesinde ağır yaralanır. Çok kan kaybeden İhsan'ı hastanede yer kalmadığı için bir otel odasına yatırılırlar. Ayşe her sabah İhsan'ın yanına gelerek yarasını kontrol eder, çarşaflarını değiştirir. Ayşe ve İhsan bir akşam vakti sohbet ederken İzmir'den konu açılır. İhsan, Ayşe'den İzmir'e ilk giren olmak şartı ile evlilik teklifini kabul etmesini ister. Ayşe hiçbir şey söylemeden mantosunu alır ve odayı terk eder. Ayşe ile görüşemeyen İhsan, yaralarını açarak intihar etmeye çalışır. Ayşe geri gelmeye mecbur kalır.

Ankara'ya geçen İhsan, akrabaları tarafından amcakızı ile evlendirilmek istenir. Evlenmeyi reddeden İhsan, trene bindiği sırada veda etmek için amcakızını öper. Bu anı gören Ayşe, her şeyden vazgeçer ve sadece İzmir hayali ile yaşamaya başlar.

İhsan Sakarya Muharebesi sırasında bir makineli tüfekten çıkan kurşun ile vurulur ve Peyami'nin kollarında hayata gözlerini kapar. İzmir'in kızı Ayşe'de bu muharebede ölür. Komutanın ölüm haberi Ayşe'ye ulaştığı zaman Ayşe ön cephelere doğru koşmaya başlar. Ayşe, yere düşen bir top mermisi ile hayatını kaybeder.

Peyami, yoldaşları Ayşe ve İhsan'ı Gökçepınar'da yan yana defnettirir. Peyami bundan sonra İzmir'e ilk giren olmayı planlar. İzmir'e giren ilk kişi olacak ve bunları Ayşe'ye anlatacaktır. Peyami'ye göre Ayşe kimseye kalbini vermemiştir. Ayşe, İzmir'e ilk giren kişiyi sevecektir. Ayşe'nin sevgisini kazanmak için cepheye geri dönen Peyami, bir top mermisi ile vurularak bacaklarını kaybeder.

Ateşten Gömlek romanı, bu kısma kadar Peyami'nin tuttuğu notlar ile anlatılır. Roman sonunda bulunan bir nottan Peyami'nin, kafasına bir kurşun isabet ettiği ve bu kurşunun çıkarılmaya çalışıldığı bir ameliyat sırasında öldüğü yazılıdır. Ateşten Gömlek adlı romanın sonunda iki doktorun diyalogları yer alır. Peyami'nin notlarında yazan isimler incelenir ancak ne İhsan adında bir komutana ne de Ayşe

adında bir hemşire hakkında bilgiye ulaşılır. Doktorlara göre kafasından kurşun giren İhsan bu olayları kendi kafasında kurgular.

Romanın Kahramanları:

Peyami: Kendini züppe olarak tanımlayan karakter, varlıklı bir ailenin evladıdır. Duygusal bir kişiliğe sahiptir. Hariciye memurluğu yapmaktadır. İzmir işgalinden kaçarak evlerine sığınan Ayşe'ye âşıktır. Peyami'nin Ayşe'ye olan aşkı onu millî mücadelenin içerisine sürükler. Romanın başlangıcında züppe bir karakter olarak gördüğümüz Peyami, roman sonunda Vatansever bir kişiliğe bürünür.

Ayşe: Roman, bu karakterin etrafında şekillenir. Hırslı ve etrafındaki erkekleri etkileyebilecek bir güzelliğe sahiptir. Kocasını ve oğlunun İzmir'in işgali sırasında ölmesi üzerine İstanbul'da akrabalarının yanına gelir. Daha sonra Anadolu'ya geçerek millî mücadeleye destek olmak için hemşirelik yapar. Sakarya Muharebesinde hayatını kaybeder.

İhsan: Peyami'nin çok yakın arkadaşı. Ayşe'ye âşıktır ve onunla evlenmek ister. Millî mücadeleye gönül verenlerden biridir. Kurtuluş savaşında (I. İnönü Muharebesi, II. İnönü Muharebesi ve Sakarya Meydan Muharebesi) yer alır. Sakarya Muharebesi sırasında şehitlik mertebesine ulaşır. Ayşe ile yan yana gömülürler.

Cemal: Millî mücadeleye gönül veren bir subaydır. Millî mücadelenin yeni yeni filizlendiği yıllarda bile Cumhuriyetçi fikirlere sahiptir.

Mehmet Çavuş: Rumeli'de çetelerle mücadele etmiştir. Kını yüzünden padişahın nefret eder. Sırf bu yüzden millî mücadeleye katılır. Kezban'a âşık olur ve Kezban'ı kaçıtır. Kezban'ın İhsan'a olan aşkını hazmedemez ve millî mücadeleden ayrılarak isyancı olur. İhsan'a tuzak kurar. Ancak kurduğu tuzak Kezban tarafından bozulur. İhsan ve arkadaşları tarafından yakalanır ve asılarak idam edilir.

Kezban: Ailesi ve yakınları Yunanlılar tarafından katledilen yeşil gözlü, güzel bir köylü kızıdır. İhsan'a olan aşkı sebebi ile millî mücadeleye katılır. Ayşe'yi kıskanmaktadır. İhsan'a yardım edebilmek için canını hiçe sayabilecek kadar fedakârdır.

Salime Hanım: Peyami'nin annesidir. Şişli'de oturan varlıklı ve sözü geçen bir kadındır. İngiliz manda ve himayesini desteklemekte ve bu yolda hareket etmektedir. Evinin salonunu bu tarz toplantıları yapmak için kullanmaktadır.

Romanda Zaman: Ateşten Gömlek romanı birinci dünya savaşının sona erdiği yıllardan başlayıp, Kuvva-yi Millîye, düzenli orduya geçiş ve Kurtuluş Savaşı yıllarını kapsamaktadır.

Romanda Mekân: Halide Edib Adıvar'ın kaleme aldığı Ateşten Gömlek adlı romanda geçen mekânlar oldukça geniştir. Roman İstanbul, Sultan Ahmet Meydanı, İzmir, Adapazarı, Eskişehir, Ankara ve Anadolu'nun belli bölgelerindeki yerlerde geçmektedir. Romandaki iç mekânlar için Şişli'deki ev, hastane odası, otel odası örneklerini verebiliriz.

SİNEKLİ BAKKAL⁸

Romanın Konusu: Sinekli Bakkal romanı yobaz bir anne ve soyтары bir babadan dünyaya gelen Rabia adındaki güzel sesi ile meşhur olacak bir kızın Doğu ve Batı kültürlerinin arasında ideal Türk kadınının nasıl olması gerektiğini konu alır. Din eğitimini küçük yaşta dedesinden alan Rabia, güzel sesi ile daha yüksek zümrelerin arasına katılır ve batı medeniyeti ile ilk etkileşimini burada yaşar. Roman bir karakterin hayat hikâyesini anlatmak yerine karakterler üzerinden anlatmak istediği konuyu aktarır.

Romanın Ana Düşüncesi: Sinekli Bakkal romanında tema Doğu-Batı çatışmasıdır. Evlilik, sınıf farklılıkları gibi temalara değinilse de romanda asıl işlenen tema Doğu kültüründen uzaklaşmadan Batı kültürünün faydalı olan özelliklerini alabilmektir. Sinekli Bakkal romanının başkahramanı Rabia da bunu en mükemmel şekilde başararak Doğu ve Batının mükemmel bir sentezini kendisinde toplamıştır.

Romanın Özeti: Olayların başladığı Sinekli Bakkal Sokağı, mahallenin merkezi bir konumundadır. Mahalle imamı Hacı İlhami'nin Emine adında bir kızı vardır. Emine ve mahallenin sakinlerinden olan Kız Tefik, çocukluklarından bu yana birbirlerini sevmektedir. Emine'nin evlenme yaşı geldiğinde Tefik ile evlenmek için kaçır ve diğer mahallenin imamına nikâhlarını kıydırırlar. Emine babası tarafından koyu bir dinci olarak yetiştirilir. Bu yüzden ortaoyunu, zennelik, karagöz oynatmak gibi eğlence işleri ile uğraşan, şen şakrak ve her şeyi alaya alabilecek bir kişiliğe sahip Tefik'e, evlenmek için bu işleri bırakmasını şart koşar. Tefik mesleğini bırakıp ailesinden miras kalan bakkalı işleterek geçimini sağlayacağına söz verir. Evini terk eden Emine'yi babası mahallelinin içinde evlatlıktan reddeder. Tefik, söz verdiği gibi bakkallık yapmaya başlasa da kısa sürede bu işten sıkılır ve bakkalı ihmal etmeye başlar. Tefik'in ihmalkârlığında bakkaldaki ürünler bayatlar, bakkalın içi temizlenmediği için pis bir yer haline gelir. Gün geçtikçe Tefik'in müşterileri

^{8 8} Ali Külek, *Sinekli Bakkal Romanının Özeti ve Tahlili*, <https://www.makaleler.com/sinekli-bakkal-romaninin-ozeti-ve-tahlili>, (09.10.2017)

dükkâna uğramaz olur. Müşterilerin azaldığını anlayan Emine, bakkala el koyar ve işleri kendi kontrolüne alır. Kocası Tefvik, bakkalın çırağı durumuna düşer. Emine'nin idare ettiği bakkal yeniden düzene girer ve müşterileri tekrar artar. Emine, bakkalı idare ederken artık Tefvik'in işgüzarlıklarına dayanamaz ve Tefvik'i kovar. Evden kovulan Tefvik, sarhoş bir şekilde mahalleye rahatsızlık vermeye başlar. Mahalleli ve Emine'nin şikâyeti üzerine Tefvik tutuklanır ve Gelibolu'ya sürgün edilir. Emine, hamiledir. Tefvik'ten ayrılır ancak karnında Tefvik'in çocuğunu taşımaktadır. Bir kız çocuğu olur. Kızın adını Rabia koyar. Tefvik'ten ayrıldığı içinde Babası İmam İlhami ile arası düzelir ve baba evine döner. Babası ve Emine, büyümekte olan Rabia'nın güzel bir sesi olduğunu fark eder. Bunun üzerine İmam İlhami, Rabia'yı hafız olarak yetiştirmeye başlar. Rabia'nın güzel sesi İstanbul'da çok çabuk duyulur. Birçok Kur'an dinletisine Rabia davet edilir. Birçok insan onu dinlemek için camilere ve mukavele yerlerine doluşur. Rabia'nın ünü, Zaptiye Nazırı Selim Paşa'nın eşi Sabiha Hanım tarafından duyulur. Rabia'yı dinlemek isteyen Sabiha Hanım, Rabia'yı Kur'an okuması için konağına davet eder.

Selim Paşa ve Sabiha Hanım, Rabia'nın sesine hayran kalır. Sabiha Hanım, Rabia'nın tüm eğitimini konakta almasını teklif eder. Dedesi İmam İlhami, teklifi hemen kabul eder. Rabia gündüzleri Selim Paşa'nın konağında Vehbi Dede'den musiki ve Peregrini' den Batı müzikleri ile ilgili ders alır. Akşamları ise Selim Paşa'nın adamlarının gözetiminde evine gönderilir. Rabia, ders sonrası evine döndüğü bir gün Babası Tefvik'in evinin ışıklarının açık olduğunu fark eder. Bundan olaydan sonra dedesi ve annesinin yerine babasının yanında kalmaya başlar. Bu durum çok geçmeden fark edilir. Rabia doğruca konağa gider. Selim Paşa, Rabia'nın kalacağı yeri ve yaşayacağı kişiyi seçme hakkının olduğunu söylemesi üzerine Rabia, gerici kafaya sahip dedesi ve annesi yerine eğlenceli biri olan babasını seçer. Dedesi Rabia'dan vazgeçmez. Çünkü Rabia'nın mukavele ve sohbetlerinden gelen bütün kazancı İmam İlhami almaktadır. Kız Tefvik, Rabia'nın tüm kazandığı parayı İmam İlhami'ye vermeyi teklif eder. İmam İlhami, işine gelen bu teklife hemen rıza gösterir. Ancak Rabia'nın annesi Emine, Rabia'dan nefret eder. Arkasından sürekli beddua eder. Aradan aylar geçtikten sonra mahalle kadınları Tefvik'e Emine'nin durumunun kötü olduğunu iletir. Anne ve kızı barıştırmak gerektiğini söylerler.

Duruma üzülen Tefvik, Rabia'yı annesine gönderir. İsteksiz bir şekilde annesinin evine giden Rabia, annesi tarafından hiç hoş karşılanmaz. Nefreti geçmeyen Emine, Rabia'yı evden kovar. Bu ayrılıktan sonra Emine ve Rabia bir daha hiç görüşmeyecektir.

Rabia, babası Tefvik ile birlikte bakkalı çekip çevirmeye başlar. Rabia'nın bakkalda durduğu bir gün Bilal adında biri gelir. Rabia ile tanışmaya çalışsa da Rabia onu tersler. Bilal, Selim Paşa'nın bahçıvanının yeğenidir. Manastır'dan (Makedonya) yeni dönen Bilal ile Rabia'nın araları zamanla düzelir. Birbirleri ile yakınlaşırlar da Bilal'in mevki hırsı Rabia'nın ondan soğumasına sebep olur. Rabia, Bilal'den uzaklaşır. Rabia'yı kıskandırmak isteyen Bilal, Selim Paşa'nın kızı Mihri ile yakınlaşmak ister. Bilal'in bu amacı başarılı olmaz. Rabia Kur'an sohbetlerine gitmediği için İmam'ın para kaynağı tükenir. Rabia'nın annesi Emine yoksul bir şekilde ölür.

Kız Tefvik, bakkal dışında mahalle kahvehanesinde Karagöz oynatır. Ancak başka işlere de bulaşır. Selim Paşa'nın oğlu Hilmi, Jön Türklerin bir üyesidir. Müslümanların girmediği Fransız Postanesinden gelen gizli evrakları kadın kılığına giren Kız Tefvik gizlice Hilmi'ye ulaştırır. Sultan II. Abdülhamit, Selim Paşa'ya oğlu Hilmi ve etrafındakileri araştırması için emir verir. Hilmi'nin Beyrut'a gittiği bir gün Selim Paşa peşine adam takar. Ancak Hilmi'nin hiçbir olaya karışmadığı bilgisini alır. Kız Tefvik'in kadın kılığında postaneye gittiği bir gün postane çıkışında gözaltına alınır. Zindana atılan Kız Tefvik, Göz Patlatan Muzaffer tarafından işkence görür. Gördüğü işkenceye rağmen Hilmi'nin adını söylemez. Kız Tefvik'i Şam'a süren Selim Paşa, oğlu Hilmi'yi de Şam'a tayin eder.

Babası sürgün edilen Rabia, yalnız kalır. Yalnız kalan Rabia en çok yardımı babasının arkadaşı, Cüce Rakım'dan görür. Rabia, babasını sürgüne yollayan Selim Paşa'nın konağına bir daha hiç gitmez. Ancak konakta çalışan arkadaşı Kanarya Hanım'ı da çok özler. Evlenip konaktan ayrıldığı haberini alır. Ramazan ayında Kur'an sohbetlerine devam eden Rabia, büyük bir yalıdaki mevlide çağırılır. Yalıdan içeri giren Rabia yüzlerce kadından oluşan kalabalığı görünce bir an şaşırır. Yine de

güzel sesi ile okuduğu Kur'an, herkesi kendine hayran bırakmaya yeter. Mevlit kalabalığında arkadaşı Kanarya Hanım'ı gören Rabia çok sevinir. İki eski dost hasret giderirler.

Bu arada Rabia'nın hocalarından Peregrini annesinin vefatı üzerine ülkesine dönmek zorunda kalır. İstanbul'a döndükten sonra Vehbi Dede'ye Rabia'ya aşık olduğunu itiraf eder. Rabia'nın olgun karakteri ve güzelliği Peregrini'yi çok etkilemiştir. Rabia'ya olan sevgisi Müslümanlığa da ilgisini arttırır. Rabia da Peregrini'ye karşı bir şeyler hissetmektedir. Vehbi Dede'nin aracılığı ile konuşup anlaşır. Peregrini, İslamiyet'i kabul ederek Osman adını alır ve Rabia ile evlenir. Osman ve Rabia'nın mutluluğu çok uzun sürmez. Kültürel farklılıkları aralarında huzursuzluğa sebep olmaktadır. Ancak bu durum onların birbirlerine olan sevgileri ile atlatılır. Osman ve Rabia, ölen İmam İlham dedesinin evine taşınır. Rabia tehlikeli bir hamilelik geçirir. Osman, Rabia'yı kaybetmemek için çocuğu aldırma istese de Rabia, doğum yapmak ister. Riskli bir doğumdan sonra erkek çocukları olur. Doğumdan sağ salim kurtulan Rabia'nın ünü İstanbul'da gün geçtikçe artmaktadır.

Bu arada Padişah'ın gözüne girmek için hiçbir şeyden çekinmeyen Selim Paşa, oğlu Hilmi'yi Şam'a gönderdikten sonra pişmanlık duymaya başlar. Kendi içindeki iç hesaplaşması sonucu görevinden istifa eder.

1908 yılında Meşrutiyet'in ilanı ile ülkedeki her şey değişir. Padişah taraftarı olan herkes yeni düzende kendilerine bir mevki kapmak için çabalamaya başlar. II. Abdülhamit döneminde sürgün edilen herkes geri döner. Dönenler arasında Kız Tevfik'te vardır. Vapurdan indiği anda omuzlara alınan Kız Tevfik neye uğradığını şaşırır. Tüm mahalle Tevfik'i karşılamaya gelir. Vatan haini olarak sürülenler şimdi bir kahraman olarak karşılanmaktadır. Tevfik'i omuzlarına alan kişiler Tevfik'e işkence eden kişilerdir. Kız Tevfik, dede olduğu haberini damadı Osman ve Vehbi Dede'den alır.

Romanın Kahramanları:

Rabia: Emine ve Tevfik'in kızı. İnatçı ve yardımsever bir karaktere sahiptir. Dedesinin güzel sesini fark etmesi sonucu hafız olarak yetiştirilir. Küçük yaştan itibaren sesinin güzelliği tüm İstanbul'da duyulur. Dini eğitimini dedesinden almasına rağmen koyu bir dindar değildir. Rabia, Doğu ve Batı kültürlerini kendi içinde harmanlayabilen ideal Türk kadınına temsil eder.

Kız Tevfik: Rabia'nın babası. Ortaoyunu, Karagöz gibi seyirlik oyunlarda ustalaşmış biridir. Vurdumduymaz, eğlence düşkünü, paraya önem vermeyen ama arkadaşlarını ve yakınlarını da canından çok seven bir karakterdir. Romanda yanlış batılılaşmanın örneğini temsil eder.

Emine: Rabia'nın annesidir. Babası gibi koyu dinci ve parayı seven biridir. Ev işlerinde oldukça hamarattır. Mahalle çocukları ile hiç oynamayan ve hiç gülmeyen biridir. 17 yaşına geldiğinde Tevfik ile kaçır. Yönetmeyi sevdiği için Tevfik ile anlaşamaz. Kafasındaki ideal insan modeli babasıdır. Kindar yapısı onu gün geçtikçe ölüme yaklaştırır.

İmam İlhami: Mahallenin imamıdır. Cimri ve çıkarıcı biridir. Para için her şeyi yapabilir. Yobaz bir karakteri vardır. Yeniliği, eğlenceyi sevmez ve sevenleri cehennemlik sayar. Hitabet yeteneği güçlüdür. Vaazlarında cehennemi kullanarak müminleri korkutmaya çalışır.

Selim Paşa: Zaptiye Nazırı'dır. Padişah'ın gözüne girmek için her şeyi yapar. Kendi gibi güçlü, kuvvetli bir erkek evlat istediği için karısını aldatır. Ancak bu ilişkisinden bir kızı olur.

Sabiha Hanım: Selim Paşa'nın karısı. Yönetmeyi seven, her şeyden haberi olmasını isteyen birisidir. Kocasının onu aldattığını bilmesine rağmen buna göz yumar. Kocasının başka birinden olan kızını kabul eder. Hayır sahibi ve merhametli biri olmasının yanı sıra eğlenceye de düşkün bir kadındır.

Peregrini (Osman): Yetenekli bir müzik hocası. Dünyada birçok Şeyi tattıktan sonra 24 yaşlarında papaz olmaya karar verir. Ancak buradan sıkılınca İstanbul'a gelir. İnsanların inanışlarına saygılıdır. Heyecanlı ve atik bir kişiliğe sahiptir. Sohbet etmeyi çok sever. Müslüman olduktan sonra yeni hayatına alışmakta zorluk çekse de insanların yardımları ile atlatır.

Vehbi Dede: Rabia'nın alaturka hocasıdır. Yumuşak huylu, sevilen sayılan biri. Romanda birçok kez çözüm olarak ortaya çıkıyor.

Hilmi: Selim Paşa'nın oğlu. Jn Trkdr. Giyimine zen gösterir. Diğer gençlerden ayrılan bir duruşa sahiptir. Annesini çok sever. Romanda devrimci, aydın kitleyi temsil eder.

Romanda Mekân: Sinekli Bakkal romanı, anlattığı dönemin mekân koşullarını gerçekçi bir anlatım ile ortaya koyması bakımından önemlidir. Romanda mekân olarak II. Abdülhamit dönemi İstanbul'u anlatılır. Romandaki en önemli yer ise romana adını veren Sinekli Bakkal Sokağı'dır.

Romanın Zaman: Roman II. Abdülhamit döneminde anlatılmaktadır. Emine ve Tevfik'in evlendiği dönemden 1908 Meşrutiyetin ilanına kadar olan uzunca bir zamanı anlatır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖN SÖZ.....	III
KISALTMALAR.....	V
GİRİŞ.....	1
HALİDE EDİB ADIVAR.....	3
ATEŞTEN GÖMLEK.....	8
SİNEKLİ BAKKAL.....	14

BİRİNCİ BÖLÜM

KELİME GRUPLARI.....	24
1.1 İSİM TAMLAMASI	26
1.1.1 Belirtisiz İsim Tamlaması	28
1.1.2 BELİRTİLİ İSİM TAMLAMASI.....	30
1.1.3 GENİŞLETİLMİŞ (ZİNCİRLEME) İSİM TAMLAMASI	33
1.2 İYELİK GRUBU	37
1.3 SIFAT TAMLAMASI.....	40

1.4 İSİM-FİİL GRUBU (MASTAR GRUBU).....	47
1.5 SIFAT-FİİL GRUBU	50
1.6 ZARF-FİİL GRUBU	55
1.7 TEKRAR GRUBU	61
1.7.1 Aynen Tekrarlar	61
1.7.2 Eş Anlamlı veya Yakın Anlamlı Tekrarlar	62
1.7.3 Zıt Anlamlı Tekrarlar	62
1.7.4 İlaveli (Eklemeli) Tekrarlar	63
1.8 EDAT GRUBU	67
1.9 BAĞLAMA GRUBU	75
1.10 ÜNLEM GRUBU	81
1.11 SAYI GRUBU	84
1.12 UNVAN GRUBU.....	90
1.13 BİRLEŞİK FİİL.....	96
1.13.1 İsim Unsuru +Yardımcı Fiil.....	97
1.13.2 Fiil Unsuru +Zarf Fiil Eki + Tasvir Fiili	103
1.13.3 Anlamca Kaynaşmış ve Deyimleşmiş Birleşik Fiiller	107
1.14 KISALTMA GRUPLARI	108
1.15.1 İsnat Grubu	109
1.14.2 Yükleme Grubu.....	110
1.14.3 Yönelme Grubu	110
1.14.4 Bulunma Grubu	111
1.14.5 Ayrılma Grubu.....	111

1.14.6	Vasıta Grubu	112
1.14.7	İlgi Grubu	112
1.14.8	Aitlik Grubu	113

İKİNCİ BÖLÜM

2	CÜMLE	114
2.1	CÜMLENİN ÖZELLİKLERİ	115
2.2	CÜMLENİN ÖĞELERİ.....	118
2.2.1	CÜMLENİN TEMEL ÖĞELERİ	119
2.2.1.1	Yüklem.....	119
2.2.1.2	Özne.....	122
2.2.2	CÜMLENİN YARDIMCI ÖĞELERİ	126
2.2.2.1	Nesne.....	128
2.2.2.1.1	Belirtili Nesne.....	131
2.2.2.1.2	Belirtisiz Nesne.....	133
2.2.2.2	Yer Tamlayıcısı.....	134
2.2.2.3	Zarf Tümlenci.....	137
2.2.3	CÜMLE DIŞI UNSURLAR	140

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3	CÜMLE ÇEŞİTLERİ	143
3.1	BAĞLANMA ŞEKİLLERİNE GÖRE CÜMLELER	143
3.1.1	Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler	144
3.1.2	Ortak Cümle Öğeleriyle Bağlanan Cümleler	146
3.1.3	Ortak Kip ve Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümleler	147
3.1.4	Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümleler.....	148

3.2 YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER	149
3.2.1 İSİM CÜMLESİ.....	149
3.2.2 FİİL CÜMLESİ.....	152
3.3 YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER.....	154
3.3.1 KURALLI (DÜZ) CÜMLE	155
3.3.2 DEVRİK CÜMLE.....	156
3.4 ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER.....	156
3.4.1 OLUMLU CÜMLE.....	157
3.4.2 OLUMSUZ CÜMLELER	158
3.4.3 SORU CÜMLELERİ.....	159
3.4.4 ÜNLEM CÜMLELERİ.....	162

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4 CÜMLE TAHLİLLERİ.....	168
SONUÇ.....	189
KAYNAKLAR.....	198

BİRİNCİ BÖLÜM

1 KELİME GRUPLARI

“Tek tek kelimelerin karşıladığı nesnelere ve hareketlerin çeşitli vasıfları, hususiyetleri, cepheleri, şartları vardır. O nesnelere ve hareketleri bu çeşitli yönleri ile daha geniş ifade etmek için tek kelimenin karşıladığı nesnelere ve hareketlerden daha büyük, daha geniş nesnelere ve hareketler vardır ki onları tek tek kelimeler karşılayamazlar, onların tek kelime olarak karşılıkları, adları yoktur; ancak tek kelimedenden daha geniş dil birlikleri ile ifade edilebilir, adlandırılabilirler. İşte tek kelime ile karşılanabilen nesnelere ve hareketleri daha geniş olarak ifade etmek veya tek kelimenin karşıladığı nesnelere ve hareketlerden daha geniş nesnelere ve hareketleri karşılamak için kelimedenden daha geniş dil birlikleri olan kelime gruplarına başvurulur. Kelime grubu tek bir nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluluğu demektir”⁹

Leyla Karahan’a göre kelime grubu, *“bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitелеmek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimi”* dir. Karahan, *“Türkçenin Söz Dizimi”* adlı eserinde kelime gruplarını ayrı bir bölüm olarak almıştır.

Tahir Nejat Gencan, *“Dilbilgisi”* adlı eserinde kelime gruplarından ayrıca bir bölüm olarak bahsetmemektedir. *“Yan önermelerin görevleri”* başlığı altında;

⁹ Muharrem, Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1985, s.374

*fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil gruplarından ve birleşik eylemlerden söz eder. Bunun dışında kalan kelime gruplarına değinmez.*¹⁰

Tahsin Banguoğlu, “Türkçenin Grameri” adlı eserinde kelime gruplarına “Sözdizimi” ana bölümünün “Belirtme Öbekleri” alt bölümünde yer vermiştir. “Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler. Kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Bunlara kelime öbeği diyoruz.” diyerek tanımlamıştır¹¹.

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli’nin hazırladığı “Türkiye Türkçesi Söz Dizimi” adlı eserde kelime grupları, “Tek kelime ile karşılanan varlıkları, hareketleri ve kavramları belirtmek veya tek kelimeyle ifade edilemeyen benzer durumları karşılamak üzere birden fazla kelimeyle kurulan dil birliklerine kelime grubu denir.¹²” Şeklinde tarif edildikten sonra kelime gruplarının sıralama esasları, yapısı ve özellikleri anlatılır.

Bu açıklamalar doğrultusunda anlaşılıyor ki dilcilerin farklı yönlerden ele aldıkları kelime grupları hakkındaki görüşleri birbirine yakındır.

O halde kelime grubu, cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğudur, diyebiliriz.

Türkçedeki başlıca kelime grupları şöyledir:

¹⁰ Tahir Nejat, Gencan, *Dilbilgisi*, Ankara, TDK Yayınları, 1979.

¹¹ Tahsin, Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

¹² Mustafa Özkan, –Veysi, Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, 2. Baskı, Akademik Kitaplar, İstanbul 2009,

1.1 İSİM TAMLAMASI

“ İyelik grubunun iyelik eklerine bağlı olarak altı Şekli vardır. Bu altı Őeklin dördünde, teklik ve çokluk birinci ve ikinci Őahıslarda tamlayan unsur daima Şahıs zamiri olur. Onun için bu dört Şekil, tamlayan unsur bakımından deęiŐmez ve daima birinci ve ikinci Őahısların iyeliğini ifade eder. Teklik ve çokluk üçüncü Şahıs iyelik eklerinin yaptığı iyelik grubunun tamlayan unsuru ise Şahıs zamiri olabileceği gibi başka bir isim veya isim grubu da olabilir. Yani üçüncü Őahıslarda yalnız üçüncü Őahısın değil, her nesnenin iyeliğini ifade edebilir. İyelik grubunun altı Şekli Őudur (mesela kalem kelimesini ele alalım) :

Benim kalemim

Senin kalemin

Onun kalemi

Bizim kalemimiz

Sizin kaleminiz

Onların kalemleri

İŞte bu altı Őeklin birinci ve ikinci Őahıslarında yalnız tamlanan unsur değişik olabilir; yani kalem yerine bir isim geçebilir. Tamlayan unsur ise, birinci ve ikinci Őahıslar daima tek olduğu için, hep aynı kalır; yani hep Şahıs zamiri olur. Fakat üçüncü Őahıslarda tamlanan unsur gibi tamlayan unsur da sonsuz deęiŐebilir. Çünkü üçüncü Şahıs tek olmayıp birinci ve ikinci Őahıslar dışındaki her Şahıs ve her Őeydir. Bütün nesnelere üçüncü Őahısın Őümulü içine girer. Zaten üçüncü Şahıs zamiri olan “o” da aslında işaret zamiri olup işaret suretiyle bütün nesnelere temsil eder. O bütün nesnelere yerine, bütün nesnelere onun yerine geçebilir. Onun içindir ki iyelik grubunun üçüncü Őahıslarında tamlayan unsur Şahıs zamiri olabileceği gibi herhangi

bir isim de olabilir: çocuğun kalemi, ağacın gölgesi misallerinde olduğu gibi. İşte iyelik grubunun her iki unsuru isim olan bu şekline isim tamlaması adı verilmektedir¹³.”

Karahan (2011), isim tamlamasını “*iyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubu*” (s.42) olarak tanımlamış, *tamlayan unsurun ilgi hali ek i taşıyıp taşımamasına göre belirtili ve belirtisiz isim tamlaması olarak ikiye ayırmış ve tamlayanı şahıs zamiri olan grupları da isim tamlaması olarak incelemiştir (s.42-48). “Kimin (genitif) ve kim (nominatif) halindeki bir ada iyelik eki almış bir adın gelmesiyle ortaya çıkan kelime öbeğine ad takımı deriz”* tanımını yapan Banguoğlu (2007), isim tamlamasını “*belirtili ad takımı*” ve “*belirtisiz ad takımı*” olarak iki gruba ayırmış ancak “*ad takımının zincirlemesi*” başlığı altında incelediği, *unsurları isim tamlaması olan örneklere de “zincirleme ad takımı”* demiştir (s.331-338).

Uzman görüşlerinin farklılığına rağmen isim tamlamasının unsurlarının ve tanımın hemen hemen benzerlik gösterdiğini görmekteyiz. Bu görüşlerden yola çıkarak aralarında anlamca ilgi bulunan, biri diğerini iyelik (sahiplik) yönünden bütünleyen, en az iki farklı isimden meydana gelmiş kelime grubuna isim tamamlaması diyebiliriz. İsim tamlamalarında birinci sözcük grubuna *tamlayan*, ikinci sözcük grubuna *tamlanan* denir.

İsim Unsuru (+ilgi hali eki) + İsim Unsuru+ İyelik Eki = İsim Tamlaması

Tamlayan

Tamlanan

¹³ Muharrem, Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2004,s. 381-382

İsim tamlamalarını tamlayan ögenin ek alıp almaması durumuna ve sayılarına göre “belirtili isim tamlaması”, “belirtisiz isim tamlaması” ve “zincirleme isim tamlaması” olarak sınıflamak mümkündür. Üç gruba ayırarak inceleyeceğimiz isim tamlamaları cümlede isim, sıfat ve zarf görevlerinde bulunabilirler.

1.1.1 Belirtisiz İsim Tamlaması

Karaağaç’a göre belirtisiz isim tamlaması “*Tamlayanın eksiz ilgi hali çekiminde olduğu, tamlananın iyelik (-ı/-sı/-ları) eki aldığı tamlama grubudur. Bu iki isim arasındaki ilişkiyi, tamlanan ögenin aldığı iyelik eki sağlar. İşlevi geriye doğru olan bu ek, öbeğin oluşması için gereken öğedir.*”¹⁴. Belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan ile tamlanan arasındaki ilişki tesadüfî değildir.

İsim Unsuru + İsim Unsuru+ İyelik Eki = Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayan

Tamlanan

- Onun için kendimi de bazen bu **ateş ve kan (ty) / (tn) hikayesine** karıştırmaktan korkarak başlıyorum¹⁵.

¹⁴Günay, Karaağaç, *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara,2012.

¹⁵ Halide Edip, Adıvar, *Ateşten Gömlek*, 21. Baskı, Atlas Kitapevi, İstanbul,1987, s.15

- Şimdi Ankara'da **Cebeci (ty) / (tn) Hastanesinin** küçük bir odasından dışarıya bakıyorum. (Adıvar,1987:s.15)
- **Gaz (ty) / (tn) sandıklarında** öbek öbek yeşil fesleğen¹⁶.
- Başiboş **İstanbul (ty) / (tn) sokaklarında** sürterdi.(Adıvar, 2007:s15)

Belirtisiz isim tamlamasında birde fazla tamlayan ve tamlanan unsur bulunabilir.

- **Sigara (ty) / (tn) dumanı, sisi** kahvenin her köşesini bürümüş.(Adıvar,2007:s.409-20)
- Onun için kendimi de bazen bu **ateş ve kan (ty) / (tn) hikayesine** karıştırmaktan korkarak başlıyorum.(Adıvar,1987:s. 15)
- Son yıllarda ismi **üzüm, incir (ty) / (tn) ticareti,** vagon, koli ve daha bilmem ne gibi kelimelerle beraber anılıyordu.(Adıvar,1987:s. 17)

Belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan arasında kalıcı bir ilişki vardır. Bu ilişki sebebiyle birleşik kelimelerin pek çoğu karşımıza belirtisiz isim tamlaması yapısında çıkar. Bilhassa onomastik adlandırmalarda belirtisiz isim tamlamasının iyelik ekinin düşürüldüğü de gözlemlenmektedir. Bu tür kullanışların Türk dili kaidelerine aykırı olduğu unutulmamalıdır. Ancak iyelik ekinin düşmediği örnekler eserlerimizde bulunmaktadır.

• ¹⁶Halide Edip, Adıvar, *Sinekli Bakkal*,8. Baskı, Can Yayınları, İstanbul,2007,s.11

- Hakikat o akşam **Beyoğlu**'nda yemek yedik ve **Tepebaşı**'da barda eğlendik ve gece sarhoşa yakın bir hâle döndük.(Adıvar,2007:s. 21-5)
- Bir taraftan Hendek, bir taraftan **Arnavutköyü**'nde hissedilen baş kaldırma kargaşalığı İhsan'ın kuvvetleri batırmağa memurdu. (Adıvar,1987:s. 76-40)
- Bir defa **Harbiye Nezaretinin** meydanında hiç durmadan kıvıldamadan siyah insan gölgeleri arasından yine Mister Kok'un kafası yükseldi.(Adıvar,1987:s. 49-30)

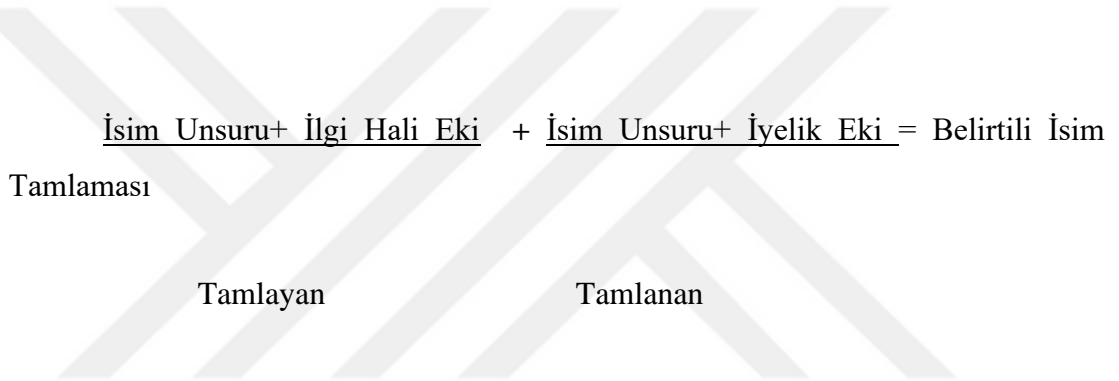
1.1.2 Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayanın ilgi hali eki (-In, - nIn), tamlananın 3. Tekil iyelik eki (-I, -sI)

aldığı tamlamalardır. Belirtili İsim Tamlamasının bazı özellikleri şunlardır:

- Belirtili isim tamlamasında tamlayan veya tamlanan öge birden fazla olabilir.
- Belirtili isim tamlamasında tamlayan unsur ile tamlanan unsur arasına başka sözcükler girebilir.
- Pek çok kaynakta “zincirleme isim tamlaması” olarak verilen yapı, belirtili isim tamlamasının tamlayan unsurunun da isim tamlaması olmasından başka bir şey değildir.
- Belirtili isim tamlamasında tamlayan ve tamlanan unsurlar kendi içlerinde başka kelime grupları oluşturabilir
- Tamlanan unsuru sıfat-fiil veya sıfat-fiil grubu olan bir isim tamlamasının tamlayan unsuru genellikle ilgi hali eki taşır. (Karahan, 2011: 46)

- Belirtili isim tamlamasında tamlayan ve tamlanan unsurlar vurguyu aynı derecede taşırlar.
- Bazı belirtili isim tamlamaları kalıplaşmaya uğrar. Bu kalıplaşma biçimi semantik kategoriye girer. (elinin körü, Allah'ın günü, malın gözü , devenin nalı, kaçın kurası, armudun iyisi, körün taşı, sözün kısası.)¹⁷

- Mukbil Bey dışışlerini bırakmış, **karısının (ty) / (tn) çiftliğine** çekilmişti (Adıvar,1987:s. 17-13)
- **Gözlerimin (ty) / (tn) içine** bakarak bir çocuk sevinci ve inancı ile sordu: (Adıvar,1987:s. 18-4)
- Bazen simsiyah **atının (ty) / (tn) üstünde İhsan'ın (ty) / (tn) gölgesi** ağaçlar arasından uçar, **terasın (ty) / (tn) altına** gölge gibi yapışık duran Kezban bunu hepimizden önce görür. (Adıvar,1987:s. 66-28)
- **Köşenin (ty) / (tn) başında** durup bakarsanız... (Adıvar,2007:s. 11-10)

¹⁷ Halil Açıkgöz, Muhammet Yelten, Kelime Grupları, İstanbul, 2005, s.52.

- **Paşa'nın (ty) / (tn) elinden sümüklü böcek düştü, üstüne basmayı unuttu, gözleri** (Adıvar,1987:s. püskürüyordu. (Adıvar,2007:s. 146-7)
- **İhtiyarın (ty) / (tn) bütün ısrarına rağmen ne bir yere çırak oldu ne de bir sanata girdi.** (Adıvar,2007:s. 15-10)
- **Penbe'nin (ty) / (tn) çiçek bozuğu yüzü** dua eder gibi, küçük siyah gözlerin arkasında yaşlar var. (Adıvar,2007:s.225-29)
- Bugünlerde Rabia'ya helecana benzer bir şey veren **Vehbi Efendi'nin(ty) / (tn)** ona baştanbaşa Mevlit okuyabileceğini **söylemesi.**(Adıvar,2007:s. 228-18.)
- **Mutfığın (ty) / (tn) üstündeki oda gene Rabia'nın (ty) / (tn) yatak ve oturma odası, Osman'ın (ty) / (tn) piyanosu** oraya girecek. (Adıvar,2007:s. 300-29)
- Yalnız **annemin (ty) / (tn) alafranga salonunda eşyanın (ty) / (tn) yerini** bozacak kadar yerimi değiştirdim, dolaşım.(Adıvar,1987:s. 16-10)
- **Cemal'in (ty) / (tn) gözleriyle** yeni hayatıma başladım.(Adıvar,1987:s. 17-22)
- Cemal ile **dostluğumun (ty) / (tn) tarihçesini** çizemiyorum.(Adıvar,1987:s. 18-16)
- **MİSTER Kok'un, Salime Hanım'ın (ty) / (tn)** artık hayatımızda **yerleri** kalmamıştı.(Adıvar,1987:s.41-2)
- Fakat şimdi **halamın (ty) / (tn) evden çıkarmadığına** inanıyorum.(Adıvar,1987:s. 52-6)
- **Ayşe'nin (ty) / (tn) gidişi** bende garip bir kurtuluş hissi uyandırdı.(Adıvar,1987:s. 75-4)

“-dan/-den” ayrılma hali eki, ilgi hali eki fonksiyonunda kullanılabilir.

- Hele İttihâdcıların zayıf kalpli olan **kadınlardan (ty) / (tn) bazıları** İttihâdcı olduğumuz belli olmasın diye o sesini yükselttikçe onun etrafından ayrılmıyorlardı.(Adıvar,1987:s. 26-21)
- Türkçe ders verdiği **evlerden (ty) / (tn) birinde** Salime Hanım’a tesadüfünü anlattı.(Adıvar,1987:s.47-1)
- Birincisi sokağın ortasındaki **evlerden (ty) / (tn) birinin** altına kara bir kovuk gibi gömülen dükkân, öteki sokağın biricik üç katlı binası.(Adıvar,2007:s.12-16)
- Eğer (Adıvar,2007:s. Bakkal İmamı İkinci Abdülhamid'in tedhi devrinde gelmeyip de ondördüncü asırda gelseydi, gözlerinin ateşi, akîdesinin korkunçluğu, bilhassa üslûbunun kudretiyle sürüleri başına toplayıp herhangi bir fikir peşinde sürükleyecek softa **tiplerden (ty) / (tn) biri** olabilirdi.(Adıvar,2007:s 13-10)

1.1.3 Genişletilmiş (Zincirleme) İsim Tamlaması

Bir isim tamlamasını oluşturan unsurlardan biri ya da her ikisi bir isim tamlamasından oluşabilir. Delice ve Karaağaç bunları “zincirleme isim tamlaması”¹⁸ olarak değerlendirirler. Zincirleme isim tamlamasının tamlayan ve tamlanan unsurları birer kelime grubu olabilir.

¹⁸ H. İbrahim, Delice, *Türkçe Sözdizimi*, Kitabevi Yayınevi, İstanbul, 2007.; Günay, Karaağaç *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara,2012.

- Sakarya'yı geçerken Mehmet Çavuş'u **bir göçmenin (ty) / (tn) ot yüklü arabasının otları arasına** sakladık.(Adıvar,1987:s. 80-12)
- **Kezban'ın (ty) / (tn) gözlerindeki ateş** bütün bütün tutuştu; onu tiksinerik şiddetle itti. (Adıvar,1987:s. 69-26)
- Sonunda **on beş gencin (ty) / (tn) seyyar karyolasının dizildiği** bir "kırılık" da horlamak konseri başladığı zaman yavaşça Zihni Efendi'ye sordum.(Adıvar,1987:s. 121-38)
- **Ayşe'nin (ty) / (tn) yanaklarının hafif kızardığını**, bana bir şey istiyor gibi baktığını zannettim.(Adıvar,1987:s.47-15)
- Biri **kadının (ty) / (tn) çocuğunun yanına** diz çökmüş, öteki sıhhiye sedyesine yaralı hammalı koydurmak için yardım ediyordu.(Adıvar,1987:s.20-22)
- İhsan acaba, Ayşe için, **yeşil İzmir'in, siyah gözlü şehit çocuğun (ty) / (tn) mezarının yolunda** dövülecek muhayyel ordunun bir ferdinden başka bir şey değil miydi?(Adıvar,1987:s. 43-13)
- Şimdi Ankara'nın bu soğuk günlerinde İstanbul'daki son **yazın ağır ve meşum günlerinin (ty) / (tn) sıcaklığını, yorgunluğunu** duyuyorum.(Adıvar,1987:s. 43-20)
- Yüzünün nasıl sarardığını, gözlerinin nasıl içinden yandığını, bu sert ve sâkin **asker vücudunun (ty) / (tn) içinde** nasıl bir volkan kaynadığını düşünüyorum.(Adıvar,1987:s. 45-23)
- **İmamın (ty) / (tn) akidesinin biricik timsali** gibiydi.(Adıvar,2007:s.14-22)

- Sinekli Bakkal sokağında daimî bir ahret havası yaratmak isteyen İmam, **insanların (ty) / (tn) günah temayüllerinin karşısında** kendini âciz buldu.(Adıvar,2007:s.14-10)
- İşin en felâketli tarafı, **Emine'nin (ty) / (tn) dükkânı terkettikten sonra anladığı, gebeliğinin hayli ilerlemiş olmasındaydı.**(Adıvar,2007:s.24-1)
- Muhakemeyi dinleyenlerden, Tevfik'e tatlı saatler borçlu olanlar bile, **İmam'ın (ty) / (tn) sözlerinin tesiriyle** Tevfik'e kızdılar.(Adıvar,2007:s. 24-15)
- — Bu akşam **Kanarya'nın (ty) / (tn) oyununun provasını** yapacağız.(Adıvar,2007:s.42-9)
- — Ben **Selim Paşa'nın (ty) / (tn) oğlunun piyano hocasıyım.**(Adıvar,2007:s. 96-30)

İsim tamlamaları cümle içerisinde isim, sıfat ve zarf olarak kullanılır.

- Hayatta **Cemal ve İhsan'ın yaptıkları** şeyden, yaşadıkları hayattan ayrı bir şey istemiyordum.(Adıvar,1987:s. 56-12)(Sıfat)
- **Ayşe'nin mektuplarının bu son kısmı** beni altüst etti (Adıvar,1987:s. 56-9) (İsim)
- **İngilizlerin kfilesi ile milletin asi çocuklarının dövüşükleri** söyleniyordu.(Adıvar,1987:s.59-12)(isim)
- **Binbaşı İhsan'ın kuvvetleri,** korkmayın! (Adıvar,1987:s.. 63-13)(İsim)
- **Rabia'nın ilk tahsilini** kendi eline aldı ve derhal bambaşka olduğunu anladı.(Adıvar,2007:s. 27-7)(İsim)
- **Tevfik'in kızı** on bir yaşında hıfzını dinletti...(Adıvar,2007:s. 28-2)(İsim)

- Alman imparatoru gelse **sigaramın verdiği dinlendiriciliği** bozamaz.(Adıvar,1987:s. 16-34)(İsim)
- **Meserret otelinin altındaki kıraathaneye** gidiyor,(Adıvar,1987:s. 18-20)(Sıfat)
- **Ahalinin kalabalıklaştığı bir yerde** birdenbire vızıltı arttı.(Adıvar,1987:s. 20-3)(Sıfat)
- Bu meşhur vak’adan sonra anasının ve **büyükbabasının şikâyet edebileceği** bir yaramazlık yapmadı.(Adıvar,2007:s. 26-25)(Sıfat)
- Bir taraftan da Emine, **çocuğun bir defa işittiği** bir şarkıyı tatlı ve yaşına göre kalın bir sesle, iş görürken söylemesine dikkat etti.(Adıvar,2007:s. 27-11)(Sıfat)
- **Cemal’in gözleriyle** yeni hayatıma başladım.(Adıvar,1987:s. 17-22)(İsim)
- **Ölümün ortasından** yürüyerek geçtik, gittik.(Adıvar,1987:s.20-34)(İsim)
- ...Tanrı o felaketi de çektirirse, **Salim’in boynuna** sarılır ağlarım...(Adıvar,1987:s.21-24)(İsim)
- Dostları vakitli vakitsiz konağa gelir ve **Hanımefendi’nin odasına** dalarlar.(Adıvar,2007:s. 29-11)(İsim)
- **Zamanının pek sıkı olan içtimaî protokoluna** riayet eder.(Adıvar,2007:s. 29-15)(İsim)
- Bu da **İmam’ın suratsız, soğuk kızının meşrebine** uymadığı için değil...(Adıvar,2007:s.30-1)(İsim)

İsim tamlamaları, cümle içinde yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak kullanılabilir.

- **Tevfik'in kızı** on bir yaşında hıfzını dinletti. (Adıvar,2007:s.17-13)(Özne)
- Evvelâ **Sabiha Hanım'ın üvey kızı**, on altı yaşlarında silik, sönük kız, sonra ev halkı, birer birer geldiler.(Adıvar,2007:s.27-7)(Özne)
- Emine geceki rezaletten sonra **İmam'ın evine** iltica etmiş.(Adıvar,2007:s.18-2)(Yer Tamlayıcısı)
- **Selim Paşa'nın karısının dikkatini** de orada mukabele okurken celb etti.(Adıvar,2007:s.17-1)(Belirtili Nesne)
- Bugün Valde Camii'nde **İmam'ın torununu** dinledim.(Adıvar,2007:s.20-12)(Belirtili Nesne)
- Zehra Hanım, **Tevfik'in ebesiydi**.(Adıvar,2007:s.18-15)(Yüklem)
- **Emine'nin keskin gözleri** bu günahını keşfedince büyükbabasıyla karşı karşıya geldi.(Adıvar,2007:s.16-5)(Özne)
- **İstanbul Bakkaliyesi'nin kapısında** Ebe Zehra Hanım, hemen öğleye kadar Tevfik'i bekledi.(Adıvar,2007:s.18-1)(Yer Tamlayıcısı)
- Hele **büyükbabasının hizmetine** hep o bakardı.(Adıvar,2007:s.16-3)(Yer Tamlayıcısı)
- Boğazında acı bir yumru, gözleri kupkuru, yüzükoyun **mutfağın taşlarına** kapandı, uludu.(Adıvar,2007:s.16-10)(Yer Tamlayıcısı)
- ... çocuklar **çil yavrusu gibi** dağılır.(Adıvar,2007:s. 14-9)(Zarf Tümleci)

1.2 İYELİK GRUBU

Tamlayanı daima ilgi eki almış şahıs zamiri olan(benim, senin, onun, bizim, sizin, onların), tamlananı daima iyelik eki almış bir isim olan kelime grubudur. İyelik grubu bir ismin kendisinden önceki ilgi hâlinde bir şahıs zamirine sahiplik, bağlılık, aitlik ilgisiyle bağlandığı kelime grubudur.

Doğan Aksan yönetiminde hazırlanan Sözcük Türleri'nde konu, "Ad Tamlaması" ana başlığı altında belirtili tamlama alt başlığında, "*Tamlayanı kişi adlı olan belirtili tamlamalar da vardır: benim kitabım, senin konun, onun düşüncesi, kendisinin odası gibi*", sözleriyle ele alınıp ayrıca "Adıl Tamlaması" bölümünde, "*Adıllar bir adla birlikte tamlama kurarlar. Adıl tamlamasında tamlayan adil, tamlanan addır. Bu tamlamada hem adil, hem de ad, tamlamanın gerektirdiği ekleri alarak belirtili bir tamlama kurarlar: benim okulum, bizim okulumuz, onun okulu, onların okulu gibi. Kimi zaman da kendi işim, kendi evim gibi belirtisiz tamlama oluşturdukları görülür. Adıl tamlamasında adılın söylenmediği de olur. (benim) evim, (onun) okulu gibi. Bu tür kullanışlara dilimizde çok rastlanır.*"¹⁹ biçiminde değerlendirilmektedir. Leyla Karahan, "*İsim tamlamasında birinci unsur, ikinci unsura ilgi hâli ile bağlanır. Bu hâl, zamirlerde ekli, isimlerde ekli veya eksizdir. Tamlamanın ikinci unsuru dâimâ iyelik eki taşır. Köy yolu, ovanın yeşili, bizim sesimiz vb.*" (Karahan 1998: 13) Süer Eker, "*Ad tamlaması iyelik bağlantısı ile birbirine bağlanmış iki veya daha çok addan oluşan tamlamadır. Bu nedenle ad tamlamalarına iyelik grubu adı da verilir.*" (Eker 2003: 363) açıklamalarıyla iki öbeği aynı çatı altında incelemektedirler.

İyelik grupları cümle içerisinde isim gibi kullanılmaktadır.

- Sonunda **bizim** eve de geldiler. (Adıvar,1987:s. 53-26)
- Şimdi **onun** başına attığı siyah astar köylü yeldirmesinin altında, yine yemeni ile çenesi altından bağlanmış küçük başını düşünüyorum.(Adıvar,1987:s. 57-34)
- Bunların hepsi **onun baba kalbini** parçalayabilir. (Adıvar,2007:s. 177-28)
- **Benim** seni postaya **yolladığımı** kimseye söyleme; adresi postanenin içinde yırt, at, diyordu. (Adıvar,2007:s. 181-6)
- **Senin gösterdiğin** yola gitmeyeceğim, mantıksız, tabiatsız, kör kudret, dedi.(Adıvar,2007:s.223)

¹⁹Neşe, Atabay, *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*, İstanbul, Papatya Yayıncılık, 2008

İyelik grupları cümle içerisinde özne, yüklem, nesne, yer tamlayıcısı, zarf tümleci olarak kullanılır.

- **Onun cumhuriyetçiliği** biraz damdan düşer gibiydi.(Adıvar,1987:s. 19-6)(Özne)
- **Senin ecdadının** 'ruhu benimkilerden fazla rahmete muhtaç...(Adıvar,2007:s. 43-7)(Özne)
- **Benim!** (Adıvar,1987:s. 92-25)(Yüklem)
- Missis Hopkins, Efendi'nin Robert Kolej'den gelen İngilizce hocasının madamı, Rabia, **benim çok dostumdur.** (Adıvar,2007:s. 251-9)(Yüklem)
- Vehbi Dede **benim dostumdur.** (Adıvar,2007:s. 97-1)(Yüklem)
- **Benim hatırım** için. (Adıvar,2007:s.265-30)(Yüklem)
- - Rabia **benim** buraya **geldiğimi** bilmiyor bile. (Adıvar,2007:s. 322-2)(Belirtili Nesne)
- Uyuşamadıkları noktalarda **onun** bu anûd **sükûtu** Osman'ın pek sinirine dokunuyordu.(Adıvar,2007:s.326-8)(Belirtili Nesne)
- Ders verdiği evlerde kimse **onun hakiki hüviyetini** bilmiyor.(Adıvar,1987:s.44-2)(Belirtili Nesne)
- Bununla beraber bu fevkalâde şeyler olduğu günlerde **senin beni aramamanı** biraz acayip ve gayri tabiî buluyorum. (Adıvar,1987:s. 52-8)(Belirtili Nesne)
- Kaç kişi **onun dostluğuna**, vefasına muhtaçtı.(Adıvar,2007:s.348-8)(Yer Tamlayıcısı)
- **Benim Hâriciyye'deki mevkiimden** istifade ediliyor. (Adıvar,1987:s.25-7)(Yer Tamlayıcısı)
- Ayşe artık **benim elimden** çıkıyordu.(Adıvar,1987:s. 64-13) (Yer Tamlayıcısı)
- Eğer Cemal hâlâ İzmir'de olsaydı **onun yanına** gidecektim.(Adıvar,1987:s. 72-12) (Yer Tamlayıcısı)

1.3 SIFAT TAMLAMASI

Bir isim unsurunun, bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur²⁰

Sıfat tamlamasında ana unsur isimdir, sonda bulunur. Sıfat yardımcı unsurdur; ismin önünde yer alarak ismi tamamlar. Yani sıfat tamlayan, isim tamlanan unsurdur. Bu tamlamada, isim ve sıfat unsuru eksiz birleşir. İki unsur da gruplaşmayı sağlayan herhangi bir ek taşımaz (Karahan, 2014: 48).

- **Düşük siyah (s)/ (i) bıyıklarına**, sakalına pek az kır düşmüş olan Selim Paşa, karısından çok genç görünüyordu.(Adıvar,2007:s.29-1)
- **Yumuşak(s)/ (i) gözleri** “primadonna”ları, sahnelerde şarkı söyleyen bir medeniyetin erişilmez hulyâsının 313 hasretiyle sulandı.(Adıvar,2007:s.32-1)
- Nereden bu **peltek (s)/ (i) oğlanla** münakaşaya girişmişti?(Adıvar,2007:s.33-20)
- Zenginlerde sırf cinslerini **teşhir eden, işleten, (s)/ (i) boş kafalı**, yaldızlı mahlûkat; fakara halk da hayvan sürüsü gibi kullanılan zavallılar...(Adıvar,2007:s.34)
- Sabiha Hanım, **soğuk bir(s)/ (i) duş** yemiş gibi titredi.(Adıvar,2007:s.34)
- Çocuğun **sevimli (s)/ (i) yüzü, dost(s)/ (i) gözleri** çok defa dürüst olan bu haberleri yumuşatıyor ve konak halkının bazân **mütecavi ve küstah(s)/ (i) cevaplarını** Hanımefendi’ye söylemiyordu.(Adıvar,2007:s.39)
- **İlk(s)/ (i) hafta** derslerine başlamamış olsa bile Rabia, günün yarısını konakta geçirmeye başlarken bir nevi hayat görgüsü ve hocalardan öğrenilmeyen **bir(s)/ (i) hayat** tahsiline atılmıştı. (Adıvar,2007:s.39)
- **Bir(s)/ (i) gün** Paşa **bir (s)/ (i) gözünü** kırparak: (Adıvar,2007:s.39)
- **Her(s)/ (i) zaman** beraber yemek yediği ve çok sevdiği **bu güzel (s)/ (i) kız** için Paşa’nın lâkırdılarında bir şaamet hissetmiş, yüzü bulutlanmıştı.(Adıvar,2007:s.40)

²⁰ Leyla, Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2014.

- **Bir(s)/ (i) gün** sonra Sabiha Hanım, onu Paşa'nın odasına yolladığı vakit ilk defa olarak Kanarya'yı Paşa'nın odasında buldu.(Adıvar,2007:s. s.40)
- **Bütün(s)/ (i) avizeler** yanmış, herkes **uzun(s)/ (i) etekli, ipek(s)/ (i) entariler** giymiş, sofalarda ipek fişiltisinden geçilmiyordu.(Adıvar,2007:s.41)
- Daire ve **sararmış kağıt kokan (s)/ (i)kişiliğimi** bu **sıcak kırmızı(s)/ (i) kanlarla** yıkadım ve artık ona bağlı olmam sanıyorum. (Adıvar,1987:s.15)
- **Ulaşacağım (s)/ (i)yerde** kendimden söz edecek **bir(s)/ (i) ruh** bulmak isterdim. (Adıvar,1987:s.15)
- Deminki **güçlü muzaffer(s)/ (i) Ayşe, güçsüz bir(s)/ (i) çocuk** gibi, **zavallı bir (s)/ (i)ana** gibi, hıçkırma hıçkırma ağlıyordu. (Adıvar,1987:s.39)
- Aç kollarını Ayşe, alındaki **kırmızı(s)/ (i) yarayı** kaldırdı.(Adıvar,1987:s.40)
- İstanbul'da **garip bir(s)/ (i) ihtilal havası** ediyordu.(Adıvar,1987:s. 41)
- **Üçüncü olay** benim zihnimdeki bir değişiklikti.(Adıvar,1987:s.43)
- Bana İzmir'in **ne onarılmış, ne mutlu (s)/ (i)şehir** olduğunu hep anlattı.(Adıvar,1987:s.90)
- Fakat onun **genç(s)/ (i) Erkanıharbi** her yanını **saran(s)/ (i) tehlikeler** karşısında geleceklere ordunun kayalardan **taşan berrak ve sonsuz şelaleler** gibi **taptaze(s)/ (i) ruhuyla** konuşuyordu. (Adıvar,1987:s.90)
- Dudaklarında **acı bir(s)/ (i) gülümseme** belirdi: (Adıvar,1987:s.89)
- **gece** uykum kaçtı.(Adıvar,1987:s.89)

Tamlayanı sıfat fiil veya sıfat fiil grubu olan bir sıfat tamlamasında nesne, hareket niteliği ile tamamlanır (Karahana, 2014: 49).

- Bu maceradan üç gün sonra Rabia, konakta **gözlerini kamaştıran şenlikli bir (s)/ (i)akşam** geçirdi.(Adıvar,2007:s.41)
- - **Anlamadığın(s)/ (i) işe** burnunu ne sokarsın, be kadın?(Adıvar,2007:s.45)

- **Rabia'nın Vehbi Dede ile devam eden(s)/ (i) mûsikî derslerinin** tesirini konakta en çok alaka ile takip eden Hilmi olmuştu.(Adıvar,2007:s.45)
- Çocuğun yumuşak halıda **kaybolan(s)/ (i) ayak seslerini** evvelâ Peregrini'nin hassas kulakları sezdi ve birdenbire döndü.(Adıvar,2007:s.45)
- Matmazel camilerde **okuyan(s)/ (i) hafızlardan** değil mi?(Adıvar,2007:s.46)
- **Mucize gibi uzanmış görünen dal gibi bir genç (s)/ (i)kız vücudu**, henüz **olmağa başlayan(s)/ (i) meyvelerin** zengin yuvarlaklarını hatırlatıyor.(Adıvar,1987:s.86)
- **Ayşe'nin az bulunan (s)/ (i)çiçekler gibi garip bir kızılıkla açılan büyük (s)/ (i)dudaklarına** karşılık bunun küçük ve anlamsız bir çocuk ağzı var.(Adıvar,1987:s.87)
- Hele elimizde **her emre itaat eden eski (s)/ (i)asker makinesi** kuvvetlensin, biz bu **ortalığı kasıp kavuran, bize kafa tutan (s)/ (i)keratalara** göstereceğiz.(Adıvar,1987:s.89)
- **Bu hareket eden (s)/ (i)karanlıkta** bana, bir orduymuş gibi geldi.(Adıvar,1987:s.83)
- **Anadolu'nun hülyaya çabuk kapılmayan kendi(s)/ (i) hayalinde** ruhuyle çevresindeki kargaşalığın galiba biraz açıklığa kavuşmasını bekliyordu.(Adıvar,1987:s.80)

Bir sıfat tamlamasında, ismi niteleyen aynı türden birden fazla sıfat unsuru bulunabilir (Karahana, 2014: 50).

- Çünkü **tantanalı, şaşaalı bir (s)/ (i) alay, rengin ve zengin (s)/ (i) üniformalı,** seçme ve **güzel(s)/ (i) yâverler, yelesini sallayan, yeri deşen cins(s)/ (i) atlar,** muhteşem arabalar görürler.(Adıvar,2007:s.38-2)
- Ekseri huzura kabul olunur ve dâimâ konağa, cebinde **şişman, kırmızı bir atlas (s)/ (i) kese** ile döner.(Adıvar,2007:s.38)
- Rabia'nın zihninde Saray derhal **altın bir(s)/ (i) kafes** oldu.(Adıvar,2007:s.40)
- **Bu bizim (s)/ (i) çocuk** artist olacak, dedi ve elini Rabia'ya uzattı.(Adıvar,2007:s.46)
- Fakat Peregrini memnun görünüyordu. Çocuk onun zihninde **ders verdiği alafranga, zengin(s)/ (i) kız** çocuklarıyla derhal bir mukayese uyandırmıştı. (Adıvar,2007:s.46)
- olmasa, insan sadece **yiyen, içen, iki ayak üstünde dolaşan bir (s)/ (i) mahlûktan** ibaret kalırdı.(Adıvar,2007:s.48)
- Fakat çalışmalarında **daha güçlü, daha korkunç bir(s)/ (i) başkanın** tahakkümü vardı.(Adıvar,1987:s.75)
- Ayşe Gedikpaşa'da **iki odalı ayrı bir (s)/ (i) eve** taşındı ve annemle, oldukça soğuk ayrıldı.(Adıvar,1987:s.42)
- Sonunda **dumanlı bir oda içinde dolaşan başı siyah örtülü bir(s)/ (i) kadın** belirdi ve bir gün bu kadın bana uzun uzun bakarken ben de **küçük siyah gözlerinin** çevresinden çizgilere **azıcık kısık, uzun(s)/ (i) burnuna** çok dikkat ettim.(Adıvar,1987:s.50)
- Evde **beş altı yalnız genç(s)/ (i) kız** varmış, feci şeyler olmuş.(Adıvar,1987:s.53)
- **Evden çıktığım ilk (s)/ (i) gün** kendisine katılacak, **gideceği (s)/ (i) yere** gidecektim.(Adıvar,1987:s.56)

Bu tamlamada unsurların biri veya hepsi kelime grubu olabilir (Karahan, 2014: 50).

- Namaz surelerini **bu kadar çabuk ezberleyen (s)/ (i) bir hafıza** henüz görmemişti.(Adıvar,2007:s.27)

- ...İstanbul'un **en küçük, fakat latif üsluplu ve en yanık sesli (s)/ (i) hafızı** olarak tanındı.(Adıvar,2007:s.28)
- Fakat onun **dedikoduya sebebiyet veren (s)/ (i) başka bir yüzü** daha vardır.(Adıvar,2007:s.29)
- Beni **bunlardan bir tekine bağlayacak (s)/ (i) bir kudret** de yok.(Adıvar,2007:s.222)
- **Ayşe'nin az bulunan çiçekler gibi garip kızılıkla açılan(s)/ (i) büyük dudaklarına karşılık bunun küçük ve anlamsız bir çocuk ağzı** var.(Adıvar,1987:s.87)
- **Arkasında kendine bol gelen(s)/ (i) meşinli eski bir ceket,** ayağında koyu renk potur vardı.(Adıvar,1987:s.88)
- - **Şu(s)/ (i) yandaki Sarılar köyünde** birisi gönüllü gelmek istedi.(Adıvar,1987:s.89)
- Mehmet Çavuş öyle bir sesini kesti ki bu sükutu bu çadırında **yazı yazan (s)/ (i) bir genç subayın** beynini delen biz mavzer kurşunu gümbürtüsü gibi içimde duydum.(Adıvar,1987:s.92)

“ Nesnenin neden yapıldığını belirten ‘demir kapı, cam bardak, mermer köşk, gümüş kemer’ gibi tamlamalar, isim tamlaması değil sıfat tamlamasıdır. Bu tamlamaları “demirden kapı, demirden yapılmış kapı, cam bardak, camdan yapılmış bardak” şeklinde ve yine sıfat tamlaması kuruluşunda genişletebiliriz.”
(Karahan, 2011: 52)

- - Kanarya Hanım'ı gelecek hafta **altın (s)/ (i) kafesine** koyacaklar...(Adıvar,2007:s.59)

Sıfat ve zarfların anlamlarını, miktar ve derece bakımından tamamlayan zarfların meydana getirdikleri kelime grupları da bir sıfat tamlamasıdır (Karahan, 2014: 52).

- Ta köşede bir mor salkım çardağı, altında civarın **en işlek çeşmesi.**(Adıvar,2007:s.11)
- Burası dünyanın herhangi yerindeki bir fukara mahallesinden **çok farklı değildir.**(Adıvar,2007:s.12)
- Vaazlarında İmam ikinci yolu **daha parlak, daha anlı olarak** anlatır.(Adıvar,2007:s.13)

Sıfat tamlamaları cümle içerisinde isim, sıfat, zarf olarak kullanılır.

- Kızın gözlerinden **damla damla (s)/ (i) yaşlar** akıyordu.(Adıvar,2007:s.91)(Sıfat)
- Hatta civarın **kibar(s)/ (i) tarafında** konağı olan Zaptiye Nazırı Selim Paşa da Tevfik'i görmeye gitmiş,(Adıvar,2007:s.16)(İsim)
- Dışı ve içi hiç birbirine benzemeyen **bu iki (s)/ (i) çocuğu,** tabiat, hesaba, mantığa sığmayan hikmetiyle birleştirivermişti.(Adıvar,2007:s.15)(İsim)
- O zamanlar Rabia, kendini **yirmi(s)/ (i) yaş** büyümüş hissetti.(Adıvar,2007:s.152)(Sıfat)
- Dahiliye Nazırı önündeki jurnalı **onuncu (s)/ (i) defa** okudu.(Adıvar,2007:s.160)(Zarf)
- Konağın doktoru **her (s)/ (i) gün** geliyor...(Adıvar,2007:s.151) (Zarf)
- **Bambaşka bir (s)/ (i) insan** oldum.(Adıvar,2007:s.222) (İsim)
- Yukarıdaki cumbadan **perişan (s)/ (i) başıyle** gündüz çalışan adam baktı, seslendi.(Adıvar,1987:s.55) (İsim)

- **Her(s)/ (i) gece** hemen aynı şey oluyormuş.(Adıvar,1987:s.55) (Zarf)
- **Dün (s)/ (i) akşam** Haşmet Bey'in gelip geçmesi bahis konusu imiş.(Adıvar,1987:s.55) (Zarf)
- **yol bu iki (s)/ (i) asker** arasında dönerken bana çok dost, çok bildik geldi.(Adıvar,1987:s.105)(İsim)
- **Çok(s)/ (i) zamandır** senden haber alamıyorum.(Adıvar,1987:s.106)(Zarf)

Sıfat tamlamaları, cümle içinde yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak kullanılır.

- Fakat ne yarar, hâlâ Maliye'de **küçük bir(s)/ (i) kâtip**.(Adıvar,2007:s.33)(Yüklem)
- Selim Paşa, **geniş bir(s)/ (i) nefes** alır.(Adıvar,2007:s. 38)(Nesne)
- **Altın(s)/ (i) kafes** o kadar fenâ bir şey değil, kızım.(Adıvar,2007:s.40)(Özne)
- Doğuda batıda, **bu (s)/ (i) aralık**, renkten renge giren bir ışık yolu olur.(Adıvar,2007:s.11)(Zarf Tümleci)
- Sokakta, **ayağı takunyalı, başı yazma örtülü, eli bakraçlı(s)/ (i) kadınlar** çesmeye gider gelirler.(Adıvar,2007:s.12) (Özne)
- **Cemaate telkin etmek istediği (s)/ (i) naslar** bıçak gibi keskindir.(Adıvar,2007:s.13) (Özne)
- Emine nihayet **son (s)/ (i) sözünü** söyledi.(Adıvar,2007:s.19) (Nesne)
- Bir sene geçmeden **şen ve vefasız(s)/ (i) İstanbul**, vaktiyle o kadar sevdiği sanatkarı da, sanatkarın günahını da unutmuş gibiydi.(Adıvar,2007:s. 24) (Özne)
- Kız, cehennemden korktu, fakat **İmam'ın tarif ettiği (s)/ (i) cenneti** de pek cazip bulmadı.(Adıvar,2007:s.25) (Nesne)
- Zat-ı şahane **bu nevi gizli(s)/ (i) kuvvetlerden** huylanır.(Adıvar,2007:s.161)(Yer Tamlayıcısı)
- Bütün zamanı, zekası **bu iki (s)/ (i) işe** vakfedilmişti.(Adıvar,2007:s.18)(Yer Tamlayıcısı)
- Petrol lambasının sarı ışığında, **havayı bürümüş bir(s)/ (i) sigara dumanı tabakası** gördü.(Adıvar,2007:s.20) (Nesne)
- Yine **birkaç(s)/ (i) gölge** geldi, geçti.(Adıvar,1987:s.55) (Özne)
- Aralarında **bir(s)/ (i) parola** geçti.(Adıvar,1987:s.55) (Özne)

- **Son senelerde belli başlı(s)/ (i) hastalıklardan** kimse ölmemişti.(Adıvar,2007:s. 151)(Yer Tamlayıcısı)
- **Aynı (s)/ (i) sene** Tevfik, birbiri ardınca dayısını ve anasını kaybetti.(Adıvar,2007:s. 16)(Zarf Yümleci)
- **Geçtiğimiz köylerde hep daha önce geçenlerin hikayelerini** dinledik, izlerine bastık.(Adıvar,1987:s.59) (Nesne)
- Köylüler **bütün bu açık olmayan(s)/ (i) durum ortasında** tarlalarında **ürkek ördekler gibi** çalışıyorlar ve **uzak (s)/ (i) karaltılardan** kaçıyorlardı.(Adıvar,1987:s.59) (Zarf Tümleci- Yer Tamlayıcısı)
- Başımda **karanlık ve ağır bir (s)/ (i) şey** var, ellerim hala titriyor.(Adıvar,1987:s.102) (Özne)
- Önce **İhsan'a olan (s)/ (i) alışkanlığından** söz etti.(Adıvar,1987:s. 94)
- - O, **yiğit bir(s)/ (i) avrat** dedi.(Adıvar,1987:s. 94)(Nesne)
- Mehmet Çavuş öyle bir sesini kesti ki, bu sükûtunu **çadırında yazı yazan bir genç(s)/ (i) subayın beynini delen(s)/ (i) bir mavzer kurşunu gümbürtüsü gibi** içimden duydum.(Adıvar,1987:s.92)(Zarf Tümleci)

1.4 İSİM-FİİL GRUBU (MASTAR GRUBU)

Bir hareket ismi ile ona bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur (Karahan, 2014: 55). Hareket ismi, -mAk, -mA ve -Iş ekleri ile yapılır. Grubun ana unsuru hareket ismidir, genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan hareket isminin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen öğelerle tamamlanır. Yüklem olan isim-fiil yargı bildirmez (Karahan, 2014: 55).

- **Benim dünyada gezişim** artık fazla uzamayacak, ulaşacağım yerde kendimden söz edecek bir ruh **bulmak** isterdim. (Adıvar,1987:s. 15-15)

- Onda Ayşe'ye saygıyla **tapınma** ile **korumayla** karışık bir ilgi uyanmıştı. (Adıvar,1987:s. 62-3)
- İçimdekiler **bayılmaktan** çok daha fazla bir şeydi. (Adıvar,1987:s. 112-10)
- **Başlamak** için yanıyorum (Adıvar,1987:s.16-4)
- **Defin ilmühaberi nikâh izinnamesi almak** için çekişe çekişe onunla pazarlık edenler ona pinti imam, hasis imam der geçerler. (Adıvar,2007:s.13-5)
- **Cemaate telkin etmek** istediği naslar bıçak gibi keskindir.(Adıvar,2007:s. 13-15)
- **İmam'ın burnunu kırmak** için bu münasebeti körükleyen mahalleli, gençlere yardım etti.(Adıvar,2007:s. 16-29)
- - Hakkın var hanım, **çocuğun sesi de, okuyuşu** da fevkalade...(Adıvar,2007:s. 46-6)

İsim-fiil grubu, cümle içinde isim olarak kullanılır.

- Onda ne kadar serseriliğe, **başıboş gezmeye** alışkanlık varsa, o kadar da **birine bağlanmak**, birinin malı, kulu **olmak** ihtiyacı vardı.(Adıvar,2007:s.22-16)
- Tefvik evvelâ bozuk imlâsıyla Emine'ye her gün fer-yatnameler gönderdi, sonra **kapısının önünde dolaşmaya** başladı, daha sonra kafesin altında yüksek sesle karısına ilânı aşk' etti.(Adıvar,2007:s. 23-5)
- Rabia, zamanındaki bütün akranları gibi, beş yaşında **tabla dökmeye, kahve fincanı yıkamaya** başladı.(Adıvar,2007:s. 25-1)
- Belki bundan dolayı çocukluk hülyalarını **kafasında saklamaya**, yüzünün ifadesine kadar **hâkim olmaya**, yani iradesini kendi kendisine terbiye **etmeye** mecbur oldu.(Adıvar,2007:s. 26-8)
- Fakat bebeğin **çamaşır kazanının altında yanması**, mavi boncukların beyaz bezden **ayrılması**; bunları sahiden bir çocuk yanmış gibi hissetti.(Adıvar,2007:s. 26-20)
- **Beni almaya** geldiği bir gün: (Adıvar,1987:s.19-2)
- — Bu gâvurların arasında gülerek **sabaha kadar dolaşmak** isterdim.(Adıvar,1987:s. 21-2)
- **Kafamın içini de açmak** için müddet bekliyorlar.(Adıvar,1987:s. 21-15)

- Onun bunu yabancılardan **haber alması** daha iyi olur.(Adıvar,1987:s.28-19)
- Sonra **birdenbire konuşmaya** başladı.(Adıvar,1987:s. 29-1)

İsim-fiil grubu, cümle içinde yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak kullanılır.

- **Benim dünyada gezişim** artık uzamayacak... (Adıvar,1987:s. 15-13)(Özne)
- Bereket versin Meşrutiyet olmuştu da **bu kaçış** kolay oldu. (Adıvar,1987:s. 17-2)(Özne)
- **Savaşa niçin girdiğimize dair birçok uzun konuşmalar** oluyordu.(Adıvar,1987:s.18-28) (Özne)
- Hakkın var hanım, **çocuğun sesi de, okuyuşu** da fevkalade...(Adıvar,2007:s.46-6) (Özne)
- A... bunu böyle **düşünmemek** gerek.(Adıvar,1987:s. 15-24)(Yüklem)
- Maksat, onun vasıtasıyla Padişah'a yakından **nüfuz etmek**.(Adıvar,2007:s. 161-7) (Yüklem)
- İmam'ın anlaşılın başlıca kaygusu, Tefvik'i **yere vurmak**.(Adıvar,2007:s. 161-12(Yüklem))
- **Başlamak** istiyorum.(Adıvar,1987:s.16-4)(Nesne)
- Annem **bundan başka da bir şey söylemek** istiyordu...(Adıvar,1987:s. 16-12)(Nesne)
- — Salim, ben **güneşe çıkmak** istiyorum...(Adıvar,1987:s. 21-10)(Nesne)
- Anlıyorum ki **beni Gevye'de tehlikeden uzaklaştırmasını** henüz içim affetmemiş.(Adıvar,1987:s. 114-26(Nesne))
- Çay içtik, Ayşe **neşeli olmaya** çalıştı.(Adıvar,1987:s.47-1)(Yer Tamlayıcısı)
- **Yaralanmağa** niyetim var.(Adıvar,1987:s.122-7))(Yer Tamlayıcısı)
- Karanlıktan istifade ederek yürüyüşe **geçmeye, Adapazarı'nı arkada bırakmaya** karar verdiler.(Adıvar,1987:s.64-11))(Yer Tamlayıcısı)
- Elindeki parayı İzmir'e ait addettiği için hayatının büyük bir kısmını **ders vermekle, dantel yapıp satmakla** çıkarıyor.(Adıvar,1987:s.44-1)(Zarf Tümleci)

- Ben **onu kızdırmak** için derdim ki: (Adıvar,1987:s.46-2))(Zarf Tümleci)
- — Milletın yarısı, **öbür yarısının hayvaniyetini doyurmakla** meşgul.(Adıvar,2007:s.53-17))(Zarf Tümleci)
- Cuma günü Bilal, mektep üniformasıyla **gül fidanı çapalamaya** çıktı.(Adıvar,2007:s.140) (Yer Tamlayıcısı)
- Bazen **Bilal'in lakırdısını kesmek** için Vehbi Dede'den, Peregrini'den bahsetmek ister.(Adıvar,2007:s.143) (Zarf Tümleci)
- - Bu oğlan acaba neden Karagöz'deki Tuzsuz Bekir gibi konuşmaktan hazzediyor, **dünyanın anasını ağlatmak** istiyor, diye hayıflanıyordu.(Adıvar,2007:s.144)(Nesne)
- Tevfik, Penbe'den bu şarkıyı öğrenir öğrenmez, Karagöz'de **söylemeye** başladı.(Adıvar,2007:s.148) (Yer Tamlayıcısı)

1.5 SIFAT-FİİL GRUBU

Bir sıfat fiil ile bu sıfat fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur (Karahana, 2014: 53). Grubun ana unsuru sıfat fiildir, sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan sıfat fiilin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen öğelerle tamamlanır. Yüklem olan sıfat-fiil yargı bildirmez (Karahana, 2014: 53).

Türkçede sıfat olarak kullanılan kelimeler istisnalar dışında iyelik eki almazlar. “-dık / -dik” ve “-acak / -ecek” sıfat-fiilleri iyelik eki ile genişletilerek sıfat görevinde de kullanılabilirler. “iyelik ekini alan kelimeler, bir kavramın başka bir kavrama şahıs cinsinden ait olduğunu gösterir. Bunlar daima tamlanan unsur durumundadır. Tamlayanları ise sık sık düşer ve bunların bir kısmı iyelik kalıplaşmasına uğrar. Bu tamlanan unsurlar bazı istisnalar dışında sıfat olarak kullanılmazlar. Bu istisnalardan biri de “-dık / -dik, -duk / -dük” ve “-acak / -ecek”

ekleriyle yapılan sıfat-fiillerdir. Bu sıfat-fiillerin, sıfat olarak kullanılışları sınırlı olduğundan, iyelik ekleriyle kaynaşarak kullanım sahasını genişletirler”²¹

- Gerçekten **ayakta bekleyen** bu subayların bir gün aşağılaşmış ve hareket görmüşlüğüünün hesabını sormalıdılar.(Adıvar,1987:s.52-28)
- **Yalnız İkinci İnönü’de yazdığı** iki mektup var ki, İstiklal Oyuncularının prova ettikleri sahneyi insana sezdiriyor.(Adıvar,1987:s.105-34)
- **Bundan sonra gelen** bir topçu eri idi.(Adıvar,1987:s.111-23)
- Bu seste **acının yenemediği** bir hayat cesaretini sezdim.(Adıvar,1987:s.113-28)
- **Bu işkencenin en fazla olduğu** bir gün beni bizim amir birdenbire çağırdı.(Adıvar,1987:s.116-4)
- Dört kişi **yabancı, ıssız sarı çöl gibi görünen bilinmeyen** araziye daldık, gittik.(Adıvar,1987:s.116-31)
- Artık **adı ve kimliği olan** bir adam değilim.(Adıvar,1987:s.117-6)
- **Alayla, neşeyle parlayan** kadının müstehzi gözleri bulutlanmış uzaklara dalmıştı.(Adıvar,2007:s.34-17)
- - Kim demiş ? **Ecnebi trupları geldiği** vakit, Tepebaşından ayrıldığım yoktur.(Adıvar,2007:s.49-28)
- İhtiyar rakibi **Selim Paşa aleyhinde kullanabileceği en kuvvetli noktalar** hangileriydi?(Adıvar,2007:s. 160-7)
- günlerde **kendi derdiyle meşgul olan** Paşa, birdenbire: (Adıvar,2007:s.162-1)
- **Beklediği ve asıl korktuğu** darbe nihayet beynine inmişti.(Adıvar,2007:s.166-8)
- Zati Bey geldi, **eski günleri hatırlatan** laubaliliğiyle omuzlarına vurdu.(Adıvar,2007:s.166-28)
- Yüzü, **ancak on dördüncü asır ressamlarından birinin tahayyül edebileceği** bir İsa’ya benzerdi.(Adıvar,2007:s.168-1)
- **Dizlerindeki kedinin sırtını okşayan uzun parmakları** tutmak orada öylece sessiz sessiz oturmak ne iyi olacaktı.(Adıvar,2007:s. 227-6)

²¹Kâzım, Karabörk “*Kim Ve Çok Kelimelerinin İyelik Eki Almış Biçimleri Üzerine*” V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri-1 (20-26 Eylül) Ankara: TDK Yay, 2004, s. 1573-1576

Sıfat-fiil grubu, cümle içinde isim, sıfat ve zarf olarak kullanılır.

- İçini karıştıran, gözlerini yakan gözyaşlarının birbirine benzemez saikleri vardı.(Adıvar,2007:s.139)(Sıfat)
- Galip gibi istediğin kalıba sokacağın kocayı bir daha bulamazsın.(Adıvar,2007:s.140)(Sıfat)
- Rabia, gülleri koklayarak gittikten sonra, Bilal muvaffak olamayanların yeisini duydu.(Adıvar,2007:s.141)(İsim)
- Fakat Rabia'nın yüzü ilk tesadüflerinin hususiyeti, tahkir eden manasıyle; (Adıvar,2007:s.143) (Sıfat)
- Bilal içine dolan, taşan bu büyük şeyleri Rabia'ya anlatamamaktan, belki hiçbir zaman anlatamamak ihtimaliyle meyas...(Adıvar,2007:s.144) (Sıfat)
- O, Paşa'nın istidadını görüp eliyle mektebe verdiği çocuk.(Adıvar,2007:s.146) (Sıfat)
- İki tarafta da henüz kötülük olmadığına kaildi.(Adıvar,2007:s.147)(Zarf)
- Ve münasebetli münasebetsiz Bilal'in paşa damadı olacağını söylüyordu.(Adıvar,2007:s.148)(İsim)
- Merdivenleri silerken Tefvik'in bağıra bağıra sayıkladığını duyardı.(Adıvar,2007:s.152)(İsim)
- Kapanık yüzünde ne düşündüğünü anlamak kabil değildi.(Adıvar,2007:s.153)(isim)
- Her su geçtiğimiz zaman İhsan atını sürüyor, Ayşe'nin hayvanını yedeğe alıyor, karanlığa taş atılmış, karanlık yanlara sıcıyor gibi, atların suda çıkardığı çarpıntıyı duyuyorum.(Adıvar,1987: s.64) (Sıfat)
- Yalnız "panik" in bittiğini anlamayan iki şaşkın tavuk hala kanatlarını çırparak toz kaldırıyor.(Adıvar,1987: s.65) (Sıfat)
- Her halde pusudan atılabilecek kurşunlar Ayşe'ye değmeden çevresindeki siyah gölgelere dokunacaktı.(Adıvar,1987:s.65) (Sıfat)
- İhsan, kalbinin kininden hemen pişman olduğunu, belki de Ayşe'yi yüzünde bu ıstırapla koşturan felaketi kışkırdığını seziyorum ve hepimiz durmaksızın uçarak gidiyoruz.(Adıvar,1987:s.68) (Sıfat)
- Arabanın basamağının başında bir an durduklarını, birbirlerinin gözlerine baktıklarını sanıyorum.(Adıvar,1987:s.70)(İsim)

- Fakat **Ayşe'nin İzmir yolunda dövüşen, yaşayan ve ölenlere** bakarken yeşil gözlerinde beliren yumuşak şey, benim için de belirsin istiyordum.(Adıvar,1987:s.75)(İsim)
- Türk dünyasının düzenini sağlayacak kendine **dövüşenlere** bakmakla görevli idi.(Adıvar,1987:s.76)(İsim)
- - Bu ihtiyar çok akıllı, bizim **bilmedik**lerimizi biliyor.(Adıvar,1987:s.80)(İsim)
- Benim **telaşla yakaladığım tüfeği** Mehmet Çavuş tuttu, çekti.(Adıvar,1987:s.83)
(Sıfat)
- **Bir yerinden vurulmuş** gibi fırlıyor, atımın başını yakalıyor.(Adıvar,1987:s.86)(Zarf)

Sıfat-fiil grubu, cümle içinde yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak kullanılır.

- O temasın arkasından geçirdiği ürpermeyi on yedi yaşının bütün şiddetiyle tekrar yaşarken amcası göründü.(Adıvar,2007:s.140)(Zarf Tümleci)
- Onun konuşuşunda bakışındaki başkalığın, asırların yarattığı yüksek bir medeniyetin eseri olduğunu kemiklerinde hissediyordu.(Adıvar,2007:s.141)(Nesne)
- Rabia bu sözü hemen keser, çünkü Selim Paşa'ya atfedilen şeyleri beğenmez.(Adıvar,2007:s.143)(Nesne)
- O, vaktiyle padışahlara damat olan, vezir olan hamurdan yoğrulmuş!(Adıvar,2007:s.146)(Yer Tamlayıcısı)
- Paşa bir zaman kızın arkasında sallanan kumral örgülerine, çevik tavırlarına, güzel gözlerine şefkatle, rikkatle baktı.(Adıvar,2007:s. s.147) (Yer Tamlayıcısı)
- Bilal'in telaffuzu ile, çalımıyla **söylediklerini** söylüyordu.(Adıvar,2007:s.148)(Nesne)

- Hep, herkese göstereceğinden, herkesin anasını ağlatacağından başlıyor, hep sonunu Selim Paşa'ya hayranlığını ifade eden nutuklarıyla bitiriyordu.(Adıvar,2007:s.148) (Zarf Tümleci)
- Pırtlak gözlü adam ayağının altında sürünen cüceye bir solucanmış gibi baktı: (Adıvar,2007:s.157) (Yer Tamlayıcısı)
- Beklediği ve asıl korktuğu darbe nihayet beynine inmişti.(Adıvar,2007:s.166)(Özne)
- Ah kızı olduğunu bu müstekreh herife bir unutturabilse... (Adıvar,2007:s.167)(Nesne)
- Fakat şahsiyetini, kalın perdeler arkasından hissedilen bir ışık gibi, etrafına sezdirmişti.(Adıvar,2007:s.168)(Zarf Tümleci)
- Yalnız onun gözlerinde gördüğüm çocuk güveni ve şefkati ile ruhuma sokuluyor, bu bakış açıktan ölen bir adama ekmek yerine taş vermek etkisini yapıyor.(Adıvar,1987:s.72) (Zarf Tümleci)
- Ben en çok beni korumak isteyenlerden, rafta saklanacak bir çeşit yaratık gibi beni sakınanlardan tiksinirim.(Adıvar,1987:s.72) (Yer Tamlayıcısı)
- Yalnız kaldığımız zaman bana karşı iki türlü durum aldı.(Adıvar,1987:s.75)(Zarf Tümleci)
- Hatta Bulgar çetelerindeki Bulgar kadınlarının vatani rolünden bile dili döndüğü kadar anlattı.(Adıvar,1987:s.88)(Zarf Tümleci)
- Fakat anlatmaya başlayınca, tasarladığım facianın biraz hafif olduğunu sezdim.(Adıvar,1987:s.91)(Nesne)

- ... görmediğim bir insan sesleniyordu.(Adıvar,1987:s.93)(Özne)
- **Konya İhtilalini bastıranlar** arasındayız.(Adıvar,1987:s.97)(Yüklem)
- Demir parmaklığın arkasında başından sızan kanlarla İhsan ayakta duruyor.(Adıvar,1987:s.100)(Zarf Tümleci)
- Geldiğimiz vakit tahkik edemedim.(Adıvar,1987:s.101) (Zarf Tümleci)
- Bizim üç erin cesedinin gömüldüğü yerde Mehmet Çavuş'u astık!(Adıvar,1987:s.102) (Yer Tamlayıcısı)
- Hepsi kendini düşünmeyen çocuklara benziyorlar.(Adıvar,1987:s.106) (Yer Tamlayıcısı)

1.6 ZARF-FİİL GRUBU

Bir zarf fiil ile bu zarf fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur (Karahana, 2014: 57).

Grubun ana unsuru zarf fiildir. Zarf fiil, genellikle grubun sonunda bulunur. Fiile dayalı sıfat-fiil ve isim-fiil gruplarında olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan zarf-fiilin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen öğelerle tamamlanır. Yüklem olan zarf-fiil yargı bildirmez (Karahana, 2014 : 57).

“-r /-mAz”, “-DI mI” ve “-DI/ -ALI” vb. kalıplarla kurulan gruplar da birer zarf-fiil grubudur (Karahana, 2014: 58).

- **Bilal'in üstü ipek tüylü, sıcak dudakları Rabia'nın ağzına dokunur dokunmaz** uçan bir kuş gagası gibi dudaklarından kalbine kadar gitti, içini tatlı tatlı sızlattı.(Adıvar,2007:s.144)
- **Şüphe hasıl olur olmaz** oğlumu ve bütün dostlarını göz hapsine almaları şayet Fransız postanesine girerlerse çıkar çıkmaz üstlerini araması lazımdı. (Adıvar,2007:s.172)

“-dik / -dik” sıfat-fiil eki ile “-ça / -çe” eşitlik hâli ekinin birleşmesinden oluşan ve kalıplaşan “-dikça / -dikçe” eki de zarf-fiil olarak kullanılmıştır.

- **Cumaları bahçede buluştukça**, kıza, kendisinin adi bir mektep talebesi olmadığını anlatmaya çalışıyordu.(Adıvar,2007:s.142)
- Bu iyi ihtimal **gün geçtikçe** kuvvetleniyor ve Paşa ümitleniyor, ferahlanıyordu.(Adıvar,2007:s.174)
- **Biz ilerledikçe** ayın ışığı kısılıyor, sonunda tepeye kalıyordu.(Adıvar,1987:s. 81)
- Bu kımıldamayan karaltılar arasında **en öndeki ve en büyük parça yanıma yaklaştıkça** kalpağıyla uzun bir insan oluyordu.(Adıvar,1987:s. 83)
- **Günler geçtikçe** artan bir ihtilal havasıyla ilerliyor.(Adıvar,1987:s.67).
- İhsan, onu sonra gelip alacaklarını, **şimdi dönmesini salık verdikçe** coşuyor ve haykırıyordu: (Adıvar,1987:s.69)
- **Bunları anlattıkça** boşalıp yavaş yavaş bitiyorum.(Adıvar,1987:s. 103)

“-ken” eki, “i-” fiilinin zarf-fiil ekidir. Diğer fiillere getirilmediği gibi “i-” fiilinin de “i-ken” den başka zarf-fiil şekli yoktur. (Ergin, 1985, s.346) Çekimi fiilleri ve isimleri zarf yapar.

- O akşam Rabia'nın gözlerinin etrafındaki siyah halkalara dikkat eden Tevfik, **bahçede yemek yerlerken** sordu: (Adıvar,2007:s.139)
- **Kendinden yaşlı talebe ile dolaşırken**, birkaç Beyoğlu metarı Rum, Yahudi kadın tanıdı.(Adıvar,2007:s.141)
- **Koruda bülbüller öterken, dallarda bahar çiçekleri beyaz alevler gibi güneşle yanarken**, o hep ciddi bahisler açmaya uğraşıyordu.(Adıvar,2007:s.142)
- **Paşa'yı daraltmamak için bin bir dereden su getirerek bunları, ihtiyar bahçıvan anlatırken**, Paşa'nın gene yüzünün şiddeti geçti.(Adıvar,2007:s.146)
- **İhsan girerken** hep heyecanlı ve gözleri terastadır.(Adıvar,1987:s. 66)
- **Sabahleyin köyün imamı ile küçük cemaat onun mezarlığa götürürken** Ayşe söğütlerin altında bir çocuk gibi fışkırıyordu .(Adıvar,1987:s. 68)

Zarf-fiil grubu, cümle içinde zarf olarak kullanılır

- O, **Çingene Penbe'nin bakla falını taklit ederek** mırıldandı: (Adıvar,2007:s.139)
- Hem de **koskocaman bir konağa gidip** Tevfik'in sınıfından ayrılması.(Adıvar,2007:s.139)
- **Gözünün ucuyla kızın yüzünü tetkik ederek** sordu: (Adıvar,2007:s.139)

- **Herhalde buradan vaziyetleri böyle elektrikli bir şekle girince** oğlan, hemen ona istikbalden bahsetmeye başlar.(Adıvar,2007:s.142)
- - Bu oğlan acaba neden, **Karagöz'deki Tuzsuz Bekir gibi konuşmadan** hazzediyor, (Adıvar,2007:s.144)
- **Rabia Paşa'yı görünce** sedirin yanına her zaman oturduğu minderi çekti, tablasını, kibritini getirdi.(Adıvar,2007:s.147)
- **Bilal'in türküsü Sinekli Bakkal'dan bir humma salgını gibi gelip geçtikten** sonra, kendisinin hayali de Rabia'nın hafızasında söndü.(Adıvar,2007:s.151)
- Tevfik, pırtlak gözlü yabancı ile Rakım'ın arasında **sallana sallana yürüyerek** dükkâna geldi: (Adıvar,2007:s.159)
- Bir kısmı **merdivenlerde durup** birbiriyle çene yarıştırmıyor, bir kısmı manasız manasız gülüyor...(Adıvar,2007:s.163)
- Nasıl o, şimşek çakıp, gök gürelediği zaman perdeleri indirir, ince parmaklarını kulaklarına tıcarsa, **bu manevi kasırgalar ve musibetler etrafında eserken,** dimağında inen kalın bir perde, dimağının kulaklarını tıkayan iki manevi parmağı vardı.(Adıvar,2007:s.169)
- **Avlunun yanından geçerken** herkes Ayşe'nin yüzüne bakıyordu (Adıvar,1987:s. 61)
- At nalları **topraklarda akisler yaparak** yaklaşıyor... (Adıvar,1987:s.101)
- İhsan **bunları dinlerken** sarardı sarardı: (Adıvar,1987:s.102)
- **Durmaksızın** ayakta ve dekor içinde, **durmaksızın el ve kol sallayarak** konuşuyor, bağırıyor, **durmaksızın öteye beriye düşüp** ölüyoruz.(Adıvar,1987:s.103)

- **Boş beyaz yataklar hazırladıkça:**” acaba Kimler gelecek?” diye Yüreğim çarpıyor.(Adıvar,1987:s.106)
- Ameliyathanenin yanında koğuştta yatıyor, **girip çıkarken gidip** bakıyorum.(Adıvar,1987:s.107)
- **Koğuşa ben girince** Çavuşlar doğrulmaya çalışıyorlar.(Adıvar,1987:s.107)

Zarf-fil grubu, cümle içinde zarf tümleci olarak kullanılır

- Her ev, **sıra ile bir yemek pişirip** Rabia’ya götürüyor, hiç olmazsa bir çorbacık pişiremeyecek kadar, bu bu büyük dramın haricinde kalacak -şükür- kimse fakir değildi.(Adıvar,2007:s.152)
- **Zati Bey’in huzuruna girince**, eski efendisinin kıyafetinde ve tavrında aynı değişikliği buldu.(Adıvar,2007:s.164)
- **Peregrini mangalın yanında uzanan Tekir kediye okşarken**, dükkânda sesler işitti.(Adıvar,2007:s.153)
- **O akşam konağa gelirken** ihtiyar bahçıvanla karşı karşıya gelmişti.(Adıvar,2007:s. s.148)
- Mabeyinci ona masasının yanındaki koltuğu gösterdikten sonra kendisi **oturmadan** lakırdıya başladı.(Adıvar,2007:s.170)
- **Sabiha Hanım’la yüz yüze gelince** başını çeviriyor, gözlerine bakmaktan çekiniyordu.(Adıvar,2007:s.175)
- **Hanımefendi adam yollamaya karar verirken** geldi, fakat endişeliydi.(Adıvar,2007:s.175)

- **İzin çıkınca** ben sana haber yollarım.(Adıvar,2007:s.187)
- Fakat **anasının odasına girince** onun tavrını da Şevki'ninki kadar garip buldu.(Adıvar,2007:s.191)
- Sonra hepsi birden **tabakasını çıkarıp** tütün ikram ediyorlardı.(Adıvar,1987:s.61)
- Ahmet Rıfkı Onun önünde küçük bir iskemleye oturmuş, **arada bir başını kaldırıp** arkasına bakıyor ve konuşuyor(Adıvar,1987:s. 63)
- **Ayşe cümlenin arkasını dinlemeden** terastan indi ve söğütlere doğru koştu.(Adıvar,1987:s.67)
- **Ok gibi fırlayıp** gitmek benim sıramdı. (Adıvar,1987:s.71)
- **Beni görünce** camı gözlerine toplandı.(Adıvar,1987:s.86)
- **Karanlıktan yararlanarak** yürüyüşe geçmeye Adapazarı'na arkada bırakma ya karar verdiler.(Adıvar,1987:s.64)
- Döndük, yalın ayak genç bir köylü kız, **ağlayarak, ellerini sallayarak**, bize doğru koşuyordu.(Adıvar,1987:s.69)
- Sesi de kalbi kırılmış, fakat hala **ağlayarak** döndü, köyün yolunu tuttu.(Adıvar,1987:s.70)
- **Ben girince** yorgun ve düşünceli görünen gözlerini bana çevirdi: (Adıvar,1987:s. 71)
- Ayşe'nin, yeşil Söğütlerin sık yaprakları altına saklanan kuytu Pınarlar gibi durgun gözleri **denizin en hain ve kızgın dakikasında köpürürken** aldığı yeşil rengi aldı (Adıvar,1987:s. 72)

- **Ayşe'nin nefes almadan** yüzüme fırlattığı bu başkaldırma nutku burada bitti.(Adıvar,1987:s.73)
- **Mehtapta birbirimizin gözlerine bakarak ayılırken** hangimizin daha önce ötekinin öldüğünü haber alacağını düşündük, sonra kağnı gıcirtısı!(Adıvar,1987:s.85)
- Karnı yerde sürünen birkaç kaz **kanatlarını çırparak** uçuştular.(Adıvar,1987:s.86)

1.7 TEKRAR GRUBU

Bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur (Karahan, 2014: 60).

Tekrar grubunu oluşturan kelimeler eş görevli olduklarından, aralarında dizisel bir bağlantı bulunmaktadır. Grupta yer alan kelimeler arasında, şekil ve anlamca bir ilişki vardır. Tekrarlar, anlamı kuvvetlendirir; nesne ve harekete çokluk, süreklilik ve beraberlik anlamı kazandırır (Karahan, 2014: 60). Bağlama ve çekim edatlarının dışında bütün kelimelerle tekrar grubu kurulabilir. Ünlem edatları, tekrara elverişli kelimelerdir (Karahan, 2014 :61).

Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi” adlı eserinde tekrar gruplarını: “Tekrarlar aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen kelime gruplarıdır.” şeklinde tarif eder. Tekrarları dörde ayırarak inceler:

1.7.1 Aynen Tekrarlar

Bir kelimenin arka arkaya iki defa tekrarlanması ile yapılan tekrarlardır.

- Beyaz gömleğimin kollarına **ciddi ciddi** bakıyor. (Adıvar,1987:s.15-26)

- Sonra Ayşe ‘nin oğlunun ne güzel ne gürbüz bir oğlan olduğunu **uzun uzun** anlattı. (Adıvar,1987:s.18-15)
- Yaşlı kalfalar platformun aşağısında, gençler kapı aralıklarında, sofalarda **kırıtım kırıtım** dolaşıyorlardı. (Adıvar,2007:s.61-12)
- Rabia’nın öptüğü yerleri ovuyor, **gevrek gevrek** gülüyordu. Adıvar,2007:s.84-14)
- Yalnız benim kalbim **pat pat** atıyor.(Adıvar,1987:s. 23)

1.7.2 Eş Anlamlı veya Yakın Anlamlı Tekrarlar

Tekrar grupları çok farklı yapılarda karşımıza çıkabilir. Bunlar sözcüğü aynen tekrarıyla olabileceği gibi eş ve yakın anlamlı sözcüklerin tekrarıyla da olabilir.

- İhtiyar ağızlar gibi, **delik deşik** çıkıyorlar. (Adıvar,1987:s.25-21)
- İhsan'ı ilk günlerde çok merak ediyordum, **sağ salim** ve Seyitgazi de olduğunu Haşmet Bey söyledi.(Adıvar,1987:s.114)
- bütün dünyanın gökleri bir araya gelse Rabia'yı onun **çarpık çurpuk** cüce vücudundaki gönlü kadar sevemez.(Adıvar,2007:s. 214)
- **Ses seda** kesilmişti.(Adıvar,2007:s. 207)

1.7.3 Zıt Anlamlı Tekrarlar

Birbirinin zıddı olan iki kelimenin meydana getirdiği tekrarlardır

- Ev **altüst** oldu. (Adıvar,1987:s.47-44)

- Sokaklarda durmayan ayak sesleri, telaş, **gidiş geliş** var; fakat kimse konuşmuyor.(Adıvar,1987:s.52-12)
- İlk görüşte kalbe çizgileri kazılan bir yüz gibi bu kendi halinde köy beni **altüst** etti.(Adıvar,1987:s.117-34)
- Rabia bu sebepleri dinlerken, zihni **altüst** olurdu.(Adıvar,2007:s.59-3)
- Nihayet ellerinde fenerlerini **aşağı yukarı** sallayarak kırık kaldırımları, çökük saçakları yer yer aydınlatarak geçtiler, gittiler.(Adıvar,2007:s.107-15)
- ...Bu yolun ortasında dövüğe dövüğe **ileri geri** mutlaka bir gün İzmir'e yetişeceğiz (Adıvar,1987:s. 110)

1.7.4 İlaveli (Eklemeli) Tekrarlar

İlaveli tekrarlar, kelime başına ses ilavesiyle ya da kelime başına bir iki hece ilavesiyle yapılabilirler.

- Ne içten ne garip ve ne **yepyeni** bir İstanbul gençliği beliri vermişti(Adıvar,1987:s.27)
- Bizde üzülme filan yoktu, çocuk gibi **yepyeni; taptaze** ruhlarımızla medeni dünyanın bu fikrini düzeltmeğe karar vermiştik. (Adıvar,1987:s. 24-31)
- Başımda beyaz bulutlar didik didik, onların arasında **koskoca** at sinekleri kırmızı yeşil kanatlarının uçları parıldayarak bulutların arasında uçuşuyorlar. (Adıvar,1987:s.49-20)
- **Çepçevre** sedirlerin üstüne sıra sıra ihtiyar kadınlar dizilmiş. (Adıvar,2007:s.45-15)

- Sokaktaki çocuk alayına iltihak için ne kadar içi sızlamış, cama yapışan burnu **yamyassı** oluncaya kadar gözleri macuncu çingeneyi seyretmişti.(Adıvar,2007:s.87-33)
- Sonra **çarçabuk** alıştı(Adıvar,1987:s. 59)
- Dünya **simsiyah** oldu; yalnız Ayşe ateşten dudakları zehirli gözleriyle tek şey olarak karşıma dikildi durdu.(Adıvar,1987:s. 125)
- İstanbul'dan beri beni **kıskıvrak** sürekli (Adıvar,1987:s.inde esir eden Zalim (Adıvar,1987:s., hayat ve saadet getiren bir Hülya olmuştu.(Adıvar,1987:s.130)
- Sonra **yapyalnız** kompartımanı koştum. (Adıvar,1987:s. 133)
- Saza, söze düşkün, başına bir sürü dalkavuk toplar, dal kabuklarından **çarçabuk** bıkar bir dalda durmayan bir kadın!(Adıvar,2007:s. 29)
- Kadın başında bir taç, boynunda tek taşlı pırlanta gerdanlık, **yapyalnız** sandalyede oturuyordu. (Adıvar,2007:s. 61)

Tekrar grupları, söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf görevi yapar (Karahana, 2014: 61).

- Kız çadıra girince Kumandan **sert sert** haykırmış, sonra kız tuhaf tuhaf ağlamış, şimdi de sesi tamamen kesilmiş(Adıvar,1987:s. 92)(Zarf)
- -Savaş başlarken bir de **çoluk çocuk** masalı dinleyemem dedi(Adıvar,1987:s. 93)(Sıfat)
- Yanımda **uzun uzun** oturdu, konuştu. (Adıvar,1987:s.103) (Zarf)

- **Hafif hafif** kapıya yürüyorlardı. (Adıvar,1987:s.55) (Zarf)
- On beş gün içinde bizim karargahın asker sayısı fark edilecek kadar artmış, **gün gün** yenen ve meydana çıkan Ordu, Bu heyet içinde bile kurulmuş oluyor. (Adıvar,1987:s. 88)(Sıfat)
- Beyaz çamaşır parçaları, haki kumaş parçaları, uçakları **didik didik** Bir birilerine kırmızı bir ıslakla karışmış.(Adıvar,1987:s. 111)(İsim)
- Hepsi **birer birer** yanlarına çağırıyorlar, alçak sesle konuşuyorlardı.(Adıvar,1987:s.112) (Zarf)
- Onun Ruhumda karıştırmadığı bir nokta, **altüst** etmediği bir köşe kalmadı (Adıvar,1987:s. 125) (Zarf)
- **Bambaşka** bir adam, Ayşe'nin yeniden yoğurduğu şekil verdiği adam olmuştum. (Adıvar,1987:s. 126)(Sıfat)
- Onu, yeni ve **bambaşka** bir cephesinden görüyorlardı.(Adıvar,2007:s. 70)(Sıfat)
- Kadın onu dükkâna çekip de vaziyete anlatınca, şaşkınlığı **büsbütün** arttı. (Adıvar,2007:s. 22) (Zarf)
- Her şey gölge içinde mangalın içindeki ateşler yumuşak karanlıkta **kıpkırmızı**, yerde Tekir yavaş yavaş hırılıyor .(Adıvar,2007:s. 155)(İsim)
- İktidar sahiplerinin rekabet entrikaları, haddi aşan hırsızlıkları, memleketi soyup soğana çeviren, **apaşikar** alınan ve satılan imtiyaz rezaletleri, rüşvetler pazarlıklar...(Adıvar,1987:s. 169)(zarf)

Tekrar grubu, cümle içinde yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak kullanılır.

- İki zümrüt göz (yüklem)**simsiyahtı.**(Adıvar,1987:s. 64)(Yüklem)
- Masadan masaya odadan odaya **gidiş geliş!**(Adıvar,1987:s.105) (Yüklem)
- Haymana, **koskoca bir hastane halini** almıştı (Adıvar,1987:s.139)(Nesne)
- Önlerindeki uzun teraslara kapalı pencerelerden **tek tük ışıklar** vuruyordu.(Adıvar,1987:s. 123)(Özne)
- Demek hala ağrıyor korkusuyla beni titreten Eskişehir olayı **sapsağlam bir gerçek!**(Adıvar,1987:s. 130) (Yüklem)
- Sesini çıkarmıyor, derin kara gözleri acı içinde, dudakları **bembeyaz** olmuştu. (Adıvar,1987:s 142) (Zarf Tümleci)
- İlk görüşte kalbe çizgileri kazılan bir yüz gibi bu kendi halinde köy beni **altüst** etti. (Adıvar,1987:s.117) (Zarf Tümleci)
- Alevlerin yansımasıyla **kıpkızıl** görünen gözleri gözlerimi öyle korkunç bir ısrarla aradı ki, “ artık yetişir!” diye haykırmak için dudaklarımı ısırdım. (Adıvar,1987:s. 145)(Özne)
- Burnu müstehzi bir mana ile uzanır, uzanır, burnunun ucu Kartal gagası gibi kıvrılır, kendi, **icin icin** gülerdi. (Adıvar,2007:s. 59) (Zarf Tümleci)
- Rabia bu sebepleri dinlerken, zihni **altüst** olurdu. (Adıvar,2007:s. 59) (Zarf Tümleci)

- Kadın onu dükkâna çekip de vaziyete anlatınca, şaşkınlığı **büsbütün** arttı.(Adıvar,2007:s. 22) (Zarf Tümleci)
- Rabia yukarıya çıkarken ayakları **geri geri** gidiyordu.(Adıvar,2007:s. 66) (Zarf Tümleci)
- Dede **tatlı tatlı** güldü: (Adıvar,2007:s. 72) (Zarf Tümleci)
- Kalbi, kökünden taşan bir delilikle **gümbür gümbür** atıyor, elleri göğsünün üstünde kalbini bastırıyordu. (Adıvar,2007:s. 79) (Zarf Tümleci)
- Dini musikisinin hakimi olan bu büyük üstat onu **alt üst** etti.(Adıvar,2007:s. 105) (Zarf Tümleci)
- Emine gene **kah kah** gülecek... (Adıvar, 2007:s. 113)(Zarf Tümleci)
- Gözleri **kupkuruydu**, fakat piyaniste Bakışında öyle bir acı vardı ki... (Adıvar,2007:s. 154) (Yüklem)

1.8 EDAT GRUBU

Bir isim unsuru ile bir çekim edatından kurulan kelime grubudur (Karahan, 2014: 62). Edat gruplarında isim unsuru ek alabilir. "onun gibisi, onun gibiler, onun kadarı" örneklerinde olduğu gibi edat unsuru çekim eki alan edat grupları, cümlede isim olarak kullanılır²².

²² Leyla, Karahan, *Türkçe'nin Söz Dizimi*, TDK Yayınları, Ankara, 2011, s.61.

Edatlar (için, gibi, sonra, kadar, değin, beri, üzere, ile vb.) , kendisinden önceki isim unsurunu fiile bağlayarak sözdiziminde önemli bir yer edinirler.

- Cemal'in çok kere onu **kızdırmak için** İstanbullulara, İstanbul geleneğine hücumuna karşılık vermiyor. (Adıvar,1987:s.22-10)
- Hatta Saray'a bile muntazam giren bu adama **şimdiye kadar** fakir ve orta halli Müslümanların evi kapalı bir kale gibi gelmişti. (Adıvar,2007:s.95-27)
- Bu **ziyaretten sonra** Vehbi Dede'nin geldiği perşembe akşamları Peregrini de geliyordu. (Adıvar,2007:s.100-15)
- Hatta parmaklarından kalbine **doğru** giden bir ateş parçası tutmuş oldu.(Adıvar,2007:s. 173)
- - Ecnebi postaları vasıtası **ile** giriyorlar (Adıvar,2007:s. 171)
- Koltukta kolunu bacağını sallayarak konuşan, bir sokak satıcısı **kadar** şamata yapan adamı hiç dinlemiyor **gibiydi**. (Adıvar,2007:s. 170)
- İkinci mabeyinci, esasen sarayın çirkin safhasıyla doğrudan doğruya alakadar değildi. (Adıvar,2007:s. 170)
- Fakat ben de onların arasında yaşıyorum ve kendi Hayatım onların hikayesi **ile** başlıyor. (Adıvar,1987:s. 15)
- Şunu da itiraf ederim ki kalbimin dertlerini, talihsiz başımın serüvenlerini anlatmak **için** yazıyorum.(Adıvar,1987:s. 15)
- İstanbul'dakileri unutmuş **gibiyim**. (Adıvar,1987:s. 15)
- Başlamak **için** yanıyorum. (Adıvar,1987:s. 16)

Edat grubundaki isim unsurları bir kelime, kelime grubu ya da bir cümle olabilirler.

- Cemal'in kalkıp gelmesinden korkmuş **gibi** kapıyı kilitledim. (Adıvar,1987:s.28-17)
- Yaşlar dökülüyor, fakat yüzü, içindeki ıstırapla gayşolmuş **gibi...**(Adıvar,2007:s.214)
- Hatta Tevfik'ten ziyade kızı o, bir köpeğin sahibini sevdiği gibi seviyordu.(Adıvar,2007:s. 213)
- Tevfik'i itiraf ettirmek **için** daha fazla uğraşmak Beyhude... (Adıvar, 2007:s. 198)
- Yalnız annemin alafranga salonunda eşyanın yerini bozacak **kadar** yerini değiştirdim dolaştım. (Adıvar,1987:s. 16)
- Birkaç defa resmi işler **için** Almanya'ya gittim geldim. (Adıvar,1987:s.16)
- Evet, annem mütareke lakırtısından **sonra** onu söylemek istiyordu galiba! (Adıvar,1987:s.16)
- Annem bu kaçtığım “ Servet” **için** beni çok aptal buldu. (Adıvar,1987:s.17)
- Biraz ağır ve tok bir şive **ile** konuşuyordu. (Adıvar,1987:s. 17)
- -Senin mektepte ki şehzade arkadaşların**la** bu cumhuriyetçiliği bir tartışsam nasıl olur? (Adıvar,1987:s. 19)
- Onun cumhuriyetçiliği biraz damdan düşer **gibiydi**. (Adıvar,1987:s. 19)

- Yalnız nezaretten çıkan ve bize doğru gelen genç ve şık bir subayı beklemek **için** durduk. (Adıvar,1987:s. 19)

Ayrıca edat gruplarında birden fazla isim unsuru bulunabilir.

- Parmakları tabakadan bir sigara kaptı, titreyerek dudaklarına götürdü ve misafirin çaktığı kibrit **ile** yaktıktan ve iki nefes çektikten **sonra** gene devam etti:(Adıvar,2007:s. 211)
- Dükkânın boşlukları içinde o kafa fotoğrafla büyütülmüş **gibi** görünüyordu.(Adıvar,2007:s. 211)
- Tekerlek sesleri kesilinceye **kadar** Rabia ile Sabit Beyağabey, kapının önünde durdu. (Adıvar,2007:s. 159)
- Kürsünün önüne **doğru** bakan, sakat erler bir hilal gibi çevrilmişler, bu topraklar üstünde ne zaman yaz ne zaman bayram olsa onun mihrabında bu topraklar **için** parçalanın vücutlarının toplanmasının en tabii bir şey olduğunu ütün İstanbul'la beraber onlar anlamışlardı. (Adıvar,1987:s. 32)
- Beyrut'ta iken bende masumiyetine inanır **gibi** olmuştum. (Adıvar,2007:s. 198)
- Belinde bir teneke kılıç, tavus yavrusu **gibi** kollarını sallaya sallaya dolaşiyor. (Adıvar,2007:s. 183)
- Padişah zarif adamların sohbetinden Hazreti **için** onunla askeriye münakaşa eder ve onun umumiyetle nişan, İhsan mahzuziyet ve selam-ı şaahane tebliğine memur ederdi. (Adıvar,2007:s. 170)

Edat grupları cümlede isim, sıfat ve zarf görevlerinde kullanılır.

- Zerre **kadar** erkek vicdanı olsa itiraf eder diyorum. (Adıvar,2007:s. 198)(Sıfat)
- Kız, Yıldırım **gibi** döndü, bohçayı uzattı. (Adıvar,2007:s. 188)(Zarf)
- Buna inandıktan **sonra** herhangi hayat fırtınasına sükunetle seyretmesi lazım gelirdi.(Adıvar,2007:s. 216) (Zarf)
- Ondan **sonra** durmadan kesilmeden Rakım'la eve döndüler. (Adıvar,2007:s.189) (Zarf)
- Hem vicdanınızı müsterih kılmak hem de Hilmi Beyin muzır edebiyata **karşı** nebeca hevesini kırmak için bir çare düşündü.(Adıvar,2007:s. 199)(İsim)
- Bilal'in beyaz kirpikli mavi gözleri yıldırım **gibi** dolaştı. (Adıvar,2007:s. 191) (Zarf)
- ... ancak şehir terbiyesinin gerektirdiği **kadar** dayanabiliyor.(Adıvar,1987:s.19) (Zarf)
- Zembilli **ile** çarşıdan dönen esnaflar, aceleci adımlarla çocuğunu sürükleyen birkaç kadın ve karışık bir halk! (Adıvar,1987:s.20)
- Ve bunu söylediği **için** onu daha çok sevdim. (Adıvar,1987:s. 20) (Zarf)
- - Bu gavurların arasında gülerek sabaha **kadar** dolaşmak isterdim. (Adıvar,1987:s.21) (Zarf)
- Kafamın içini de açmak **için** bir süre bekliyorlar.(Adıvar,1987:s. 21) (Zarf)
- İhsan ve Cemal ona **doğru** gittiler. (Adıvar,1987:s. 23) (Zarf)

- Bende bu ezeli şeyler **için**, bayrak **için**, namus **için** parçalandım. (Adıvar,1987:s. 24) (Zarf)
- Salim anlamamış **gibi** gözlerini açtı. (Adıvar,1987:s. 24) (Zarf)
- Salim'in ağzını elimle **kapadım**. (Adıvar,1987:s. 24) (Zarf)
- Vapurda, salonda, her yerde aynı facia hareketleri **ile** konuşuyor. (Adıvar,1987:s. 26) (Zarf)
- İstanbul birbirine zıt düşman insanlarıyla hep bunu yapıyordu. (Adıvar,1987:s. 25) (Zarf)
- Komik bir oyun **gibi** başlayan propaganda birdenbire kanla, ateşle kutsallaşmıştı. (Adıvar,1987:s. 29)(Sıfat)
- Bizi görmemiş **gibi** uzakta duruyordu. (Adıvar,1987:s. 29) (Zarf)
- Büyük bir gayretle kalabalığı ya artık (Adıvar,1987:s. 31) (Zarf)
- Mavi gözleri acı **ile**, soruşturma **ile** Ayşe'yi aradı. (Adıvar,1987:s.35) (Zarf)
- Yalnız acı yeşil gözleri, kızıl büyük dudakları bu beyazlı, siyahlı kadın şeklinde iki renk nağmesi **gibi**di. (Adıvar,1987:s.34)(İsim)
- Ayşe” İzmir kızı” adını aldığı ünlü günden bir hafta **sonra**, annem beni ve İhsan'ı yakalamış bu meseleyi açmıştı. (Adıvar,1987:s.41) (Zarf)
- Birdenbire kalktı, Ayşe'ye **doğru** gitti.(Adıvar,1987:s.42) (Zarf)
- İstanbul'a geldiği günden beri İhsan'ı ilk defa dimağın gözüyle görüyordu. (Adıvar,1987:s. 42) (Zarf)

Edat grubu, cümle içinde yüklem ve zarf tümleci olarak kullanılır

- Taş **gibi** idim. (Adıvar,1987:s. 53)(Zarf Tümleci)
- Tutuklu **gibiydim** Adıvar,1987: s. 56) (Yüklem)
- Bunları defterimi aldıktan **sonra** hepsini gözümün önünde hizmet erime yaptıracağım. (Adıvar,1987: s. 51) (Zarf Tümleci)
- Genç gözlerini kapayınca **kadar** Ayşe'nin en gerçek İzmir askerlerindendi. (Adıvar,1987 :s. 62) (Zarf Tümleci)
- Ayrıldıktan **sonra** nasıl soğuk bir veda olduğunu hepimizin içi ne kadar kaygı ve acıyla **dolduğunu** hissettim (Adıvar,1987:s. 49) (Zarf Tümleci)
- Seyrek saçlı kafası, tüyü dökülmüş ihtiyar bir av kuşu **gibiydi**. (Adıvar,1987:s.36) (Yüklem)
- İngiliz dostluğunu elde etmek **için** her fedakârlığa razıyız. (Adıvar,1987:s. 37) (Zarf Tümleci)
- Bu hareketin kalbinde gazap ve isyan değil, sızı ve acı uyandırmasına hayret eder **gibiydi**. (Adıvar,2007:s. 203) (Yüklem)
- Bugünden bir ay **sonra** üç büyük şey oldu.(Adıvar,1987:s. 42) (Zarf Tümleci)
- Uzun süre para bulmak için sıkıldıktan **sonra** Ayşe'nin bankadaki üç bin lirasında bir kısmını buna harcamaya Ayşe'nin zoru **ile** karar verildi. (Adıvar,1987:s. 43) (Zarf Tümleci)

- Çok sessiz olduğu **için** kimsenin dikkatini çekmiyordu. (Adıvar,1987:s. 44) (Zarf Tümleri)
- Bugün arkası adeta iki büklüm olmuş **gibiydi**, fakat kafa hala o müteazzım kafaydı. (Adıvar,1987:s. 200) (Yüklem)
- “Bütün felaketslere siz sebep oldunuz, sizi sivri kafalı gençler” diyor **gibiydi**. (Adıvar,1987:s. 50)(Yüklem)
- Ahmet Ağa bayramlık bir yüzle bana geldi. (Adıvar,1987:s. 51) (Zarf Tümleri)
- Nezaretin köşesine dönünceye **kadar** Rabia etrafına bakmadı. (Adıvar,2007:s. 189) (Zarf Tümleri)
- Rabia'nın bal rengi gözleri ona minnetle baktı:(Adıvar,2007:s. 189) (Zarf Tümleri)
- Rabia'dan başka herkese Tefik'in mevkıflar arasında olduğuna kanaat geldikten birkaç gün **sonra** Sabiha Hanım ona babasının başına gelen felaketi haber verdi:(Adıvar,2007:s. 186) (Zarf Tümleri)
- Sinekli Bakkal gene Tefik in macerası **ile** yeni bir hayat yaşıyordu. (Adıvar,2007:s. 184) (Zarf Tümleri)
- Şimdi bir an evvel ölü donukluğu **ile** duran yüzünden bir hayat cereyanı geçiyordu.(Adıvar,2007:s. 181) (Zarf Tümleri)
- Muavin Rana Bey kendi eliyle kibrit çaktı, fakat parmaklar sigarayı kavrayamadı, eller dizlerinin üstünde kaldı. (Adıvar,2007:s. 180) (Zarf Tümleri)
- Hilmi bendeleri göğsünden mustarip olan ailesini berayı tebdilihava Beyrut'a götürmek **için** müsaade talep etti. (Adıvar,2007:s.179) (Zarf Tümleri)

- Yalnız padişahla bu devlet mefhumunu birbirinden ayırmaya kadir değildi. (Adıvar,2007:s. 172) (Zarf Tümleci)

1.9 BAĞLAMA GRUBU

Özkan ve Sevinçli bağlama grubunu “İki ya da daha fazla ismin sıralama, bağlama, karşılaştırma ve denkleştirme bağlaçları (ve, ile, dahi, ila, ya, yahut, veyahut, fakat, ama, değil, ya... ya, hem...hem, ne...ne, dA...dA vb.) ile oluşturduğu kelime grubu” diye tanımlar.²³

- Babası zengin, **ne** kaynana, **ne** görünce var, bir evin bir kadını olacaksın. (Adıvar,2007:s. 100)
- Bugünler **de** geldi geçti; o zamanlar yirmi dört yaşında idim.(Adıvar,1987:s. s.17-9)
- Allah’ım, o Şişli **ile** Büyükada arasında **ne** dedikodu, **ne** kukla oyunları olur. (Adıvar,1987:s16-22)
- Fakat bu manzara **ve** bu gece bir an onda eski benliğinden bir kıvılcım tutuşturmuştu. (Adıvar,1987:s. 127)
- Bayram Ağa çekilmiş, **fakat** o hala çapalıyordu. (Adıvar,2007:s. 141)
- Ekserisi İsviçre'de **veyahut** Paris'te çıkan Türk gazetelerinden **ve** risalelerin den ibaretti. (Adıvar,2007:s. 182)

²³Mustafa Özkan, –Veysi, Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, 2. Baskı, Akademik Kitaplar, İstanbul 2013,

Bağlama edatı (ve, veya, ile, ilâ, fakat, ama, değil vb.) isim unsurlarının arasında bulunur. İsim unsurları, grubun kuruluşuna eşit olarak katılırlar (Karahana, 2014: 65).

- Bana öyle geldi ki bu üçü **de** bir örnek insandır. (Adıvar,1987:s.23-28)
- İnsan nasıl **ve** neden bilmiyorum, bizim aileden gibi oluvermişti. (Adıvar,1987:s. 41-31)
- Piyanist heyecanlıydı **fakat** işi alaya vurmaya çalıştı: (Adıvar,2007:s.106-11)
- Bu adam bana nasıl şaşkınlık **ve** beğeni aşıladı. (Adıvar,1987:s. 84)
- İki **de** sallana sallana sallana gülerlerdi. (Adıvar,2007:s.107-9)
- İhsan **ya** büyük bir acı içinde idi **veya** benim varlığımdan çekinmekteydi.(Adıvar,1987:s. 47)
- İhtilal günleri **ile** Sakarya arasında hayli olay var; **fakat** ben **de** ancak son perdeyi anlatacak kadar nefes kaldı. (Adıvar,1987:s. 103)
- Dede, arada gözlerini misafirine kaldırdı, bir şey söyleyecekmiş gibi dudakları kımıldadı, **fakat** bir şey söylemedi. (Adıvar,2007:s. 215)
- -Hilmi Bey **ile** arkadaşları odanda toplanıyorlarmış, Gece yaralarına kadar padişahın aleyhinde dolap kuruyor, mefsedet tertip ediliyormuş... (Adıvar,2007:s. 165)
- Senin için zor **ama...** içini dökmek istersen benimle konuşursan, ben ana ne demek bilirim, benim **de** memleketimde bir anam var... (Adıvar,2007:s. 154)

“ya.....ya, hem.....hem, ne.....ne, da.....da, ister.....ister, mi.....mi, kah.....kah, ya.....yahut vb.” bağlaçlarla kurulan kelime gruplarında , bağlaçların bir kısmı isim unsurunun başında, bir kısmı sonunda bulunur. Bağlaçların sayısı, isim unsurlarının sayısı kadardır. Bazen en son kullanılan bağlaçtan sonra anlamı kuvvetlendirmek için “da” edatı getirilir. (Özkan-Sevinçli, 2013:105)

- - Beyazıt avlusunda tesbih satan kadın **hem** genç, **hem** benden beyaz. (Adıvar,2007:s. 128)
- **Ne** kadınlık, **ne** cinsiyet, **ne de** insani bir zaaf vardı. (Adıvar,1987:s. 140)
- Ayşe istasyondaki sahnenin yapacağı etkiyi düşünerek **hem** korkuyor, **hem de** her şeyi nasıl olsa açıklayacağım dan biraz kıskanmış olması ihtimaliyle seviniyordum. (Adıvar,1987:s. 132)
- İçimdeki acı **mi**, sevinç **mi**, bilmiyorum. (Adıvar,1987:s. 126)
- - Beni **de** beraber almaz mısın ben **de** çok üşüyorum, ben **de** Ateşe yaklaşmak istiyorum. (Adıvar,1987:s. 124)
- Çadırların üstüne uçaktan korunmak için konulup da sararan dallar bana yeşermiş gibi geliyor, **hem** giyiniyor, **hem de** konuşuyorum (Adıvar,1987:s. 120)
- - **Ya** ölüsünü, **ya** dirisini, diyordu. Adıvar,1987:s. 93)
- Kendini ele vermekten çekinmem acaba anana merhametinden **mi**, bir maksada bağlı olmandan **mi**, yoksa sırf korkaklıktan **mi**, diye bağıırıyordu.(Adıvar,2007:s. 193)
- **Hem** kandil **hem** kına gecesi. (Adıvar,2007:s. 152)

Bu grup cümlede isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılabilir.

- Onun gözü **de**, gözüne gönlü okşayan bir sevimliliği vardı. (Adıvar,2007:s. 128)(İsim)
- Ah **ne** güzel, **ne** çekici işkence! (Adıvar,1987:s. 136)(Sıfat)
- Artık **ne** kıskançlık **ne** acı duydum. (Adıvar,1987:s. 142)(İsim)
- Ayşe'yi onunla hayvan üstünde gördüğüm zaman **ne** acı, **ne** azap çektim! (Adıvar,1987:s. 126) (İsim)
- Hâlbuki şimdi o, mezarlığın kenarında taze **ve** şirin mezarın üstüne eğilmek, acımı anlatmak istiyorum. (Adıvar,1987:s. 115) (Sıfat)
- Bu haftanın sonunda muhakkak başımı açacaklar, **ne** içimdeki sızıyı, **ne de** sırtımdaki ateşten gömleği bırakacaklar tek, fakat zehirli heyecanını burada acele ile yaşamak ve bitirmek gerek. (Adıvar,1987:s. 115)(İsim)
- **Ne** utanç **ne** aşağılık dolu gün. (Adıvar,1987:s. 52) (İsim)
- **Fakat** Ayşe bu işlerin **ne** başlarını **ne de** fikir yanını biliyordu. (Adıvar,1987:s. 45) (İsim)
- Katı **ve** soğuk taşlar üstünde saatlerce dizüstü ettiği dualar, çan sesleri, günlük kokuları, org sesleri, kara taşları titreten derin **ve** uzun sesler!(Adıvar,2007:s. 221) (Sıfat)
- Sabit bey ağabey **de** geldi.(Adıvar,2007:s. 212) (İsim)
- Üstünde siyah esvaplı adamlar, rıhtımın kenarında bir sürü sandal **ve** salapurya. (Adıvar,2007:s. 204) (İsim)

- Rabia, o, **hem** nefret edib, **hem** bayıldığı, olgun **ve** erişmiş bir şehrin bir nevi sembolü idi. (Adıvar,2007:s. 141) (Sıfat)
- Mihri Hanım'**la** Bilal Bey nişanlanıyor (Adıvar,2007:s. 152) (İsim)
- Akşama doğru Dede **ile** Peregrini hastayı yoklamaya geldiler. (Adıvar,2007:s. 153) (İsim)
- Hatta hayli malum isimler **de** zikir ediliyordu. (Adıvar,2007:s. 182) (İsim)

Bağlama grubu, cümle içinde yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak kullanılır.

- Çanakkale'de dövüşürken **ne** asi, **ne** esirdik. (Adıvar,1987:s. 38)(Yüklem)
- Bu çirkin tüylerin arkasındaki ağız gülüyor **mu**, eğleniyor **mu**, konuşuyor **mu**, belli değildi. (Adıvar,1987:s. 136) (Yüklem)
- Fakat kendinin bir gün anlattığı hikaye kadar **ne** basit, **ne de** korkunçtu. (Adıvar,1987:s. 34) (Yüklem)
- Bununla beraber **ne** belli belirsiz ve **ne** garip bir korku duyuyordum. (Adıvar,1987:s. 143)(Nesne)
- İlk ışık karanlığı dağıttığı ve önümüzde şekiller seçilmeye başladığı zaman İhsan'**da** ben **de** önce Dilber Köylü'nün siyah yeldirmesini pembe yemenisini gördük.(Adıvar,1987:s. 64) (Özne)
- Fakat Ayşe biraz kaygılı **ve** biraz incinmiş görünen bütün ihtilalci subay arkadaşlara karşı hemen kadın rolünü aldı. (Adıvar,1987:s. 104)(Yer Tamlayıcısı)

- Yine ayak sesleri **ve** tanıdığım şive ile bir köylü nutku! (Adıvar,1987:s. 100)(Zarf Tümlenci)
- **Ne** ilahi, **ne de** şarkı söyleyecek hali var. (Adıvar,2007:s. 213)(Özne)
- **Ne** harikulade gündü **ve ne** harikulade günler geçti. (Adıvar,2007:s. 213)(Özne)
- Bilakis o **hem** görünüş itibarıyla, **hem de** mizaç itibarıyla yırtıcı bir av kuşuna benziyordu.(Adıvar,2007:s. 176)(Zarf Tümlenci)
- Başarının padişah nezdinde eski itibarını kazandığı o kadar aşikardı ki bunu Sabiha Hanım **da** anladı. (Adıvar,2007:s. 175) (Özne)
- Bu defa iltifat değil takdir tebliğ edecekti, **hem de** hoşlandığı Selimpaşa'ya, **hem de** hiç hoşlanmadığı Zati Bey huzurunda. (Adıvar,2007:s. 170)(Yer Tamlayıcısı)
- Puf, bu, **ne** Hünkârın, **ne de** Zati Bey'in umurunda. (Adıvar,2007:s. 157) (Yüklem)
- Rabia **da**, Çingene Pembe **de** oradaydılar. (Adıvar,2007:s. 147)(Özne)
- Kız bir şeyler anlatıyor, Sabiha Hanım **da** Pembe **de** gülüyorlardı (Adıvar,2007:s. 147) (Özne)
- **Hem** vicdanımızı müsterih kılmak **hem de** Hilmi Bey'in muzır edebiyata karşı nabeca hevesini kırmak için bir çare düşündü (Adıvar,2007:s. 194)(Zarf Tümlenci)
- Sabiha Hanım **ne** Dürnev'i, **ne de** Hilmi'nin nasıl seyahat ettiğini sordu. (Adıvar,2007:s. 191)(Nesne)

1.10 ÜNLEM GRUBU

“Bir duyusu, bir dileği canlı bir şekilde ve bazen tek başına anlatmaya ve bir kimseye seslenmeye yarayan kelimelere ünlem denir”²⁴. Bir ünlem ile bir isim unsurunun bir araya gelerek oluşturduğu kelime grubuna da ünlem grubu denir. Ünlem grubunda ünlem başta isim sondadır.

Ünlem gruplarında bir seslenme edatı ile bir isim unsurunun birlikteliği söz konusudur. Bu sebeple önce seslenme edatlarını kısaca tanımakta fayda vardır. Birine seslenmek için veya duygularımızı (şaşkınlık, korku, sevinç, beğeni, acıma.....) anlatmak için kullandığımız sözcükleri “ünlem” diye adlandırırız. Bu sözcükler tıpkı bağlaçlar ve edatlar gibi tek başlarına kullanılamazlar. Seslenme edatları ünlemlerden farklı olarak duygu ve heyecandan çok seslenme ve hitap içerirler. (a, ay, ey, hey, ya, bre, be gibi.) Bu edatlar vurgusu kuvvetli olan kelimelerdir ve seslenmeyi kuvvetlendirirler.²⁵

- **Aman Yarabbi...** Adı Ayşe olan İzmirli bir kız! (Adıvar,1987:s. 17-1)
- Bakın Hindistan’a ne mutlu! (Adıvar,1987:s.38-10)
- Haydi çabuk gir ve çık! (Adıvar,1987:s.38-10)
- Annene söyle, yatsıdan sonra o da gelsin! (Adıvar,2007:s.39-27)
- Tekrar cehennemim bucağına sürdürmezsem bana Emine demesinler! (Adıvar,2007:s.85-30)

²⁴ Tahsin, Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Ankara, TDK Yayınları, 2000.

²⁵ Muharrem, Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2004.

- “-Seni ne kadar aradım **yahu!**” (Adıvar,1987:s. 133)
- Yedek subay Peyami! (Adıvar,1987:s. 119)
- “-Niye Ankara'ya iletin, tabanını öpem,, Dohtora di, Beni Ankara'ya iletin! (Adıvar,1987:s. 113)
- Öteki gibi! Anadolu uşağı ve tablo gibi bir sıra erin arasında! (Adıvar,1987:s. 108)
- Ne bileyim ben **ulan!**(Adıvar,1987:s. 99)
- - **alın aşağı!**
- - **gebertin!**
- - **Boğazlayın!**(Adıvar,1987:s. 98)
- Sizi de şurada baş göz ederiz **vesselam!** (Adıvar,1987:s. 92)
- **Haydi Arş!** iki hayvanla heybeleri hazırla! (Adıvar,1987:s. 77)
- Fazla tehlikeli olur Ayşe! (Adıvar,1987:s. 72)
- - İlahi gözün **çıksın!** Gavur hafiyesi misin nesen? (Adıvar,1987:s. 57)
- Öyle ulu ve güzel bir şeydi **ki!** (Adıvar,1987:s. 53)
- İhsan, ne kaçyorsun, kardeşim! (Adıvar,1987:s. 30)
- Dimağının tahakkümünden, vücudunun su ihtimalinden sonra ruhumun sefahati **ha!** (Adıvar,2007:s. 221)

- Çok ferasetlisin, yani beni işsiz güçsüz, şımarık bir asilzade sınıfında addediyorsun! (Adıvar,2007:s. 219)
- Hayalde insan gibi diyar diyar gezer, **hey Oğul!** (Adıvar,2007:s. 208)
- Çabuk olun... on dakika sonra kayalıklara! (Adıvar,2007:s. 206)
- -Demek Oğlan Hünkar damadı olacak kadar yakışıklı **ha!** (Adıvar,2007:s. 148)
- Kızın gönlü olursa oğlan **ne mutlu!** (Adıvar,2007:s. 145)
- Tevfik'in yüzünde güneş açtı. **Vay şeytan Vay!**(Adıvar,2007:s. 140)
- Tevfik evlenirse sen görürsün! (Adıvar,2007:s. 129)
- Seni köpek yavrularının umacısı, seni korkak külhanbeyi! (Adıvar,2007:s. 125)
- Al sana...**tu...tu...tuu...**! (Adıvar,2007:s. 125)
- Sakın uşakların hayranlıkla bahsettikleri hafız kız bu olmasın! (Adıvar,2007:s. 119)
- - **Vah** zavallılar, **vah** zavallılar! (Adıvar,2007:s. 262)
- **Hay şeytan hay!** Bu ne biçim izdivaç teklifi? (Adıvar,2007:s. 282)

1.11 SAYI GRUBU

Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur. Gruptaki sayı isimlerinin dizilişi basamak sistemine göredir. Sayılar sondan başa doğru büyür. Küçük sayı sonda bulunur. Sayı isimleri eksiz birleşir. Sayı isimleri ayrı yazılır. Kelime grubu hâlindeki sayılar, sıfat tamlaması veya sayı grubu kuruluşundadır. Genellikle ana sayılar sıfat tamlaması, ara sayılar sayı grubudur. Vurgu, sıfat tamlamasında başta, sayı grubunda sonda bulunur (Karahana, 2014:72).

- Şimdi **otuz altısında** orta yaşlı bir adamım.(Adıvar,1987:s.17-10)
- Çanakkale’de bunlar girmesin diye saatte **on bin** Türk’ün şehit düştüğün savaşlar yaptık! dedi (Adıvar,1987:s.20)
- Belki **elli bin** siyah çarşafının gözlerinde aynı şimşekler çakıyordu. (Adıvar,1987:s.33)
- Paşa’ya **on beş** senedir hizmet eden bu adam, (Adıvar,2007:s. Bakkal’ın iç işlerini ezber bilirdi. (Adıvar,2007:s.78)
- Selim Paşa’nın bahçıvanbaşısı **altmışını** geçkindi. (Adıvar,2007:s.115)

Sayı grubu, cümle içinde isim ve sıfat olarak kullanılır.

- “**Bir** ay sonra ameliyat yaparım!” diyor. (Adıvar,1987:s. 15) (Sıfat)
- **Üçüncü** Ordu’dan, Cemal! (Adıvar,1987:s. 19) (Sıfat)
- - **Gırk** araba gadana vadı... (Adıvar,1987:s 80) (Sıfat)

- Ve yolun ağzında **dört** köşesi de balkonlu bir evden, bu esmer kısık Işıklar arasında bir efsane gibi görünen beyazlı bir kız, balkonun yeşil parmaklıklarına dayanmış sessizce uzaklara bakıyordu. (Adıvar,1987:s. 82) (Sıfat)
- “ Niçin **beş on** Çerkez, padişahla beraber millet yolunda başka bir yolda gidiyor diye kızıyorduk.(Adıvar,1987:s. 82) (Sıfat)
- Ovada, **üç yüz** hanelik bir köy, sarı, çorak toprak arasında, sarı topraktan yapılmış küçük bir sırtın üzerinde, ölü yeşil bir Anadolu toprağı! (Adıvar,1987:s. 97) (Sıfat)
- İşte **beş** Süvari, **elli** kişi arasında taşlar, küfürler, sopalar ve tırpanlar fırlıyor ve bu cehennem gibi gürültü arasında **iki** Süvari'nin hendeğe atıldığını görüyorum ve arkamızda korkunç ayak sesleri var;(Adıvar,1987:s. 98) (Sıfat)
- Ölseler de onları da hendeğe atarlardı, benim yanımda **iki** köylü konuşuyor yavaş yavaş: (Adıvar,1987:s. 99) (Sıfat)
- **Birinci** İnönü oldu bitti. (Adıvar,1987:s. 105) (Sıfat)
- **İkinci** İnönü perdesini oynadıkları zaman seyahatten yeni döndüm. (Adıvar,1987:s. 100) (Sıfat)
- Benimle beraber kompartımda **bir** yedek subay, **üç** ordu subayı vardı. (Adıvar,1987:s. 116) (Sıfat)
- Bunun sadece bir çiftlik olduğunu, ve **elli altı** evden ibare bulunduğunu söylediler. (Adıvar,1987:s. 117) (Sıfat)
- **İkincisi** küçük çadırlardan telefonla alınıp verilen raporlar ve emirlerdir. (Adıvar,1987:s. 117)(İsim)
- Artık **ikinci** haftanın sonundayız. (Adıvar,1987:s. 119) (Sıfat)

- Eylül'ün **dokuzuncu** sabahı, kuyuya dalar gibi uykuya dalmışım. (Adıvar,1987:s. 120) (Sıfat)
- Kabil mi **bir** yıl geçmeden evlenme sözünü geri alsın?(Adıvar,1987:s.147) (Sıfat)
- Bu sefer **dokuz** yaradan aşağı almayacağını söylüyor. (Adıvar,1987:s.150) (Sıfat)
- Top sesleri azıyor, önümüzde **on beş**likler köpürüyor. (Adıvar,1987:s.151) (İsim)
- Sabiha Hanım içinden:” Galatasaray’dan **birinci** çıktı. Fakat ne yarar, hala maliyede küçük bir katip”. (Adıvar,2007:s. 52)(İsim)
- Bizim Konak halkı, **beş** vakit namazını kılar. (Adıvar,2007:s. 57) (Sıfat)
- **Bir** gün sonra Sabiha Hanım, onu Paşa'nın odasına yolladığı vakit ilk defa olarak Kanarya' yı Paşa'nın odasında buldu. (Adıvar,2007:s. 59) (Sıfat)
- **Üç**ler, bahçede perde yerini, Fener yerini, tespit ettiler. (Adıvar,2007:s. 87)(İsim)
- Ben sana demedim mi sevme **dokuz** yar, diye hem söylüyor, hem de en şamatalı usulüyle tepsi çalıyordu. (Adıvar,2007:s. 87) (Sıfat)
- Emine'nin gözleri küçüldü, **iki** batıcı iğne ucu, dudakları üzüldü, bir tek dar çizgi oldu ve kâhya kadına aklına ve ağzına geleni söyledi. (Adıvar,2007:s. 88) (Sıfat)
- **Bir** hafta sonra, bir öğle vakti Rakım dükkânda yalnızken Vehbi Dede'den çok başka bir yabancı daha geldi. (Adıvar,2007:s. 95) (Sıfat)

- Gerçi Katolik dünyasının aforoz ettiği bu sabık rahip, **on beş** senedir ömrünü Müslümanlar arasında geçiriyordu. (Adıvar,2007:s. 95) (Sıfat)
- Dükkânın üstündeki fakir odada **on sekizinci** asır cereyanları andıran münakaşalar olmaya başladı. (Adıvar,2007:s. 100) (Sıfat)
- Rabia gülerek **iki** gün evvel geçen Sabit Beyağabey macerasını anlattı. (Adıvar,2007:s. 129) (Sıfat)
- Sert, buruşuk, küt parmaklı **iki** el... (Adıvar,2007:s. 132) (Sıfat)
- Dahiliye nazırı önündeki jurnalı **onuncu** defa okudu. (Adıvar,2007:s. 160)(Sıfat)

Sayı grubu, cümle içinde yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak kullanılır.

- Beyaz minarenin ortasını mavi havadan, bir dekor ayırıyor, önünde **yüz** yıllık **iki** çınarın arasında siyah bayraklar altında, siyah ve küçük bir kürsü var. (Adıvar,1987:s. 32)(Yer Tamlayıcısı)
- Bugünden bir ay sonra **üç** büyük şey oldu. (Adıvar,1987:s. 42)(Özne)
- İlk **on** dakika, tetikte ikisinin de gözlerini, davranışlarını ararım. (Adıvar,1987:s. 44)(Zarf Tümleci)
- “Sana **iki** gündür ne oldu bilmiyorum” . (Adıvar,1987:s. 52) (Zarf Tümleci)
- **On** yıl önce değersiz bir hariciye memuru ruhu taşımaydım, şimdi hikâyeyi böyle yazmayacaktım. (Adıvar,1987:s. 148) (Zarf Tümleci)

- -**Üç** gün önce gördüm bir şey söylemedi. (Adıvar,1987:s. 149) (Zarf Tümlenci)
- İşte **beş** Süvari, **elli** kişi arasında taşlar, küfürler, sopalar ve tırpanlar fırlıyor ve bu cehennem gibi gürültü arasında **iki** Süvari'nin hendeğe atıldığını görüyorum ve arkamızda korkunç ayak sesleri var;(Adıvar,1987:s. 98)(Nesne)
- Ölseler de onları da hendeğe atarlardı, benim yanımda **iki** köylü konuşuyor yavaş yavaş: (Adıvar,1987:s. 99)(Özne)
- Dışta ve içte düşmanla çevrili, **beş on** kişi ile sessiz ve eli titremeden karanlıkta ölüme yürüyen bu insanı çeken adamın ruhundan içime biraz bir şey aldım galiba! (Adıvar,1987:s. 84) (Yer Tamlayıcısı)
- İhsan ne olur ne olmaz, diye bir müfrezezi nahiyeye yaklaştırdıktan sonra **beş** süvari ve bir de benimle beraber davete gidiyor. (Adıvar,1987:s. 97) (Zarf Tümlenci)
- **İki** zümrüt göz simsiyahtı. (Adıvar,1987:s. 64)(Özne)
- Yoksa **iki** kalbin çekişmesi mi? (Adıvar,1987:s. 70)(Yüklem)
- -Tam, **kırk** araba silah vardı. (Adıvar,1987:s. 78)(Özne)
- Arabaları doldurdular, **iki** saat karanlıkta sürdük. (Adıvar,1987:s. 79) (Zarf Tümlenci)
- **İki** doktor çok uzun ve bilimsel bir tartışmadan sonra beyninden kurşun çıkarılırken öğlen Peyami'nin” Ateşten Gömlek”ine çetin ve Latince bir ad koydular.(Adıvar,1987:s. 160)(Özne)
- Sabahleyin **iki** arabada, iki al bayrak örtülü tabut öteki şehitler arasında köyün küçük mezarlığına girdi.(Adıvar,1987:s. 158)(Yer Tamlayıcısı)
- **Bir** sigara yaktım, oturdum. (Adıvar,1987:s. 28)(Nesne)

- Tanrım! İngiliz kadına hakaret etti diye Hintli İngilizler **dört** ayak hayvan gibi yerde yürütmüşlerdi. (Adıvar,1987:s. 54) (Zarf Tümleci)
- Dağdan **sekiz** atlı Karadenizli siyah esvaplarıyla doludizgin bize doğru geldiler. (Adıvar,1987:s. 60)(Özne)
- İnsan için hayatta **iki** yol vardır: biri cennete biri cehenneme çıkar. (Adıvar,2007:s. 13) (Özne)
- İlk Ramazan'da imamın **iki** senede kazanamadığı parayı kazanıverdi. (Adıvar,2007:s. 28)(Nesne)
- Tevfik'in kızı **on bir** yaşında hıfzını dinletti ve İstanbul'un en küçük, fakat latif üsluplu ve en yanık sesli hafızı olarak tanındı. (Adıvar,2007:s. 28) (Zarf Tümleci)
- Bir halayık kapıyı açtığı vakit, aralıktan kız hafızı, rahlenin önünde, **iki** uzun titrek mum alevi arasında görmüştü. (Adıvar,2007:s. 46)(Yer Tamlayıcısı)
- Bu macerada **üç** gün sonra Rabia, Konak'ta gözlerini kamaştırın şenlikli bir akşam geçirdi.(Adıvar,2007:s. 60) (Zarf Tümleci)
- Tül Gömleğinin uzun kolları, geniş yenleri **iki** kanat gibi dalgalanıyor, arkasına dökülen yaldızlı saçları avizenin altında ipek bir şala benziyordu. (Adıvar,2007:s. 61) (Zarf Tümleci)
- **Bir** hafta sonra, gene bir perşembe akşamı Rabia Sabiha Hanım'ın emriyle Hilmi'nin odasına çıktı.(Adıvar,2007:s. 70) (Zarf Tümleci)
- Tevfik tırabzanlara tutuna tutuna kendini **üç** kat merdivenlerden zorla yukarıya sürükledi. . (Adıvar,2007:s. 163) (Yer Tamlayıcısı)
- Ruhu **on yedinci** asırda yaşardı. (Adıvar,2007:s. 168) (Zarf Tümleci)

- Yüzü, **on dördüncü** asır ressamlarından birinin tahayyül edebileceği bir İsa'ya benzerdi. (Adıvar,2007:s. 168)(Yer Tamlayıcısı)
- Beni **bir iki** dakika bekle, giyineyim, dedi. (Adıvar,2007:s. 178) (Zarf Tümleci)
- Rabia, **dört** gün babasından haber almadı. Adıvar,2007:s. 184) (Zarf Tümleci)
- Ağlamaktan gözleri şişmiş, zavallı yüzü **on** sene birden ihtiyarlamıştı. (Adıvar,2007:s. 192) (Zarf Tümleci)
- Ne ise, bu memlekete geleli **on beş** sene oluyor. (Adıvar,2007:s. 221) (Zarf Tümleci)
- **On beş** gün sonra, Peregrini' nin ellerinde üç kutu. Adıvar,2007:s. 224) (Zarf Tümleci)

1.12 UNVAN GRUBU

Bir şahıs ismiyle bir unvan veya akrabalık isminden meydana gelen kelime gruplarıdır. Şahıs ismi başta, unvan veya akrabalık ismi sondadır. Bu birleşme eksiz gerçekleşir. Şahıs ismi birleşik isim olabilir. Cümlede isim unsrudur. Birinci unsur unvan veya akrabalık olursa bu grup, unvan grubu değil birleşik isim olarak adlandırılır.

- - Monşer, **Cemal Bey** dedi, burada mühim bir İngiliz muharibi var. (Adıvar,1987:s. 35-36)
- Aralarında **Selim Paşa**, hatta alafranga Hilmi bile vardı. (Adıvar,2007:s. 45-27)
- Ufak tefek tenevvülerden sarfı nazar, bu on beş yaşındaki genç **Rumelili Bayram Ağa**'nın sadık bir kopyasıydı.(Adıvar,2007:s. 116-1)

Unvan grubu, cümle içinde isim olarak kullanılır.

- Ben ve İhsan'ı ilgisiz bırakan **Salime Hanım**'ın Cemal'e büyük bir etkisi oldu. (Adıvar,1987:s. 26)
- **Haşmet Bey**, genç askerler, hatta o sivil Paşa'da ona dönmüştü. (Adıvar,1987:s. 38)
- **Mustafa Paşa** divanı harbi mutlaka onu da idama, hiç olmazsa beş on yıla mahkûm edecektir. (Adıvar,1987:s. 56)
- Ne var **Ayşe Hanım**? (Adıvar,1987:s. 68)
- Mehmet Çavuş'un da siyah alev gözleri içinden yandı. (Adıvar,1987:s. 77)
- **Saffet Bey** Kaymaz da saklıdır dedi.(Adıvar,1987:s. 81)
- Benimki telaşla yakaladığım tüfeği **Mehmet Çavuş** tuttu, çekti. (Adıvar,1987:s. 83)
- **Saffet Bey**'in odasının ışığında gördüm.(Adıvar,1987:s. 84)
- **Mehmet Çavuş**'la uzun bir tartışmadan sonra cephaneyi Sarılar Köyü'nün arkasındaki ağla yığmaya karar verdik. (Adıvar,1987:s. 86)
- Götür **Muhsin Bey**'e kaydettir. Adıvar,1987:s. 89)
- Siz misiniz **Peyami Bey**?(Adıvar,1987:s. 91)
- **İhsan Bey** izin verse de vermese de kızı almaya yemin ettiğini söyledi: (Adıvar,1987:s. 92)
- **Ayşe Hanım** siz burada ne yapıyorsunuz? (Adıvar,1987:s. 141)

- Başlıcaları, **Mustafa Efendi**'ye benzeyen bakkal, imama benzeyen, yerden bitme, koca sarıklı bir ihtiyar imam. (Adıvar,2007:s. 15)
- Amma yaptın ha... Sana **Rabia Abla** demezler mi? (Adıvar,2007:s. 33)
- Medeniyetimiz yok ki tahkir edeyim. **Ziya Paşa**'nın dediği gibi, sizin tahkir ettiğiniz küfür diyarı mamureler kaşanelerle dolu; mülki İslam baştan başa virane... (Adıvar,2007:s. 51)
- **Kanarya Hanım**'ı gelecek hafta altın kafesine koyacaklar...(Adıvar,2007:s. 59)
- Rabia'nın **Vehbi Dede** ile musiki dersleri, Arabî ve Farisi derslerinden hayli sonra başladı. (Adıvar,2007:s. 63)
- Peregrine ile **Vehbi Dede** karşı karşıya konuşuyorlardı, bermutat Dede sakin ve telaşsız, Piyanist ateşli ve heyecanlı. (Adıvar,2007:s. 70)
- **Zati Bey**'in dâhiliye nazırı olduğunu duymadın mı? (Adıvar,2007:s. 83)
- **şkriye Hanım**, Rabia'nın oğleden sonra nerelerde dolaştığını anlamadan konağa döndü. (Adıvar,2007:s. 89)
- Demek, **Zati Bey**'in ahlakının düşüklüğü, Tevfik gibi bir serseriye bile çirkin geliyordu.(Adıvar,2007:s. 92)
- Misafirler yukarı çıkınca **ingene Pembe** ile **şevket Ağa** ellerinde yemiş tepsisi ile geldiler. (Adıvar,2007:s. 107)
- **Rabia Abla**, ben sana sataşmaya gelmedim... (Adıvar,2007:s. 125)
- - Bana bak **Bayram Ağa**. bu o kadar fena bir şey değil. (Adıvar,2007:s. 146)

- **Rabia Hanım** onca hiç de Bilal'in küfvü değil. (Adıvar,2007:s. 146)
- **Mihri Hanım**'la **Bilal Bey** nişanlanıyor. (Adıvar,2007:s. 152)
- **Rakım amca, Vehbi Dede** nargile istiyor.(Adıvar,2007:s. 153)
- Puf, bu, ne Hünkârın, ne de **Zati Bey**'in umurunda. (Adıvar,2007:s. 160)
- **Şükriye Hanımın** birdenbire odaya girişi ona kendini toplattı. (Adıvar,2007:s. 192)
- **Selim Paşa** oğluna gelinine sıhhatini sordu, nasıl seyahat ettiğini sordu, yer gösterdi, oturttu. (Adıvar,2007:s. 193)
- İstanbul Bakkaliyesi'nin kapısında Ebe Zehra Hanım, hemen öğleye **Yarbay Haşmet Bey**, şakakları ağırmış sert bir asker başıyla dimdik oturuyor, bir Paşa Wilson prensiplerinden bahsediyor, Salime Hanım, bu kendini beğenmiş yaratık dünyanın her şeyi yapabilecek bir insanı yemiş gibi yanımda erimiş, onu kendi haline deyimlerle kandırmaya ve yumuşatmaya çalışıyor. (Adıvar,1987:s. 37)
- **Mister Kok'un, Salime Hanım**'ın artık hayatımızda yeri kalmamıştı. (Adıvar,1987:s. 41)
- Doğancılar Meydanı'ndan inerken **Mülazım(teğmen) Seyfi'yi** gördüm. (Adıvar,1987:s. 54)
- **Monşer Cemal Bey**, dedi, burada mühim bir İngiliz muhabiri var. Adıvar,1987:s. 35
- Mister Kok, biz savaş istemedik.(Adıvar,1987:s. 37)

-Sizi düşman sandık. Affedersiniz. Kiminle tanışıyoruz

- Peyami!

- **Yüzbaşı Saffet.** (Adıvar,1987:s. 84)

- “**Hemşire Ayşe** pamuk, **Hemşire Ayşe** gaz, **Hemşire Ayşe** kloroform ver; **Hemşire Ayşe** hastanın başını biraz aşağı indir.”(Adıvar,1987:s. 109)
- -**Hemşire Ayşe**, ne iyi zamanda geldiniz, hemen yukarıya çıkınız, size o kadar ihtiyacım var ki. (Adıvar,1987:s. 111)
- **Madam Tadya'** nın Oteli'nde sen yattığın odada yatıyordu. (Adıvar,1987:s. 135)
- Şu **Yüzbaşı Haydar Remzi** yok mu? (Adıvar,1987:s. 135)
- -**Yedek Subay Peyami Efendi'**nin evrakında ki isimleri inceledim. (Adıvar,1987:s. 159)
- **Zaptiye Nazırı Selim Paşa** da Tefvik'i görmeye gitmiş, Şahan'ın ayar aşmayacak bir hafiflik ile kakhaha salıvermişti. (Adıvar,2007:s. 16)
- **İmam Hacı İlhami Efendi** torununa bu iki yere kendisine göre bütün hususiyetleri ile tanıttı.(Adıvar,2007:s. 25)
- **Kâhya Şükriye Hanım** nihayet:
 - Vakit epeyce geç, çocuğu göndersek... Dedi.(Adıvar,2007:s. 39)
- Bu, Gelibolu'dan dönen **Çengi Pembe** idi. (Adıvar,2007:s. 93)
- Misafirler yukarı çıkınca **Çingene Pembe** ile Şevket Ağa ellerinde yemiş tepsiyle geldiler. (Adıvar,2007:s. 107)

Unvan grubu, cümle içinde özne, nesne, yer tamlayıcısı ve cümle dışı unsur olarak kullanılır.

- **Rabia Hanım** iyi bir kocaya varırsa... (Adıvar,2007:s. 212)(Özne)
- Olsa olsa bizim **Pembe Teyze**'ye yanmış olacak. (Adıvar,2007:s. 212)(Yer Tamlayıcısı)
- -**Nef'i Efendi**'yi tanımam, beyim.(Adıvar,2007:s. 166)(Nesne)
- **Rana bey**'in bu saatte konağa gelmesi yeni bir vaka çıktığına dalalet ediyordu. (Adıvar,2007:s. 176) (Özne)
- Altın gözlerin yeşil alevleri **Sabit Beyağabey**'in yüzüne dolaştı. (Adıvar,2007:s. 124) (Yer Tamlayıcısı)
- **Selim Paşa** için için güldü. (Adıvar,2007:s. 128)(Özne)
- İşte o olamaz. **Pembe Teyzenin** niyeti bozuk, babama göz atarsa gözünü oyacağımı dobra dobra söyledim. (Adıvar,2007:s. 129)(Özne)
- İşte bu vakadan sonra Selim Paşa kayıtsız ve şımarık **Sabiha Hanım**'ın ne kadar karakter sahibi olduğunu anladı. (Adıvar,2007:s. 37)(Nesne)
- Ve **Dürnev Hanım** geldi. (Adıvar,2007:s. 41)(Özne)
- Selim Paşa, Rabia'nın sesini nasıl terbiye ettireceğini uzun uzun **Sabiha Hanım**'a anlatırken kapı açıldı.(Adıvar,2007:s. 47) (Zarf Tümlenci)
- Kahya kadın içeri girince **Sabiha Hanım** biraz evvel o kadar meşgul olduğu imamın torununu hemen unuttu vermişti; (Adıvar,2007:s. 35)(Özne)

- Bilhassa bu son iki hususiyet **Selim Paşa**'nın sinirine dokunmuştu.(Adıvar,2007:s. 36)(Yer Tamlayıcısı)
- Peyami, dedi. Mukbil **Bey'i** Yunanlılar parçalamış, oğlu Hasan'a bir kurşun isabet etmiş ölmüş. (Adıvar,1987:s. 28)(Nesne)
- **Zehra Hanım**, Tevfik'in ebesi idi ve onu çok severdi. (Adıvar,2007:s. 22)(Özne)
- **Sabiha Hanım**'ın ahbabı olmayıp sırf bayram, kandil günleri etek öpmeye gelenler arasında Emine ve kızı Rabia da vardı. (Adıvar,2007:s. 29)(Yer Tamlayıcısı)
- Akşam sofrada **Selim Paşa**'ya: bugün Valde Camii'nde imamın torununu dinledim, dedi. (Adıvar,2007:s. 31)(Yer Tamlayıcısı)
- O, **Salime Hanım**'la çıkarken ben de kapıya kadar gittim.(Adıvar,1987:s. 39)(Zarf Tümlenci)
- **Haşmet Bey** ve ihtiyar **Sabri Paşa** da içlerinde, İzmir kızına kılıçlarını alıyorlardı.(Adıvar,1987:s. 39)(Özne)
- **Ahmet Ağa** bayramlık bir yüzle bana geldi. (Adıvar,1987:s. 51)(Özne)
- Dün akşam **Haşmet Bey**'in gelip geçmesi bahis konusu imiş. (Adıvar,1987:s.55)(Nesne)

1.13 BİRLEŞİK FİİL

Bu birleşik fiiller, bir isim ile bir fiil unsurunun birleşmesinden meydana gelmiştir. Fiil, ya bir ana yardımcı fiildir, ya da sözlük anlamı dışında kullanılan bir başka fiildir (Karahana, 2014:73).

1.13.1 İsim Unsuru +Yardımcı Fiil

Bu tip birleşik fiillerde “ et-, ol-, yap-, eyle-, kıl-, bulun- ” yardımcı fiil sonda bulunur. Asıl unsur olan isim başta, yardımcı fiil sonda bulunur. Yardımcı fiil, bir çekim görevi yaparak anlamı üzerinde bulunduran isim unsurunu fiilleştirir (Karahana, 2014:73).

İsim unsuru + yardımcı fiil = birleşik fiil

Bu yapıdaki birleşik fiillerde isim unsuru bir sıfat-fiil olabilir. İsim unsuru sıfatfiil olan bu birleşik fiillerde yardımcı fiil genellikle “ol- “ ve “bulun-“ tır. (görünmez ol- , söylemiş bulun-) Asıl şekilleri ile dilimize girmeyen kimi Arapça ve Farsça sözcükler yardımcı fiiller ile birleştiklerinde asıl şekillerine dönerler. (hükmetmek, hallolmak) Bu gruptaki isim unsuru bir kelime grubu olabilir. Yine bu isim unsuru birden fazla olabilir. “ et- , ol- , kıl- , eyle-” dışındaki asıl fiillerle isimlerin birleşmesi ile de birleşik fiiller elde edilebilir. Bu birleşme sırasında isim unsuru çekim eki alabilir. Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller olarak da tanımlanan bu gruptaki unsurların tamamı sözlük anlamlarının dışında kullanılmaya başlanmış veya deyimleşmiştir.

- Ben ondan **söz etmiyorum**.(Adıvar,1987:s.43-29)
- O da bizim onunla olduğumuz gibi bizimle **meşgul oluyor** muydu? (Adıvar,1987:s. 46-24)
- Herifin dinsiz olduğuna Paşa kanaat getirmişti, dinin **terk eden** her adam onca, şüpheli **addedilirdi**.(Adıvar,2007:s. 49-22)
- Fakat bu romanda ben yeryüzündekilerin ilgilendirecek insanlardan **söz edeceğim**. (Adıvar,1987:s. 15)
- Bulgar mütareke yaptı, yani yenilgiyi **kabul etti**. (Adıvar,1987:s. 18)

- İhsan üzerinde iradesine şimdilik **hissedilmeyecek** kadar yavaş, fakat kesin olarak **hâkim kılıyor**. (Adıvar,1987:s. 22)
- Biz hakkımızı kendi halinde **kabul edilebilir** bir şekilde sokmuştuk. (Adıvar,1987:s. 24)
- Ne Mukbil Bey'den, ne de zavallı küçük şeyhitten **söz etti**. (Adıvar,1987:s. 29)
- Ayşe ikide bir de kalkıyor, çay masası etrafında, tek fakat güçlü büyük eliyle **yardım ediyordu**. (Adıvar,1987:s. 35)
- **yemin edebilirim** ki Hasan'a, Ayşe'nin gölgeli gözleri görmeden baktı ve görmeden beyaz elini uzattı.(Adıvar,1987:s. 30)
- Babasını beğenmiyorsa, parasını neden **sarf ediyor**? Dedi. (Adıvar,2007:s. 52)
- -Kadınlara neden bidüziye hücum **ediyorsun**? (Adıvar,2007:s. 53)
- Yalnız kendinizi İngilizlere **affettirmeye** muhtaçsınız demek istiyorum. (Adıvar,1987:s. 39)
- Sırf eğlence için 5 yaşında bir çocuğa **nişan alıyorlar**. (Adıvar,1987:s. 39)
- Bana yerini haber vermesini **rica ettim**. (Adıvar,1987:s.56)
- Onlar Ayşe'ye vedaya geldikleri zaman bu değişikliği açıkça **hissettim**. (Adıvar,1987:s. 43)
- Bunlar donuk, bunlar ihtiyar, bunlar yaşlıydı ve bana **beddua ediyorlardı**. (Adıvar,1987:s. 58)

- Ayşe'ye tabakasından tütün verenin yüzü **nişan almış** bir adam gururuyla etrafına bakınıyordu. (Adıvar,1987:s. 61)
- Hep İhsan Ayşe'ye Kezban'ı alıp hastanede yetiştirmesini **salık veriyor**. (Adıvar,1987:s. 67)
- İhsan, onu sonra gelip alacaklarını, şimdi dönmesini **salık verdikçe** coşuyor ve haykırıyordu: (Adıvar,1987:s. 69)
- Öğleye doğru kağnılar başlarında Mehmet Çavuş **sökün ettiler**. (Adıvar,1987:s. 88)
- Götür Muhsin Bey'e **kaydettir**.(Adıvar,1987:s. 89)
- - Dün asi bir köy **tedib ettik**. (Adıvar,1987:s. 89)
- O biraz kendisiyle eğleniyor ve belki ilk defa kendisinden **söz ediyordu**.(Adıvar,1987:s. 89)
- **Hissettim** ki bu akşam bu dağ karaltıları arasında insanın ruhunu çıplak göreceğim. (Adıvar,1987:s. 124)
- Sonra evlenmesinden **söz etti**.(Adıvar,1987:s. 128)
- -Seni **temin ederim** ki, seni hiç **rahatsız etmem**. (Adıvar,1987:s. 145)
- -Sen kolorduya **mal oldun** mu Peyami? (Adıvar,1987:s. 149)
- İri yarı erkeklerin bile **gıpta edeceği** gür, kalın bir sesi vardır.(Adıvar,2007:s. 13)
- İmam, karısını genç **kaybetti** ve bir daha dünya evine girmedi. (Adıvar,2007:s. 14)
- Hatta Karagöz takımına bir iki Simav ile **ilave etti**.(Adıvar,2007:s. 15)

- İmamın kızı, Tevfik'in evine geldiği gün İmam, mahalle huzurunda Emine'yi **reddetti**. (Adıvar,2007:s. 16)
- Yataktan kalktıktan sonra Emine'ye mütemadiyen bir sırrın aşması vardı ki, buna kadın hiç **tahammül edemiyordu**. (Adıvar,2007:s. 18)
- Tevfik **ıslah olmazsa**, kendisi tezgâh başına geçecek, bakkallık edecek, onu da çırak gibi kullanacaktı.(Adıvar,2007:s. 19)
- Sahanlık bir insan kasırgası **hâsıl oldu**. (Adıvar,2007:s. 21)
- Hangi Müslüman helalini böyle **teşhir edebilirdi?**(Adıvar,2007:s. 21)
- Tevfik, dükkânını bütün bütün kapadı, Sinekli bakkaldan **kayboldu**. (Adıvar,2007:s. 23)
- Kısmen Emine'nin zorundan, kısmen de Tevfik'e gazabından İmam, Talak için mahkemeye **müracaat etti**. (Adıvar,2007:s. 24)
- O da bebeklik mail” suret **halk etmeye”** müsavi bir günah **addeden** büyükbabasının emirlerine rağmen, mısır püskülünden yapılmış uzun saçlı, mavi boncuk gözlü bir tek kırmızı boncuktan ağız konulmuş bir bez bebek dikti, sakladı.(Adıvar,2007:s. 26)
- Bu meşhur vakadan sonra anasının ve büyükbabasının **şikâyet edebileceği** bir yaramazlık yapmadı. (Adıvar,2007:s. 26)
- ilk muvaffakiyeti ve tanınması, Valde Camii'nde olmuştu ve Selim Paşa'nın karısının dikkatini de orada mukabele okurken **celbetti**. (Adıvar,2007:s. 28)
- Fakat bunların hiçbiri Sabiha Hanımı **müteessir etmez**.(Adıvar,2007:s. 29)

- Sonra İmamdan işittiği süs aleyhine nutuklardan birini **tekrar etti**. (Adıvar,2007:s. 33)
- Gelinin muvaffakiyeti, Sabiha Hanıma itidalini, bilhassa vakarını **iade etti**. (Adıvar,2007:s. 44.)
- Dargınca bir ses **cevap verdi**:(Adıvar,2007:s. 46)
- Bir mahalle İmamının **itiraz etmek** ne haddine... (Adıvar,2007:s. 47)
- Dini Musiki senin hâkimi olan bu büyük üstat onu **altüst etti**. (Adıvar,2007:s. 105)
- - O Çömlekçilerin kullandığı çamur gibi bir çamurdan insanı yarattı ve o gökleri dumansız bir ateşten **halk etti**... (Adıvar,1987:s. 106)
- Kıraathane sahibi hemen kabul edecek **zannetti**. (Adıvar,1987:s. 108)
- Kıraathanede cuma akşamları Karagöz oynatmasını **teklif etti**.(Adıvar,1987:s. 109)
- İmamın ve Emine'nin nasıl Vaziyet alacağını **tetkike koyuldu**. (Adıvar,1987:s. 110)
- Bir hafta bu vaziyet **devam etti**. (Adıvar,2007:s. 86.)
- Konak, Rabia'nın öğleden sonra gelmemesine **dikkat etmedin**.(Adıvar,2007:s. 86)
- Üçler bahçede perde yerini, fener yerini **tespit ettiler**. (Adıvar,2007:s. 87)
- Yamak **def oldu**. (Adıvar,2007:s. 117)
- Bilal İstanbul Bakkaliyesini bu sergüzeşti esnasında **keşfetti**. (Adıvar,2007:s. 117)

- Hep oğlanın ne büyük adam olacağından **bahsetmişti**. (Adıvar,2007:s. 148)
- Doktor sükun **tavsiye etmişti**.(Adıvar,2007:s. 151)
- O, koskoca adam kendi yaşlarını güç **zapt ediyor**. (Adıvar,2007:s. 154)
- -Ben sürgünde iken kızıma çok **iyilik etmişler**. (Adıvar,2007:s. 165)
- O da bir nazırı **hicvetmek** istedi.(Adıvar,2007:s. 166)
- Ben, sadece hepimizi içine alan muazzam bir Vahdettin parçası olduğuna **iman ettim**.(Adıvar,2007:s. 73)
- Paşaya on beş senedir hizmet eden bu adam, Sinekli bakkalın iç işlerine **ezber bilirdi**. (Adıvar,2007:s. 78)
- Annesinin, ipi çektikten sonra tekrar **uyuya kalması** için **dua ediyordu**. (Adıvar,2007:s. 79)
- - Kızım tahsili ile ben hayli **meşgul oldum**, Tevfik... Devamına **müsaade edecek** misin? (Adıvar,2007:s. 92)
- O, bir al istikbalinin harikuladeliğinden **şüphe etmiyor**. (Adıvar,2007:s. 142)
- Kırathaneye **devam eden** birkaç Muharrir ona hikâyelerini” piyes” halini sokmayı teklif ettiler. Reddetti. (Adıvar,2007:s. 121)
- Sinekli Bakkal babasından çok **meşgul ediyordu**.(Adıvar,2007:s. 122)
- Konağın debdebesi maaşla **idame edilemezdi**. (Adıvar,2007:s. 127)

1.13.2 Fiil Unsuru +Zarf Fiil Eki + Tasvir Fiili

Bu birleşik fiiller, zarf-fiil eki taşıyan bir fiil ile bir tasvir fiilinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bu birleşik fiiller, zarf-fiil eki taşıyan bir fiil unsuru ile bir tasvir fiilinden kurulur. Ana unsur başta, tasvir fiili sonda bulunur. Anlamı üzerinde bulunduran bu unsur A, -I, -Ip zarf-fiil eklerinden birini taşır. “Bil-, ver-, dur-, gel-, git- kal-, koy-, gör-, yaz-” yardımcı fiilleri arası fiile yeterli, ihtimal, tezlik, devamlılık, beklenmezlik, yaklaşma gibi anlamlar kazandırır (Karahana, 2014:77).

- Biz ancak üçünü gün onlara rastladık ve bu yeni ihtilal örneğini **görebildik**.(Adıvar,1987:s. 59-16)
- İhsan beni neden bundan **alıkoyuyor**? (Adıvar,1987:s. 72-33)
- bu çocuğu burada bir akşam daha kim **alıkoyarsa** asarım, anladın mı? (Adıvar,1987:s. 93)
- Hastanenin önünden taburlar geçerken **kımıldanabilen** her asker pencereye koşuyor. (Adıvar,1987:s. 107)
- Hala medeni şeyleri, güzel şeyleri severim **diyebilirim**. (Adıvar,1987:s. 89)
- Sonra Kezban'ı **alıkoyan** şeyin böyle bir masal olduğu kanısında değildi. (Adıvar,1987:s. s1 92)
- Ok gibi **fırlayıp gitmek** benim sıramdı. (Adıvar,1987:s. 71)
- İhsan beni neden bundan alıkoyuyor? (Adıvar,1987:s. 72)
- - Hayır, hayır! İhsan, benim aralarında **yaşayabilecek** ruhta bir kadın olduğuma inanmıyorsa ben kalamam. (Adıvar,1987:s. 73)

- Buna **dikkat ettikten** sonra bu çocuğu, bu vahşı acısıyla nasıl bırakır **gidebilirdim?** (Adıvar,1987:s. 87)
- İhsan ertesı gün **dönebildi.** (Adıvar,1987:s. 88)
- Herhalde pusudan **atılabilecek** kurşunlar Ayşe'ye değmeden çevresindeki siyah gölgelere dokunacaktı. (Adıvar,1987:s. 65)
- İhsan nasıl ve neden bilmiyorum, bizim aileden gibi **oluvermişti.** (Adıvar,1987:s. 41)
- Zihnimi saran bu olay **İhsan'ı** orada sakin ve kavi, Ayşe'nin karşısında bir kardeş samimiyeti ile görünce **siliniverir.** (Adıvar,1987:s. 44)
- Ne içten, ne garip ve ne yepyeni bir İstanbul gençliği **belirivermişti.** (Adıvar,1987:s. 27)
- Bilmiyorum, yüz milyon insan mucize gibi vücutlarından, vücutlarının bin bir alakasından çözülmüş bir **oluvermişlerdi.** (Adıvar,1987:s. 32)
- Samimi bir pişmanlık olursa belki İngiltere **bağışlayabilir.** (Adıvar,1987:s. 38)
- Dürnev'i Sabiha Hanım küçük almış, terbiye etmiş, iyi bir tahsil vermiş, Her gün, her gece İngiliz uçakları tepemizde bombalar **atıp duruyorlardı.** (Adıvar,1987:s. 18)
- Ankara'da Onur'u beni aramaktan **alıyordu.** (Adıvar,1987:s. 136)
- Oğluna nikâh **edivermişti.** (Adıvar,2007:s. 38-22)
- Oradan hemen İmam'ın evinin kapısı olan sokağa **sapabilirlerdi.**(Adıvar,2007:s. 78-11)

- O halde mutlak Emine onu evde **alkoyuyor**.(Adıvar,2007:s. 88-19)
- ...Bilhassa üslubunu kudretiyle sürüleri başına toplayıp herhangi bir fikir peşinde sürükleyecek softa tiplerden biri **olabilirdi**. (Adıvar,2007:s. 13)
- Dışı ve içi hiç birbirine benzemeyen bu iki çocuğu, tabiat, hesaba, mantığa sığmayan hikmetiyle **birleştirevermişti**. (Adıvar,2007:s. 15)
- Hatta civarın kibar tarafında konağı olan Zaptiye Nazırı Selim Paşa'da Seyfi görmeye gitmiş, şanına yaraşmayacak bir hafiflik bir kahkaha **salıvermişti**. (Adıvar,2007:s. 16)
- Tevfik en geniş yüzü daralmış, iri tatlı gözleri büzüle büzüle iğne gibi keskin, burgu gibi delici iki küçük göz **oluvermişti**.(Adıvar,2007:s. 20)
- İlk Ramazan'da, İmamın iki senede kazanamadığı parayı **kazanıverdi**. (Adıvar,2007:s. 28)
- Dürnev'i Sabiha Hanım küçük almış, terbiye etmiş, iyi bir tahsil vermiş, oğluna nikâh **edivermişti**. (Adıvar,2007:s. 38)
 - İşte Konak'ın bu karmakarışık iç işlerine iki ihtiyar kadın konuşurken Rabia'nın orada olduğunu **unutuvermişlerdi**.(Adıvar,2007:s. 39)
- İçeriye giren üniformalı adamın çok uzun bir boyu vardı. Rabia, iyi **görebilmek** için başını kaldırdı. (Adıvar,2007:s. 43)
- Her şey birdenbire değişmiş, dünya rüyaların en güzeli **oluvermişti**. (Adıvar,2007:s. 79)
- Dükkândan **çıkıveren** bu adama Rabia derhal ısınmıştı. (Adıvar,2007:s. 80)

- Tevfik sustu, bu gecelerin açık ve galiz eğlencelerini nasıl kızına **anlatabilirdi.** (Adıvar,2007:s. 83)
- O halde mutlak Emine onu evde **alkoyuyor.**(Adıvar,2007:s. 88)
- Birdenbire maymun oynatan bir Çingene **oluvermişti.** (Adıvar,2007:s. 88)
- Elin fıkrasının ehli ırz bakire evladını terbiye edeceğiz diye konu alıp da nasıl böyle sokaklara **salveriyorlardı?** (Adıvar,2007:s. 89)
- Biz o kadar para, emek **sarf ettik.**(Adıvar,2007:s. 91)
- Hem davanın halline kadar Rabia'yı Hanımefendinin Konak'ta **alkoyması;** işin en muvafık tarafıydı.(Adıvar,2007:s. 90)
- -Başka bir gün gelirim, işinizden **alkoymayayım.**(Adıvar,2007:s. 94)
- Onunla hiç anlayamayacağı adeta felsefeyi münakaşaları **girivermeyi** tabii bulmuştu. (Adıvar,2007:s. 98)
- Bunları affetmese de, lakayt **kalabilirdi.** (Adıvar,2007:s. 1119)
- Düz, sıkı dudaklar birbirine yapışmış, bir tek ince çizgi **oluvermişti.** (Adıvar,2007:s. 112)
- Gene Tevfik kibar davetlerinde en parlak numara **oluvermişti.**(Adıvar,2007:s. 121)
- Ve Rabia'nın hicabından taze yanakları gene eski nadide bir şarap gibi Lal rengini **alıvermişti.**(Adıvar,2007:s. 135)
- Sandı ihtiyar bahçıvan paçaları sıvamak, yeğenine Rabia'yı almak için Paşa'nın ayaklarına **kapanıverecek.**(Adıvar,2007:s. 145)

- Pekala, bir kızcağız ama olsa olsa bir imamla, bir bakkala, belki de bir çalgıcı ustasıyla **evlenebilir**. (Adıvar,2007:s. 146)
- O zaman Bilal'i kendisine damat diye **düşünebilir**. (Adıvar,2007:s. 147)
- Rabia hakkında birdenbire hâsıl **oluveren** tecessüsü aynı süratle zail **oluvermişti**. (Adıvar,2007:s. 167)

1.13.3 Anlamca Kaynaşmış ve Deyimleşmiş Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiillerde, ana unsur olan ve başta bulunan bir isim herhangi bir fiil unsuruyla birleşerek bir fiili karşılar. Unsurlarının biri veya hepsi, kendi sözlük anlamları dışında kullanılır. Bunların bir kısmı deyimleşmiştir.

- Burada sözü geçen bir dostum yok ki, **başvurayım**. (Adıvar,1987:s. 116-1)
- Başka âlemin, yabancı hayatların bizim halkta alaka uyandıracığına bir türlü **akıl ermiyordu**.(Adıvar,2007:s. 84-4)
- Sizi de şurada **baş göz ederiz** vesselam! (Adıvar,1987:s. 92)
- Hülasa bakkal dükkânı, hatta sokağı Tefik, **panayır yerine çevirmişti**. (Adıvar,2007:s. 18)
- Düşündükçe **yere geçiyorum!** (Adıvar,2007:s. 52)
- Bir türlü **aklım ermedi**. (Adıvar,2007:s. 83)
- Tefik **islah olmazsa**, kendisi tezgâh başına geçecek, bakkallık edecek, onu da çırak gibi kullanacaktı.(Adıvar,2007:s. 19)

- - Kadın lakırdı olunca, hep böyle **çileden çıkıyor**, saçma söylüyorsun. (Adıvar,2007:s. 53)
- Dürnev ve Kanarya adlı tazelerin günahlarından **Allah'a sığınıyordu**. (Adıvar,2007:s. 35)

1.14 KISALTMA GRUPLARI

Muharrem Ergin “Türk Dil Bilgisi”nde kısaltma grupları içine isnat, datif, lokatif ve ablatif gruplarını dâhil eder. Bu gruplar için şu ifadeleri kullanır: “ Bunlar kelime gruplarının ve cümlelerin kısaltması, yıpranması neticesinde ortaya çıkan kelime gruplarıdır. Herhangi bir kaideleri yoktur. Daha geniş bir gruptan kısaltmış ve klişeleşmiş gruplardır. Sayıları pek fazla değildir. Gün aydın, güle güle, günden güne, baştanbaşa, o gün bugün, yan yana, sırt sırta, omuz omuza, baş başa, el ele, haşa huzur, git gide, baş aşağı, eller yukarı, ileri marş, sola çark, baş üstüne gibi gruplar böyle kısaltma gruplarıdır.” (Ergin, 2004: 396)

- Sandal, salapurya filusunun ortasında, en büyük salapuryada Rabia, çocuğuna meme veren bir genç kadınla **yan yana** oturuyordu. (Adıvar,2007:s204)
- Gene o ıstırap kümesi **el ele, omuz omuza, sırt sırta** salapuryalara, sandallara indiler. (Adıvar,2007:s207)
- Bugünlerde Rabia'ya, helecana benzer bir şey veren Vehbi Efendi'nin ona **baştanbaşa** mevlidi okuyabileceğini söylemesi. (Adıvar,2007:s. 228)
- O kadar **baş başa** çifte kumrular gibiydiniz ki...(Adıvar,1987:s.134)
- Şimdi çadırın içinde **yan yana** yatıyorlar. (Adıvar,1987:s.157)
- Bu güzellik, bu şiirle kanımızda akan kardeşlerimiz ne kadar zaman vefa ile kahramanlık ile **omuz omuza** kendilerinin olan bu memlekette ölmüşlerdi. (Adıvar,1987:s82)
- Bizimle **el ele** ihtilâlin en fedakâr uzuvlarından bazıları onlar değil miydi? (Adıvar,1987:s82)

- Muhayyilesinde, ortasından sessiz bir dere geçen bir çayırılık canlanıyor, orada büyükbabasına benzer kocaman sarıklı, asık suratlı imamlarla, annesine benzer yaman yüzlü kadınları **el ele** vermiş, sabahtan akşama kadar, makamı insana uyku veren, bir ilâhî söylediklerini görüyordu. (Adıvar,2007:s. 226)
- **Günden güne** Vehbi Dede'nin öğrettiği, Kuran okumaktan çok daha başka olan bu mûsikînin derunî darabanına alışıyor ve benimsiyordu. . (Adıvar,2007:s. 64)
-

Leyla Karahan “Türkçede Söz Dizimi” eserinde: “*Kelime grupları ve cümlelerden yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan kelime gruplarıdır.*” (Karahan, 2014: 79-80) der. Kısaltma gruplarının yapısını dokuza ayırarak inceler.

1.14.1 İsnat Grubu

Biri diğerine isnat edilmiş iki isim unsurunun meydana getirdiği kısaltma grubudur. Bu grupta isnat edilen unsur, isnat olunan unsurdan sonra gelir. İsnat olunan unsur yalın halde ya da iyelik eki almış olarak karşımıza çıkabilir. Ayrıca isnat olunan unsur bir isim ya da kelime grubu olabilir. İsnat gruplarından iyelikli olanlar daha çok sıfat olarak, yalın halde olanlar ise zarf olarak karşımıza çıkarlar. Bu kelime grubunun ardında söylenmemiş bir “olan” veya “olarak” var gibidir. Ayrıca isnat grupları hal ekleri taşıyabilir. Bu grubun vurgusu ikinci öge üzerindedir.

- **Dükkân karanlık.** (Adıvar,2007:s. 224)
- Kızın **yanakları** al al, **gözleri** birer **yıldız** gibi.(Adıvar,2007:s. 237)
- Rabia, dizlerinin üstünde, **elleri açık**, yüzü yandan, bıçak gibi keskin çizgileri ile nasıl bir dilek ateşi ile yanıyor? (Adıvar,2007:s. 231)

- Orada esmer, ince yüzlü, **saçları gergin**, bir türlü ihtiyar olmayan bir adam var. (Adıvar,1987:s.15)
- **Beli ince, çizmeleri dar ve parlak kalpağı çarpık, bıyıkları küçük, kendisi ince** bir İstanbul çocuğu idi. (Adıvar,1987:s.19)

1.14.2Yükleme Grubu

Bu grup iyelik eki olmayan (düşmüş) bir iyelik grubuna benzer. Bu sebeple bu grubun iyelik grubundan kısaltmış olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu grupta ilgi hali eki ile birbirine bağlanmış iki isim unsuru vardır. İlgi hali eki alan isim önce gelir. Grubun vurgusu ikinci öge üzerindedir.

1.14.3Yönelme Grubu

Yönelme grubunu, yönelme eki almış isim unsuru ile bu isim unsurundan sonra gelen isim ya da sıfat oluşturur. Bu unsurlar tek bir isim veya isim yerini tutan bir kelime grubu olabilirler. Bu tür kısaltma gruplarında da vurgu ikinci unsurun üzerindedir. Ayrıca ikinci unsuru yönelme hali eki taşıyan kısaltma grupları da vardır.

- Bilakis **göze hoş gelen** bir yüzü olmasına birdenbire çok sevinmiş olmasından. (Adıvar,2007:s. 236)
- Kız **bulaşıklara yardım** etmeyi teklif etmedi. (Adıvar,2007:s. 238)
- -Allah **denizdekilere imdat etsin!** (Adıvar,2007:s. 225)

1.14.4 Bulunma Grubu

Birisi bulunma hali eki almış iki isim veya isim yerine geçen kelime grubunun oluşturduğu kısaltma grubudur. Birinci unsur bulunma hali eki taşır. Vurgu ikinci unsurdadır. Ancak ikinci unsuru bulunma hali eki taşıyan kısaltma grupları da vardır.

- Çingene o gün **koynunda mektup**, azametli azametli konağa gitmişti. (Adıvar,2007:s. 237)
- **Arkasında parmak** dikişli uzun bir hırka, çenesini beyaz bir tülbentle bağlamış. (Adıvar,2007:s. 225)
- Bugünleri düşünürken Vehbi Efendi'nin gözlerinin yüzünü nasıl tecessüsle tetkik ettiğini görmedi, yalnız onun mülayim **sesinde şahsi** bir alaka ile sorgu suale duydu. (Adıvar,2007:s. 219)

1.14.5 Ayrılma Grubu

Biri uzaklaşma hal ekini almış iki isim unsurundan oluşan kısaltma grubudur. Her iki unsur da tek bir isim veya isim yerine geçebilecek bir kelime grubu olabilir. Bu grupta vurgu ikinci unsur üzerindedir. Birinci unsuru uzaklaşma ikinci unsuru bulunma hali eki taşıyan kısaltma gruplarına da rastlamak mümkündür.

- Artık **etten, kemikten bir makine** değil ya, o da insan. (Adıvar,2007:s. 224)
- Yemeğini **yedikten sonra** gece Vehbi Dede'ye oturmaya gitti. (Adıvar,2007:s. 214)
- Her eşyanın yerini ezberden biliyor gibi. (Adıvar,2007:s.234)

1.14.6 Vasıta Grubu

Bu grubun birinci unsuru vasıta eki almış bir isimdir. İkinci unsur bir isim ya da sıfat olabilir. Bu grup cümlede sıfat veya zarf olarak kullanılabilir. Grubun vurgusu ikinci unsur üzerindedir.

- Mektupları nefer ve çavuşla dolu, demek bu iki adam Ayşe'nin hayatında mühim değıller(Adıvar,1987:s.108)
- Hava ağır, tehditkâr bir intizarla dolu idi. (Adıvar,1987:s.109)

1.14.7 İlgi Grubu

İlgi hâli eki taşıyan bir isim unsuru ile yalın hâldeki bir başka isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur. “*Grup, iyelik eki düşmüş bir iyelik grubu gibidir.*” (Ergin, 1985, s.393) Her iki unsuru da tek bir isim olabileceğı gibi, isim yerini tutan bir kelime grubu da olabilir.

- **Bizim şube** biraz daha yüksekte, dört köşe tahta bir bina! (Adıvar,1987:s. 117-18)
- Bu işkencenin en fazla olduğu bir gün beni **bizim amir** birdenbire çağırđı. (Adıvar,1987:s. 116-5)
- - **Bizim konak halkı**, beş vakit namazını kılar. (Adıvar,2007:s. 57-5)
- Köy **bizim kuvveti** benimsemiş, (Adıvar,1987:s. 65-23)
- Eğer gece vakti hekim lâzım olursa sen **benim pencerenin altına** gel, bir nara bas.(Adıvar,2007:s.405-15)
- - Demek **senin** küçük **hafız** misafirlere Kuran okuyacak... (Adıvar,2007:s. 44-30)

1.14.8 Aitlik Grubu

Bu grup aitlik ekine dayanan bir kelime grubudur. -ki aitlik eki ile ondan önceki bir kelime grubunun yalın hâli, genitif veya lokatif hâli ile kurulur. Son kelimesinin yalın, genitif veya lokatif hâli -ki'yi kabul eden her kelime grubundan aitlik grubu yapılabilir ve bu grup yapıldığı kelime grubuna göre her genişlikte olabilir. Kelime grubu olarak tek başına zamir olan aitlik grubu diğer kelime gruplarında veya cümlede zamir veya sıfat vazifesi görür (Ergin, 1985, s.384-385).

- Hırçın bir Poyraz fırtınası, bahçede dalları birbirine çarpıp hışıldatıyor, kapının önündeki çakılları karıştırıyor ve bu ani rüzgârın **arasındaki kapı** tırmalanıyor. (Adıvar,2007:s. 225)
- **Havadaki kızılılık** sönüyor, sular birdenbire kararıyor. (Adıvar,2007:s. 233)
- **Gözleri içindeki bir hayale** dalmış gibi. (Adıvar,2007:s. 238)
- Bu haftanın sonunda muhakkak başımı açacaklar, ne **içimdeki sızıyı** ne de **sırtımdaki ateşi** bırakacaklar. (Adıvar,1987:s.115)
- Onun **karsımdaki çiviye** astığı hastabakıcı mantosuna kadar hayatın birinci derecede lezzetlerini bahşeden hayalât içinde mest idim; **yanımdaki koltuğa** oturduğu zaman bütün vücudum esîr içinde çöken bir aziz gibi hayatın serabına dalmış olduğumu duyardım. (Adıvar,1987:s.128)

İKİNCİ BÖLÜM

2 CÜMLE

Cümlelerin tanımıyla ilgili olarak araştırmacılar arasında -kelime gruplarının ayrımındaki fikir ayrılıklarının aksine- birbirine yakın tanımlar görülmektedir: Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisidir²⁶

Hatipoğlu “bir yargı bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir eylem veya çekimli bir eylemle birlikte kullanılan sözcükler dizisi” diye tanımlamaktadır²⁷. Topaloğlu cümleyi, “bir hüküm, bir düşünce, bir duygu vb. ifade etmek üzere çekimli bir fiille veya sonuna cevher fiili getirilen bir isimle kullanılan kelimeler dizisi” diye tanımlar²⁸.

Cümlelerin varlığı için asgarî şart bir çekimli fiildir. Çekimli fiil cümlelerin varlığı için lâzım ve kâfidir. Demek ki çekimli fiil olmak şartıyla tek kelime de bir cümle olabilmektedir. Çekimli fiilde, eklerin şahıs da ifade etmesi dolayısıyla fiilden başka fail ifadesi de vardır. Onun için çekimli fiilden ibaret tek kelimelik bir cümlede de, biri kapalı olmak üzere, fiil ve fail olarak iki unsur var demektir. Bu iki unsur zaten cümlelerin temel unsurlarıdır. Varlıkları tam bir cümlelerin varlığı için kâfidir (Ergin, 1985, s.398).

Delice (2007: 150) cümleyi, “bir yargıyı dinleyende soruya yer bırakmayacak şekilde oluş veya kılış bildiren çekimli bir fiille sonuna cevher fiili getirilen ve durum

²⁶ Leyla, Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2014.

²⁷ Vecihe, Hatipoğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1972.

²⁸ Ahmet, Topaloğlu, *Dil bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1989.

bildiren bir isimle kullanılan kelimeler dizisine cümle denir.” şeklinde açıklar. Ediskun “cümle, içinde ya bir tek bağımsız yargı, ya da yeteri kadar yan yargıyla bir tek temel yargı bulunan kelime dizisidir.”²⁹ Demektedir. Hengirmen cümleyi, “duygu ve düşüncelerimizi anlatan ve içinde yargı bulunan sözcük dizisine cümle denir.” diye tanımlamaktadır³⁰.

Tüm bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi cümle, düşünce, duygu, oluş ve isteklerin bildirildiği söz dizisidir. Tek bir fiil kipinden ibaret olduğu gibi, birbirine dilbilgisel bağlarla bağlı birçok kelimedenden de meydana gelmiş olabilir, diyebiliriz.

2.1 CÜMLENİN ÖZELLİKLERİ

Cümlenin kurulabilmesi için, yargı bildiren çekimli bir fiil veya ekfiille çekimlenmiş bir isim yeterlidir. En küçük cümle bu özelliğe sahip tek kelimelik cümledir.

- Bilmem.(Adıvar,1987: 15-10)
- - Olur.(Adıvar,1987:47-31)
- -Olamaz.(Adıvar,2007: 78-25)
- -Söylemedim.(Adıvar,2007:352-8)

Varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri karşılayan bütün kelime ve kelime gruplarına, ekle veya eksiz olarak yargı yüklemek ve böylece bu yapılan cümleye dönüştürmek mümkündür.

- - Merhaba! (Adıvar,1987:60-5)
- Cemal Eskişehir’ de.(Adıvar,1987:67-38)

²⁹ Haydar Ediskun, Türk Dilbilgisi, Remzi Kitapevi, 1999.

³⁰ Mehmet Hengirmen, Türkçe Dilbilgisi, Ergin Yayınevi, 1998, s.322.

- Hemşire Ayşe !(Adıvar,1987: 66-26)
- -Hayır.(Adıvar,2007:378-24)
- -yooook.(Adıvar,2007:404-1)
- -Peki, peki. (Adıvar,2007:386-12)

Cümlede yargı bildiren unsur yüklemidir. İhtiyaca göre yüklem, başka unsurlarla (özne, nesne, tümleç) desteklenerek cümle istenildiği kadar uzatılabilir. Cümlede kelime veya kelime grubu sayısına sınır konulamaz. Geçişli fiil cümleleri, bütün öğeleri alabilir.

- -isterdim(y). (Adıvar,1987:21-2)
- Kezban(ö)/ Sarılar'da (dt)/ben gittikten sonra (zt)/Mehmet Çavuş'u (bln)/gene (zt)/bulmuştu (y). (Adıvar,1987:91-36)
- Üniformasını (bln), ocağın yanında Haşmet Bey'in kürkünün üstüne (dt)/ asmış (y).(Adıvar,1987:138-10)
- Bu akşam (zt)/ Peregrini (ö)/ilk defa genç dostlarını (bln)/çok başka ve çok ciddi bir cepheden (dt)/ görüyordu (y). (Adıvar,2007:76-13)
- Sinekli Bakkal (ö)/ gene Tevfik'in macerası ile (zt)/ yeni bir hayat (n)/yaşıyordu (y). (Adıvar,2007:184-10)
- Rabia'nın Selim Paşa'ya kini (ö),/ikinci derecede(dt)/kalmıştı (y).(Adıvar,2007:266-2)

Cümlenin ikinci derecede önemli ögesi öznedir. Öznenin varlığı, tek kelimelik bir cümlede dahi yüklem taşıdığı şahıs ifadesinden anlaşılabilir. Ancak cümleler, öznesiz de kurulabilmektedir.

- Uyuyor. (Adıvar,2007:344-22)
- - Beklerim. (Adıvar,2007:343-22)
- - Olamaz. (Adıvar,2007: 78-25)
- Bilmem. (Adıvar,1987: 15-9)

- Neredeydim? (Adıvar,1987: 22-1)
- Rabia'nın odasında idiler.(Adıvar,2007: 267-13)
- - Bu hafta giderim.(Adıvar,2007: 266-1)
- Doktorun yüzünü ne derin bir ihtiyaçla aradım.(Adıvar,1987: 50-24)
- Sonra çocuk gibi somurttu, oturdu. (Adıvar,1987: 73-6)
- Hayvanların nal seslerinden başka ses çıkmayan köye dalmış ilerliyorduk.(Adıvar,1987: 83-1)

Nesne, geçişli fiil cümlelerinde bulunur ve bu cümlelerin zorunlu ögesi veya öğelerinden biridir. İsim cümlelerinde ve geçişsiz fiil cümlelerinde nesne bulunmaz.

- Zavallı kadın **Anadolu'daki Paşa'nın gelip İstanbul'u kurtaracağını** söylüyordu. (Adıvar,1987: 53-19)(belirtili nesne)
- **Birinci mektubumu** Zeynep'e gönderdim.(Adıvar,1987: 55-13) (belirtili nesne)
- Mezarlıktan döndüğüm zaman **yol hazırlığı** yaptık.(Adıvar,1987: 68-33) (belirtili nesne)
- Tevfik **çenesini** kaşdı: (Adıvar,2007: 108-11) (belirtili nesne)
- - Rabia, **kahveyi** dökeceksin.(Adıvar,2007: 134-28) (belirtili nesne)
- Ne bir vazifem, ne de bir bağım var. (Adıvar,2007: 222-1)(özne)
- Doğançay yakındı.(Adıvar,1987: 96-2)(özne)
- Gazetelerin, kâğıtların ne önemi var! (Adıvar,1987: 105-27)(özne)
- Ayşe'nin bu zamanki mektupları cansız! (Adıvar,1987: 105-33)(özne)

Öğelerin dizilişindeki genel eğilim şöyledir: Yüklem, cümlenin sonunda bulunur. Belirtisiz nesne ve bazı zarflar, yüklem yanıda yer alır. Diğer öğelerin yeri değişkendir. Genellikle vurgulanmak istenen öge, yüklem yanıda bulunur. Bu genel eğilime rağmen, değişkenlik, cümlenin bütün öğelerini kapsayabilir. Aynı kelimelerle kurulmuş birden çok cümledeki anlam farkı, öğelerin söz dizimindeki

yerlerinden anlaşılmaktadır. Öğelerin dizilişindeki bu hareketlilik, bu esneklik, Türkçenin anlatım imkânlarını genişleten önemli bir özelliktir (Karahan, 2014: 12).

2.2 CÜMLENİN ÖĞELERİ

Cümlenin yapısında bir yüklem ile yüklem anlamını çeşitli bakımlardan tamamlayan başka öğeler bulunur. “Özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf” adı verilen bu öğelerin varlığı, sayısı ve yeri, yüklem anlamına, soy ve çatı bakımından niteliğine ve ihtiyaca göre değişir. Öğeler, cümle içinde zorunlu veya yardımcı öğe olarak görev yaparlar (Karahan, 2011, s.13). “Cümlede kurucu iki temel ögenin bulunması gerekir. Bunlardan biri özne, diğeri yüklemdir. Tek kelimelik bir cümle bile olsa kesinlikle yüklem bulunur; yüklemsiz cümle olmaz. İster isim soylu ister fiil soylu olsun, tek kelimelik yüklem öznesi, sona gelen kip ve çekim eklerinden anlaşılır. Yardımcı öğeler ise nesne, yer tamlayıcısı ve zarftır.”³¹ İfadelerini kullanan Bilal Aktan, temel öğeleri yüklem ve özne olarak işaret ederken; Karahan ise temel öğeyi yüklem olarak değerlendirmiştir. Diğer öğeler yardımcı öğelerdir. Diğer araştırmacıların görüşleri de hemen hemen buna yakın görüşlerdir.

Bir cümlenin oluşması için en önemli şart, kip ve şahıs bildiren bir unsurun bulunmasıdır. Yani eğer cümle içinde herhangi bir söz, haber veya dilek kiplerinden herhangi biriyle çekimli halde bulunuyorsa o, bir yargı bildiriyor demektir. Yargı bildirmek ise cümle olmanın en önemli koşuludur. Şahıs bildirmek, cümle olmak için her zaman gerekli değildir.

Cümlede bulunabilecek öğeler, yüklem, özne, nesne ve tümleçlerdir. Bunların özelliklerinin neler olduğunu şimdi ayrı ayrı görelim.

³¹ Bilal Aktan, Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi, Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009, s.86

2.2.1 CÜMLENİN TEMEL ÖĞELERİ

Cümlenin en önemli özelliği yargı bildirmesidir. Cümle bu yargı bildirimini tek bir kelimedenden oluşan çekimli bir fiil ya da isimle yapabilir. Cümlede en önemli unsur yüklemdir çünkü cümlede yargıyı bildiren öge yüklemdir. Tümce yüklem üzerine kurulur. Nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci de yardımcı öğelerdir. Bunlardan başka, cümlenin kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlenin anlamına yardımcı olan edat, bağlaç, ünlem ve ara sözler de cümle dışı öğeler olarak kabul edilir.

2.2.1.1 YÜKLEM

Yüklem cümlede bir iş, oluş, hareket vs. bildiren; cümleyi yargıya bağlayan öğedir. Yüklemsiz cümle kurulamaz.

Eksilteli olmayan bir cümle kurabilmek için yalnızca yüklem yeterlidir. Yüklem genelde cümle sonunda bulunur. Yükleme bir fiilin çekimlenmesiyle oluşan fiil cümlelerinin yanı sıra, bir adın ek-fiil eki almasıyla da bir isim cümlesi oluşturulabilir.

Cümlede yargıyı üzerinde taşıyan öğedir. (Karahana, 2011: 14) Cümlede yargı bildiren çekimli öge yüklemidir. (Karaağaç, 2012: 501) Tümcede iş, oluş, kılış, düşünce, duygu, imge, yargı....anlatan sözcüktür. (Gencan, 1979: 204) Yükleyen / Yüklem (Osm. Müsned): Kavram yükünü taşıyan, yani tasarlanan ya da gerçekleşen (tasarlanmayan veya gerçekleşmeyen) olay ve durumları belirten unsurdur. (Güneş, 1996: 146) Yüklem, fiil cümlelerinde yapılan, kılınan; isim cümlelerinde oluş bildiren öğedir. (Özkan-Sevinçli, 20013:119) Yüklem yargının, dolayısıyla cümlenin düğümlendiği kelimedir. (Banguoğlu, 2007:525) Fiil ya da predikat cümlede hareketi, hükmü ifade eden unsurdur. (Ergin, 2004: 398)

Yüklem ekle veya eksiz olarak yargı yüklenmiş bir fiil veya isimdir.

- Şimdi Ankara'nın bu soğuk günlerinde İstanbul'daki son yazın ağır ve korkunç günlerinin sıcaklığını, yorgunluğunu **duyuyordum**.(Adıvar,1987:43-20)
- O İhsan'ın sesiyle hemen **geliyor**.(Adıvar,1987: 65-33)
- Ne **var**, Hüseyin Çavuş? (Adıvar,1987:108-17)
- Yatacak yerim **Zihni Efendi ile müşterek bir küçük çadır**.(Adıvar,1987: 117-19)
- - Hanımefendi, gül **istiyor**. (Adıvar,2007: 141-7)
- Cuma günü Bilal, mektep üniformasıyla gülfidanlarını çapalamaya **çıktı**. (Adıvar,2007: 140-24)
- Rabia, ona göre, **hem nefret edib, hem bayıldığı, olgun ve erişmiş bir şehrin bir nevi sembolü idi**.(Adıvar,2007: 141-23)

Bir cümlede birden fazla özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf bulunabilir. Ancak yüklem tektir. Bir söz dizisi içindeki yüklem sayısı, cümle sayısını gösterir (Karahana, 2014: 15).

- Yalnız son günlerde **düşündüm**, yavaş yavaş seni bu işe sürüklemenin ne derece doğru olduğunu **kestiremiyorum**. (Adıvar,1987: 56-3)
- -Bursalı, çam ağacı gibi, delikanlı bir sancaktarımız **vardı**, Metristepe' de bizim taburla **beraberdi**; yanı başımda sancağı kucağında çam gibi **devrildi, şehit oldu**, onu **düşündüm** de. (Adıvar,1987: 108-18)
- Emine başörtüsünü yüzüne **çektii**, geldiği gibi birdenbire **gitti**.(Adıvar,2007: 113-20)
- Oğlan, ceketi **attı**, kollarını **sıvadı**.(Adıvar,2007: 141-1)

Yüklem, genellikle cümlenin sonunda bulunur. Ancak bir anlamı öne çıkarma, vurgulama ihtiyacı, özellikle şiirde ahenk endişesi vb. sebepler, diğer öğelerin olduğu gibi yüklemde yerini değiştirebilmektedir (Karahana, 2014: 14).

- - Babam **fena bir adamdı** Hanımefendi,(Adıvar,2007: s34)
- - Ama siz **geliniz**, kuzum Paşa Baba...(Adıvar,2007: s.44)
- - Nereden **geliyorsun**, İhsan? (Adıvar,1987: s.19)
- -**Götürürüm** efendim, dedi (Adıvar,1987: s.21)

Yüklemi söylenmeyen cümlelere “eksilteli (kesik)cümle” denir. Yüklemde söylenmemiş olması cümlenin anlamında eksiklik meydana getirmez. Dinleyici ya da okuyucu cümlenin söylenmemiş kısmını ya kendi tamamlar ya da zaten bilmektedir. Daha çok karşılıklı konuşmalarda kullanılan yüklemsiz cümleler de birer kesik cümledir. Bu cümlelerde yüklem, önceki cümleden anlaşılabilir.

- - Hakiki musikiden anlayan herkes tabii...(Adıvar,2007: s.50)
- -Garb'ı Garp yapan musikileri...(Adıvar,2007: s.51)
- Dükkân hep kapalı...(Adıvar,2007: s.23)
- Dokuma sini örtüsü arkasında güya yeldirme, şeker çuvalı önünde önlük, yemek peşkiri başında başörtü...(Adıvar,2007: s.20)
- Yağlı, alafranga, zeki bir Şişli hanımı! (Adıvar,1987: s.16)
- - Ben korktum sanıyorum, dedim
Cemal gülerek:
- Ben de... (Adıvar,1987: s.20)
- Bu ne benim, ne de onların karşılaştırılması... (Adıvar,1987: s.21)
- - Cemal Eskişehir'de...(Adıvar,1987: s.67)

Yüklem, bir kelime grubu şeklinde olabilir.

- Ona göre Cehennem yolcuları **zevke, cümbüşe düşkün gafillerdir.** (Adıvar,2007: s.13)(sıfat tamlaması grubu)
- Cennet yolcuları **bambaşka insanlardır.**(Adıvar,2007: s.13) (sıfat tamlaması grubu)

- İmam karısını genç **kaybetti** ve bir daha dünya evine girmedi.(Adıvar,2007: s14)(birleşik fiil grubu)
- Samimi bir pişmanlık olursa belki İngiltere **bağışlayabilir**.(Adıvar,1987: s.38)
(birleşik fiil grubu)
- Ne Mukbil Bey'den, ne de zavallı küçük şehitten **söz etti**.(Adıvar,1987: s.29)
(birleşik fiil grubu)
- Çünkü Cemal de **bir çeşit ittihatçıdır**. (Adıvar,1987: s.26) (sıfat tamlaması grubu)

2.2.1.2 ÖZNE

Cümlede yapanı veya olanı karşılayan öge öznedir. (Karahana, 2011: 18)
Özne, yüklem bildirdiği anlamı tamamlayan, başka bir ifadeyle cümlede bildirilen hükmün meydana gelmesini sağlayan ögedir. (Özkan – Sevinçli, 2012:126) “Kimse, cümlede kılanı ve olanı temsil eder.” (Banguoğlu, 2007:525) “Cümlede bir varoluşu veya bir yapma ve olmayı gerçekleştiren öge öznedir. Özne, yüklem gösterdiği bildirmeyi veya olma-yapmayı gerçekleştiren; yani bir değişimi yaşayan varlıktır”. (Karaağaç, 2012: 505) “ Kendisine kavram yüklemesi yapılan unsura deni.” (Güneş, 1996: 182). (Güneş, özne yerine “yüklenen” ifadesini kullanır.)
Yüklem anlamına göre, olan veya kılan sözcük de söz öbeği de öznedir.(Gencan, 1979: 151)

Özne; yüklemi isim olan cümlelerde, edilgen fiilli cümlelerde ve yüklemi oluş bildiren fiil cümlelerinde “olan”ı, diğer cümlelerde “yapan” ı karşılayan ögedir (Karahana, 2014: 18).

- Sürülü kafeslerin arkasında **kocakarı başları** dizili.(Adıvar,2007: s11)
- Çünkü **zengin fakir bütün civar halkı**, ölüm, doğum, nikâh gibi hayati meselelerde o eve gelmek mecburiyetindedir. (Adıvar,2007: s.12)
- **Onlar için zevk ve neşe veren her şey** günahdır.(Adıvar,2007: s.13)
- **Biraz maymuna benzeyen birbirine yakın yeşil gözler** yaşlarla doldu: (Adıvar,1987: s.21)

- **Bütün darülfünun gençleri, birçok subay, bütün Türk Ocağı** bununla meşgul.(Adıvar,1987: s.25)

Özne fiile çokluk, iyelik ve aitlik eki alarak bağlanabilir. Bunun dışında ek almaz.

- **Dul annesiyle dayısı** bakkal Mustafa Efendi'nin evinde yatar kalkardı.(Adıvar,2007: s.15)
- **Erkekler** kendisine pek yüz vermezdi.(Adıvar,2007: s.16)
- **Emine'nin inkisarı** Tevfik'i kinden çok daha acı oldu.(Adıvar,2007: s.17)
- **Birdenbire ikisinin de kulakları** kabardı.(Adıvar,1987: s.19)
- **İngiliz uçakları** tepemizde bombalar atıp duruyorlardı.(Adıvar,1987: s.18)
- **Yalnız benim kalbim** pat pat atıyor, (Adıvar,1987: s.23)

Aynı yükleme bağlanmış birden fazla özne olabilir. Bunlar virgül ya da bağlaçla ayrılır. Sıralı ve bağlı cümlelerde birden çok yüklem bağlandığı bir özne olabilir. (ortak özne)

- **Çocuklar** ayaklarını yere *vuruyor*, “Emine'dir Emine” diye bir ezgi *tutturuyor*.(Adıvar,2007: s.16)
- Bir gece, geç zaman **Emine** aşağıdan gelen seslerle birdenbire **uyandı**, yatakta **doğruldu**.(Adıvar,2007: 20)
- **İhsan** atı kanatlı gibi **uçtu, geçti!** (Adıvar,1987: s.98)
- İşte beş süvari, elli kişi arasında **taşlar, küfürler, sopalar ve tırpanlar** fırlıyor...(Adıvar,1987: s.98)
- **Kendi ölümüne telaşsız gözlerle bakan İhsan, hainleri gözünü kırpmadan öldüren İhsan**, yatağının üstünde başını ellerinin içine aldı; birdenbire bir çocuk gibi **ağladı**.(Adıvar,1987: s.102)

Edilgen fiillerle kurulmuş olan cümlelerde, cümlenin öznesi gibi görünen fakat gerçekte nesnesi olan kelime ve kelime gruplarına “sözde özne” denir.

- Sahanlıkta **bir insan kasırgası** hâsıl oldu.(Adıvar,2007: s.21)
- Fakat çok geçmeden **Tevfik’in şöhreti** tekrar mahalleyi çınlattı.(Adıvar,2007: s.23)
- Bütün **İstanbul** gülmekten kırılıyor,(Adıvar,2007: s.23)
- **Nikâhları** başka bir mahallede kıyıldı.(Adıvar,2007: s.16)
- **İki ellerindeki uzun kalın zincir** ayaklarına kadar düşüyor.(Adıvar,1987: s.100)
- **İzmir yolundakiler** çoğaldı.(Adıvar,1987: s.103)
- **Ayşe’nin durgun yüzü** bulutlandı.(Adıvar,1987: s.104)

Özne, bazı cümlelerde, bir kelime veya kelime grubu olarak yer almaz. Cümlenin öznesi, yüklem çekiminden anlaşılır. Şahıs ekinin işaret ettiği zamir, cümlenin öznesidir. Cümlede şekil olarak bulunmayan, yüklem aldığı şahıs ekinden anlaşılabilen bu özneye gizli özne denir.

- Hatta Karagöz takımına bir iki yeni sima bile ilave etti.(Adıvar,2007: s.15)
(**Öznesi/O**)
- - Kâhyaya söyleyeceğim.(Adıvar,2007: s.57)(**Öznesi/Ben**)
- - Bir Müslüman milletinin an’anesini, medeniyetini neden her vesile ile tahkir ediyorsun.(Adıvar,2007: s.51)(**Öznesi/Sen**)
- Konya ihtilalını bastırانlar arasındayız.(Adıvar,1987: s.97)(**Öznesi/Biz**)
- Merkezin henüz ihtilal bulaşmadığını söylüyorlar.(Adıvar,1987: s.97)(**Öznesi/Onlar**)

Şahıs zamirleri, öznenin vurgulanması gerektiğinde cümlede yerlerini alırlar (Karahana, 2014: 20).

- **O**, bir an istikbalinin harikuladeliğinden şüphe etmiyor.(Adıvar,2007: s.142)
- **O**, Bilal ile sade oynamak ister.(Adıvar,2007: s.143)
- - **Ben** ne yaptım? (Adıvar,2007: s.198)
- - Ne bileyim **ben**. (Adıvar,1987: s. 99)

- Sokaktan geçen beş on köylü ile beraber **ben** de kapıda durup içeriye bakıyorum.(Adıvar,1987: s.100)

Cümlede özne ile yüklem arasında her zaman teklik-çokluk bakımından paralellik aranmaz.Öznesi çokluk ekli bitki veya hayvan ismi olan cümlede, yüklem genellikle teklik, bazen de çokluk olur.Özne olan cansız çokluk cansız isimleri genellikle teklik bazen de çokluk yükleme bağlanır (Karahana, 2014: 23).

- Cemaate telkin etmek istediği **naslar** bıçak gibi **keskindir**.(Adıvar,2007: s.13)
- **İhtiyarın genç gözleri** tatlı tatlı **gülüyordu**.(Adıvar,2007: s.33)

Öznenin sonra gelen “de” bağlacı özneye dâhil değildir.

- **Emine ve kızı Rabia** da vardı.(Adıvar,2007: s.29)
- Babanın yanında **bir kadın** da yok.(Adıvar,2007: s.91)
- Belki **o** da bilmez, (Adıvar,2007: s.96)
- **Zaptiye Nazırı Selim Paşa** da Tevfik’i görmeye **gitmiş**, şanına yaraşmayacak bir hafiflikle kakhaha **salıvermişti**. (Adıvar,2007: s.16)
- Fakat **ben** de onların arasında yaşıyorum.(Adıvar,1987: s.15)
- Ben de bu meşaleli, kanlı halkla sürüklenip gidiyorum.(Adıvar,1987: s.99)
- Nöbetçi de bir mahkeme huzurunda gibi geldi, anlattı.(Adıvar,1987: s.101)
- Kolun da hala geçmedi.(Adıvar,1987: s.102)

Cümle tahlillerinde yüklem sorulan “kim, ne” soruları, özneyi bulmaya yardım eder.

- **Rabia** bu sözü hemen keser, çünkü Selim Paşa’ya atfedilen şeyleri beğenmez.(Adıvar,2007: s.143)
- **Bu kız** oyuncu diye Saray’a verilmiş.(Adıvar,2007: s.161)
- **İki büyük mum** yanıyor.(Adıvar,2007: s.215)
- **Dükkânın peykeleri** inmiş, **kapısı** aralıktı.(Adıvar,2007: s.224)
- **Mehmet Çavuş** istediğini yaptıramıyor.(Adıvar,1987: s.100)

- **At nalları** topraklarda akisler yaparak yaklaşıyor.(Adıvar,1987: s.101)
- Bir gece **İhsan** yüzü gözü toz içinde, mahmuzlarını şıkırdatarak yanıma geldi.(Adıvar,1987: s.102)
- - **Sen** kumandana git *Cemal*, diyordu.(Adıvar,1987: s.104)
- **Birini İnönü** oldu bitti.(Adıvar,1987: s.105)
- Önde **davul, zurna** var.(Adıvar,1987: 103)
- -**Serseri bir kurşun** geçti.(Adıvar,1987: s.104)

2.2.2 CÜMLENİN YARDIMCI ÖĞELERİ

Cümlenin kurulması için mutlaka gerekli olmayan ama yargıyı yer, zaman, tarz vb bakımlardan tamamlayan, açıklayan ve geliştiren öğelerdir. Cümlenin yardımcı öğeleri şunlardır:

- Nesne
- Dolaylı Tümleç (Yer tamlayıcısı)
- Zarf Tümleci

2.2.2.1 NESNE

Fiilin tesir ettiği nesneyi, şahsı, şeyi karşılayan cümle unsurudur. (Ergin, 2004: 399) *Cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen öğe, nesnedir.* (Karahan, 2011: 25) *Cümlede kimsenin, dolayısıyla yüklem etkilediği kişiyi veya şeyi temsil eden kelimeye nesne adını veririz.* (Banguoğlu, 2007: 527) *Cümlede yüklem doğrudan etki ettiği öğeye nesne denir.* (Özkan – Sevinçli, 2013:137) *Öznenin ediminden doğrudan doğruya etkilenen sözcüklere nesne denir.* (Gencan, 1979: 155) *Tümcede yüklemle dile getirilen kalışın doğrudan etkilediği varlığı gösteren öğeye nesne denir.* (Şimşek, 1987: 134) *Öznenin gerçekleştirdiği yapmadan etkilenen varlık, yapma durumu çekimindedir ve cümlenin nesnesidir.*(Karaağaç, 2012:508)

Nesne, fiile eksiz veya yükleme hâli eki ile bağlanır (Karahan, 2014: 25).

- İmam, **karısını** genç kaybetti ve bir daha dünya evine girmede.(Adıvar,2007: s.14)
- Ekseriya **arabasını** durdurur ve **oğlanı** çağırır, söyler ve eline **bir çil çeyrek** tutuştururdu.(Adıvar,2007: s.30)
- **Yaşını** almıştı.(Adıvar,2007: s.30)
- Sabiha Hanım **onu** derhal genç halayıklara ve üvey kızı Mihri'ye musiki hocası olarak tuttu.(Adıvar,2007: s.31)
- Dede'nin İlah' ının müsamahası işine geliyor, **fakat Dede'nin sıkı hayatını yaşayamayacağını** da biliyordu.(Adıvar,2007: s.31)
- Rabia, kadının peşinde, **çifte merdivenlerin tırabzanlarını** tuta tuta çıktı.(Adıvar,2007: s.32)
- Annesinin koltuğuna sıkıştırdığı ağır cilt, ona **bu beklenilmeyen davetin sebebini** hatırlatıyor.(Adıvar,2007: s.32)
- Çocuk, **bu nevi tuvaleti** biraz garip buldu.(Adıvar,2007: s33)
- - **Kitabını** konsolun üstüne koy da gel şuraya otur.(Adıvar,2007: s.33)
- **Otururken entarisini kaldırmadığını** hatırladı.(Adıvar,2007: s.33)
- Sonra **İmam'dan işittiği süs aleyhine nutuklarından birini** tekrar etti.(Adıvar,2007: s.33)
- Yutkundu, renksiz bir sesle babasını soranlara, **İmam'ın ezberlettiği cevabı** tekrar etti: (Adıvar,2007: s.34)
- - Fena değil, **zebanileri** güldürür.(Adıvar,2007: s.34)
- **Alayla, neşeyle parlayan kadının müstehzi, gözleri** bulutlanmış uzaklara dalmıştı.(Adıvar,2007: s.34)
- - Niçin gitsin yavrum, kimseye **ziyanı** dokunmazdı.(Adıvar,2007: s.34)
- Herhalde bu bahis **ihtiyar kadının tabii neşesini** bozuyordu.(Adıvar,2007: s.34)
- Kâhya kadın içeri girince, Sabiha Hanım **biraz evvel o kadar meşgul olduğu İmam'ın torununu** hemen unuttu; o Erkânı Harbiyemsinden rapor bekleyen kumandan gibi her akşam kâhya kadının getireceği malumata dayanarak **konağı** idare ederdi.(Adıvar,2007: s.35)
- **Kulağımı** yarım saat kapıya yapıştırdım.(Adıvar,2007: s.35)

- Şimdi **onun fikirlerini** ehemmiyetle dinler ve hatta arada **akıl bile danıştığı** olurdu.(Adıvar,2007: s.37)
- - Gene **tahta** oynuyor, sofadan **testere sesi** duydum.(Adıvar,2007: s.35)
- **İzmir'in işgalini** önce Cemal haber aldı.(Adıvar,1987: s.28)
- Cemal'in gelmesinden korkmuş gibi **kapıyı** kilitledim.(Adıvar,1987: s.29)
- **Mukbil Bey'i** Yunanlılar parçalamış, oğlu Hasan'a bir kurşun isabet etmiş ölmüş.(Adıvar,1987: s.29)
- O akşam **Cemal'in yatağını** benim yatağımın karşısına taşıdım.(Adıvar,1987: s.29)
- **Kapıyı** kapadım, yanına oturdum.(Adıvar,1987: s.28)
- **Dudakları** sarkmış, **gözleri** sönmüş...(Adıvar,1987: s.28)
- İhsan arabanın kapısını açtığı gibi **kupayı** gösterdi.(Adıvar,1987: s.30)
- Ayşe'nin acısı Cemal'in gözlerine baktığı vakit coşarak saldırgan bir fırtına gibi **gözlerini** kızartıyor...(Adıvar,1987: s.30)

Bir cümlede birden fazla nesne olabilir. Ancak bu nesnelere ayrı türden olamaz.

- Delikanlının, **İmam'ın kızıyla macerasını ve akıbetini** dikkatle takip etti.(Adıvar,2007: s.30)
- Kocasını başta, herkes ona, artık **vaktini ibadete hasretmek geldiğini, daha doğrusu ahreti düşünmek saati çaldığını** ima ediyordu.(Adıvar,2007: s.30)
- O, **sokak maskaralıklarını, Göksu oyunlarını** ne kadar tatlı anlatıyordu.(Adıvar,2007: s.35)
- Kendisi daha içini dökmeye cesaret etmeden kadın, ona **evlenmesinden haberdar olduğunu, hatta oturduğu evi ve küçük kızın adını bile bildiğini** söyledi.(Adıvar,2007: s.37)
- Boş zamanında **sigara iskemlesi, köşelik, sandal ağacından arka kaşığı** yapar.(Adıvar,2007: s.36)
- **Dürnev' in gözlerindeki zafer parıltısının karısına yapacağı tesiri** tahmin etmiş, biraz da **bu tesiri gidermek** istiyordu.(Adıvar,2007: s.44)
- **Kanarya'nın can dostu** oldu, musiki ve oyun dersleriyle alakadar oldu ve mütemadiyen Saray'a gidecek kızın oyununu ve tavrını teftiş için **kendisine daima**

müşfik ve müsaadekâr davranan kayınbabasını odasına davete başladı.(Adıvar,2007: s.39)

- **Kimseyi, hatta annemi ziyaretçiyi** odaya sokmadım.(Adıvar,1987: s.28)
- **Acısının ne derecesini ne de derinliğini** anlıyorum.(Adıvar,1987: s.28)

Bir cümlenin nesnesi isim cinsinden bir kelime grubu ya da bağımsız bir cümle olabilir.

- **Kâhya kadın gözlerini** tavana kaldırdı.(Adıvar,2007: s.35)
- - Bu akşam **Kanarya'nın oyununun provasını** yapacağız.(Adıvar,2007: s.42)
- Nazikter **bu işi** daha iyi yapar.(Adıvar,2007: s.42)
- **İçeriye giren üniformalı adamın çok uzun bir boyu** vardı.(Adıvar,2007: s.43)
- Fakat **kızının tarzını** beğenmişti.(Adıvar,2007: s.48)
- **Başına koyduktan sonra yanaklarına yaklaştırıp biraz öyle tutması** vardı ki, yalnız **hürmetinin değil, sevgisinin derinliğini** de ifade ediyordu.(Adıvar,2007: s.48)
- **Şimdiye kadar sormaya cesaret edemediği fakat küçük kafasını kurt gibi yiyen bir suali** sordu.(Adıvar,2007: s.34)
- İşte bu vaka'dan sonra Selim **Paşa kayıtsız ve şımarık Sabiha Hanım'ın ne kadar karakter sahibi olduğunu** anladı.(Adıvar,2007: s.22)
- - **Ben buradayım kardeşim,** diyordu.(Adıvar,1987: s.28)
- Kendini getiren vapura başını çevirip bakarken **yüzünün gözlerinden de dikkati çeken parçasını, Oscar Wilde' in dediği gibi "Fildişi saplı bir bıçakla açılmış bir kızıl nar" gibi dudaklarını** gördüm.(Adıvar,1987: s.30)
- **Hiç biri ne önünü ne arkasını** görüyordu.(Adıvar,1987: s.31)

Bazı sıralı ve bağlı cümlelerin nesnesi ortak olabilir.

- **Annesinin iki elini** birer birer aldı, öptü.(Adıvar,2007: s.48)

Cümle tahlili çalışmalarında yükleme sorulan “neyi?” , “kimi?” soruları belirtili nesneyi buldurmaya yöneliktir. Cümlenin öznesi bulduktan sonra sorulan “ne?” sorusu ile belirtisiz nesne bulunabilir.

Nesneler bilinen bir varlığı karşılamaları ya da genel bir varlığı karşılamaları yönüyle iki çeşittir.

2.2.2.1.1 BELİRTLİ NESNE

Belirli bir varlığı karşılayan ve yükleme hali eki alan nesnelere belirtili nesne denir.

Belirtili nesnenin cümle içindeki yeri değişkendir. Yükleme hâli eki, nesneye sadece belirlilik değil aynı zamanda söz dizimi içindeki yeri bakımından bağımsızlık da kazandırır (Karahan, 2014: 26).

- **Kanarya isminde sarışın, güzel bir Çerkes kızı satın aldı.**(Adıvar,2007: s.39)
- **Selim Paşa, ne kontraltunun, ne de legatonun manasını biliyordu.**(Adıvar,2007: s.48)
- **Paşa, belki ortağı olmak, bir kadın için nasıl bir izzetinefis yarası, ne acı bir kalp faciası olduğunu tahmin edemezdi.**(Adıvar,2007: s.37)
- **Fakat karısının yeri ve yerdeki küçük kızı işaretini görmedi.**(Adıvar,2007: s.44)
- **Kız hafızın kalın, yanık sesi, konağı inletiyordu.**(Adıvar,2007: s.45)
- **Hâlbuki o buruşuk yüzünü daha buruşturuyor, ahret düşüncesini hiç sevmiyordu.**(Adıvar,2007: s.30)
- **Gözleri sürmeli olduğunu en boyalı genç kadınlar bile unutmuş, bütün boyaları yanaklarından yaşlarla akıyordu.**(Adıvar,1987: s.31)
- **Biz büyük bir gayretle kalabalığı yarıdık.**(Adıvar,1987: s.31)
- **Kendimin henüz manasını anlayamadığım bu büyük sarsıntıyı, bu kalp ve dimağ depremini en çok onlar anlamıştı.**(Adıvar,1987: s.32)
- **Derin bir “tekbir” sadası bütün insan denizinin yüzeyini titretti.**(Adıvar,1987: s.32)
- **İki beyaz minarenin ortasını mavi havadan, bir dekor ayırıyor,** (Adıvar,1987: s.32)

- **Onun hayatındaki faciayı** mutlaka duymuşlardı.(Adıvar,1987: s.33)

Cümle tahlili çalışmalarında yükleme sorulan “neyi?” , “kimi?” soruları belirtili nesneyi buldurmaya yöneliktir.

- Pratik Kafsıyla biliyordu ki, Dede'nin yumuşaklığını konakta tatbik etmek **evin intizamını** bozabilir.(Adıvar,2007: s.31)
- Gelinin muvaffakiyeti, **Sabiha Hanım'a itidalini, bilhassa vakarını** iade etti.(Adıvar,2007: s.44)
- - Kanarya bana lazım, hem **misafirleri** ağırlayacak hem de sonra **dizimi** ovduracağım.(Adıvar,2007: s.42)
- Derhal **kararını** verdi.(Adıvar,2007: s.31)
- - Bugün Valde Camii'nde **İmam'ın torununu** dinledim.(Adıvar,2007: s.31)
- - **Tevfik'i** ben getirsem, İmam, **senin küçük hafızı** bir daha bize yollamaz.(Adıvar,2007: s.45)
- Mamafih sıkıntılı düşüncelerle zihnini yormayı sevmeyen Sabiha Hanım, **bu gizli endişesini** de çabuk unuttur, onun idaresi sayesinde konak, **eski muntazam ve şen hayatını** sürer, dururdu.(Adıvar,2007: s.38)
- Gene bir çocuk gibi açılan kestane renkli gözler, **yer minderindeki kızı** yüksekten bir süzdü, sonra: (Adıvar,2007: s.37)
- Ayşe'nin de Cemal ile yanımda **yüksek sesle ağladığını** duydum ve döndüm.(Adıvar,1987: s.32)
- Üç subay, **Ayşe'nin elini** öptüler.(Adıvar,1987: s.33)

2.2.2.1.2 BELİRTİSİZ NESNE

Bir türü karşılayan ve yükleme hali eki almayan nesnelere belirtisiz nesne olarak adlandırılır.

- - Nasıl da bildiniz, Efendim? **Kanarya'ya ait bir şey** soracaktım.(Adıvar,2007: s.42)
- Sabiha Hanım geline haddini bildirmek için **müessir bir çare** düşündü.(Adıvar,2007: s.39)

- Hilmi, babasına **soğuk, fakat terbiyeli bir selam** verdi.(Adıvar,2007: s.48)
- Evvela bilmediği bir lisanda **bu kadar uzun bir ezberleme** ona biraz güç geldi.(Adıvar,2007: s.27)
- Birdenbire ihtiyar kadın küçük kızın halinde **oyundan, neşeden mahrum bir zavallı** sezdi ve bu hal içine dokundu.(Adıvar,2007: s.31)
- O gün **oruç** tutmuş, **nafile namazı** kılmış, gelini tazip için yaptığı son hareketi tamire karar vermişti.(Adıvar,2007: s.42)
- **Bir sigara** yaktım, oturdum.(Adıvar,1987: s.28)
- **Birçok ihtiyar kadın, birçok ihtiyar erkek** gördüm.(Adıvar,1987: s.31)
- **Almanya İmparator çeşmesinin basamaklarına çıkmak, oradan nutukları dinlemek** istiyordu.(Adıvar,1987: s.31)
- Bu meydanda birçok imparatorlar ve imparatoriçeler **en gürültülü alaylar, yarışlar, geçit törenleri** yaptılar.(Adıvar,1987: s.33)

Cümlelerin öznesi bulunduktan sonra sorulan “ne?” sorusu ile belirtisiz nesne bulunabilir.

- Otuz senedir **böyle mukabele** işitmemiştim.(Adıvar,2007: s.31)
- Bunlar çocuğun yüreğine **tatlı bir çarpıntı** verdi.(Adıvar,2007: s.32)
- - Dürnev Hanım’ın kapısından geçerken **öyle bir şey** duydum.(Adıvar,2007: s.35)
- - **Kadın** mı konuşuyorlar?(Adıvar,2007: s.35)
- Hâlbuki Hilmi de bir taraftan annesine **acayip bir şeyler** okuyor...(Adıvar,2007: s.38)
- Resmi Selim Paşa’dan nefret eden halk, **onun hususi hayatı hakkında söyleyecek bir şey** bulamazlar.(Adıvar,2007: s.36)
- Paşa, **her kendi büyüklüğüne inanan erkek gibi kendisine benzer bir erkek evlat** istemişti.(Adıvar,2007: s.36)
- O da minarelerdeki siyah bayrakların uyandırdığı huşuu, vecdi uyandırıyordu.(Adıvar,1987: s.33)
- Fakat ikinci karısı da evvela **Hilmi’den daha çelimsiz bir kız** doğurdu, iki sene sonra ölü bir kız daha doğururken kendi de loğusa döşeginde can verdi.(Adıvar,2007: s.36)

- **Milletin başına gelen kanlı aşağılanmanın acı matemini canlı ve kişileşmiş işareti** bu sakat Ayşe oluvermişti.(Adıvar,1987: s.33)
- **Sultanahmet mitinginden sonraki acı günleri** düşündüm.(Adıvar,1987: s.34)
- Bizden **bir şey** istiyordu.(Adıvar,1987: s.34)
- Mitingden beş altı gün sonra bir akşamüstü **çay** içiyorduk.(Adıvar,1987: s.35)
- - **Monşer Cemal Bey**, dedi. (Adıvar,1987: s.35)

2.2.2.2 YER TAMLAYICISI

Muharrem Ergin yer tamlayıcıları için şu ifadeleri kullanır: “Fiilin mekânını ve istikametini gösteren cümle unsurudur. Fiile yer ve istikamet ekleri olan datif, lokatif ve ablatif ekleri ile bağlanır. Yer tamlayıcısının ana fonksiyonu zaman ve mekân içinde geniş manasıyla yer ve istikamet ifade etmektir. Fakat bu ana fonksiyon birlikte kullanıldığı fiilin manasına bağlı olarak yer, ayrılma, uzaklaşma, yaklaşma, bulunma, yön, zaman, müddet, sür’at, tarz, miktar, derece, durum, hal, hedef, sebep, leh, aleyh, karşılaştırma, verme, bildirme, gaye, tercih, vasıf, şekil, vasıta, iş, devamlılık, aitlik, çıkma, terkip, ölçü, değer, görüş, noktainazar vb. bildirmektedir.” (Ergin, 2004: 400)

Leyla KARAHAN, “Cümlede yönelme, bulunma, uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan öge, yer tamlayıcısıdır.” (Karahan, 2011: 29) şeklinde tanımını yapar. Zeynep Korkmaz ise bu durumu Leyla Karahan’ın tam tersi olacak şekilde değerlendirir. “Cümlede yüklem anlamını çeşitli yönlerden tamamlayan ve kesinleştiren; bulunma, yönelme ve çıkma hali eklerinden biriyle veya bir edatla birlikte bulunan yalın veya grup halindeki ismin cümle bilgisindeki yeri” (Korkmaz, 2010: 243) diyerek tanımladığı dolaylı tümlece dâhil edilebilecek unsurları genişletir.

Cümle tahlili çalışmalarında yükleme sorulan “**neye, nede, neden, nereye, nereden, kime, kimde, kimden**” soruları yer tamlayıcısını buldurur.

Yükleme “-e, -de, -den” durum ekleriyle bağlanırlar.

- Esasen münasebetleri **mekteп sıralarında** başlamıştı.(Adıvar,2007: s14)
- **Tevfik tavan arasından** eski mukavva kutuları sırtladı, indirdi; **dükkândan** beş on renkli âlem aşırđı; bir hafta mütemadiyen kesti, biçti, boyadı; bir alay kâğıttan sanatkar ortaya attı.(Adıvar,2007: s.15)
- Bakkal ile İmam’ın karikatürleri perdede belirince **büyükler arasında** hafif bir fısıltı başlıyor, (Adıvar,2007: s16)
- Tevfik, Emine’nin yatak odasındaki halini **taklide** başladı.(Adıvar,2007: s.21)
- Uzun uzun **güneşte** uyumuşum.(Adıvar,1987: s.21)
- Salim çocuk gibi beni **hırkaya, battaniyeye** sardı; başımda bir lamba, elimde defterim var, bir sessizlik duyuyor ve düşünüyorum.(Adıvar,1987: s.21)
- Neferim **başıma** kolonya sürüyor, gözleri nemli (Adıvar,1987: s.24)
- İki gün **çeşitli propaganda kurumlarına** devam etti, (Adıvar,1987: s.28)
- Beş gün sonra bir sabah ben kalkmadan **yatak odama** İhsan geldi.(Adıvar,1987: s.28)
- Perşembe sabahı Cemal ile beraber **Ayşe’yi vapurdan almağa** gittik.(Adıvar,1987: s.29)
- **Kalabalığın arasında** İhsan uzaktan gözüme ilişti.(Adıvar,1987: s.29)
- Akşam **aşağıya** el ele iki çocuk gibi indiler.(Adıvar,1987: s.30)
- **Bahçenin önünde parmaklığa** bir aralık sıkıştık.(Adıvar,1987: s.30)

Cümlede yer tamlayıcısı bir kelime olabileceği gibi bir kelime grubu da olabilir.

- Pek çabuk **babasının evini hasretle anmaya** başladı.(Adıvar,2007: s17)
- **Onlara** çok zaman kedi, köpek, horoz, tavuk taklidi yapar, (Adıvar,2007: s17)
- Komiser, bir gün onu **mahalle karakoluna** çağırđı.(Adıvar,2007:s s.23)
- Hele **büyükbabasının hizmetine** hep o bakardı.(Adıvar,2007: s.25)
- Sessizce **aramızda** yürüdü.(Adıvar,1987: s.29)
- **Acılı derin yüzünde** ne yaş ne de telaş verdi.(Adıvar,1987: s.29)
- Sonra birdenbire **konuşmaya** başladı.(Adıvar,1987: s.29)

- **Köprünün başında** arkamdan bir el, **kalabalığın arasına nasıl çekilmiş olduğuna şaşıtığım bir araba önünde** beni durdurdu.(Adıvar,1987: s.30)
- Annem **Ayşe'nin boynuna** sarıldı.(Adıvar,1987: s.30)
- **Yanaklarından** öptü; sonra onu **odasına** çıkardık ve Cemal ile yalnız bıraktık.(Adıvar,1987: s.30)

Bir cümlede birden fazla yer tamlayıcısı olabilir. Bu tamlayıcılar aynı hal ekini taşımak zorunda değildir.

- Biri **cennete**, biri **cehenneme** çıkar.(Adıvar,2007: s13)
- Gene **orta oyununda kadın rolüne** dönmüştü.(Adıvar,2007: s.23)
- **Ne Mukbil Bey'den, ne de zavallı küçük şehitten** söz etti.(Adıvar,1987: s.29)
- **Ayasofya'da** tramvaydan inince **Ayşe'nin iki yanından kalabalığı yarmağa, insan yoğunluğunu delmeğe** çok çalıştık.(Adıvar,1987: s.30)
- **Ayşe'nin gözyaşları arasından gözlerinde şimşekler** çıktı.(Adıvar,1987: s33)
- Ayşe'nin bu durumu onları **hem acımdan, eğlenmekten, hem de arka çıkar bir tutum olmaktan** alıkoyuyordu.(Adıvar,1987: s.35)

Sıralı ya da bağlı cümlelerde ortak bir yer tamlayıcısı olabilir.

- Mahalleli **orada** muhabbet eder, konuşur, kavga eder, eğlenir.(Adıvar,2007: s12)
- Herkes seslerin **geldiği yere doğru** dalgalandı, döndü.(Adıvar,1987: s.32)
- Ayşe'nin de Cemal ile **yanımda** yüksek sesle ağladığını duydum ve döndüm.(Adıvar,1987: s.32)

2.2.2.3 ZARF TÜMLECİ

Zarflar cümlenin anlamını çeşitli yönlerden (zaman, sebep, tarz, yön, miktar, şart vb.) tamamlayan ve sınırlayan öğelerdir.

Leyla Karahan ise “ *Zaman, tarz, sebep, miktar, yön, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan cümle ögesi zarftır.*” şeklinde tarif eder.(Karahan, 2011: 32)

Günay Karaağaç ise “ *Bir cümlede yön, zaman, tarz, neden, miktar, araç, şart vb. bildirerek yüklemi tamamlayan cümle ögesi zarftır.*” der. (Karaağaç, 2012: 511)

Muharrem Ergin zarf tümlecini anlatırken ; “ *Fiilin muhtelif şartlarını ve zamanını gösteren cümle unsurudur.*” ifadesini kullanır. (Ergin, 2004: 400)

Cümle çözümlemesi çalışmalarında yükleme sorulan “ ne zaman, nasıl, niçin, ne şekilde, ne ile kimin ile hangi durumda, hangi şartlarda, hangi yöne, ne kadar, kim tarafından” soruları zarf tümlecini buldurmaya yöneliktir.

Cümlede zarf görevinde kullanılan öge bir isim ya da bir kelime grubu olabilir. Bunlar yüklemi zaman, tarz, sebep, miktar, şart bildirerek tamamlar.

- Sen **çocuk sahibi olduğun vakit, istediğin gibi** yap.(Adıvar,2007: s.52)
- Seni hiç incitmemiş bir baba, **bir gün** bir fiske vurmadı, bir dediğin iki olmuyor...(Adıvar,2007: s.52)
- **Babasını beğenmiyorsa** parasını neden sarf ediyor? Dedi.(Adıvar,2007: s52)
- Omuzları **bir ihtiyar gibi** çökmüş, sesini yeis bürümüş, **kendi kendine** söyleniyordu.(Adıvar,2007: s.53)
- Çocuğun yumuşak halıda kaybolan ayak seslerini **evvela** Peregrini'nin hassas kulaklar sezdi ve **birdenbire** döndü.(Adıvar,2007: s.66)
- Ekseri huzura kabul olunur ve daima konağa, **cebinde şişman, kırmızı bir atlas kese ile** döner.(Adıvar,2007: s.56)
- **Bir aralık** zencilere gözü ilişti.(Adıvar,1987: s.47)
- Sokaklarda lambalar yanmış, köşelerden ince kadın gölgeleri **hızla dönüp** gidiyorlardı.(Adıvar,1987: s.47)
- Yarbay Haşmet Bey, **şakakları ağarmış sert bir asker başıyla dimdik** oturuyordu.(Adıvar,1987: s.36)
- **Bugünden bir ay sonra** üç büyük şey oldu.(Adıvar,1987: s.42)

- Ben hepsinden daha aşağı, **yüzükoyun** yattım, içimden haykırdım: (Adıvar,1987: s.40)
- Ben de, ben de **senin için, İzmir için her parçam kopuncaya kadar** vuruşacağım.(Adıvar,1987: s.40)
- **Her parçamız kopuncaya kadar** İzmir yolunda kılıcımızı kınına koymayacağız.(Adıvar,1987: s.39)
- **Bugün** bana İzmir kızımı dinlettiniz, teşekkür ederim.(Adıvar,1987: s.39)
- **Tuhaf bir ciddiyetle** kalktı.(Adıvar,1987: s.39)
- Cemal isterse **misafirler geldiği zaman** ben de bulunurum, dedi.(Adıvar,1987: s.36)

İsimler yön eki (-rA / -ArI), vasıta eki (-IA / -n) ve eşitlik eki (-cA / -çA) alarak; fiiller ise zarf-fiil ekleri (-p (-ip, -ip, -up, -üp), -arak (-erek), -a (-e), -ınca (-ince, -unca, -ünce), -madan -(meden), -maksızın (-meksizin), -dıkça (dikçe, -dukça, -dükçe, -tıkça, -tikçe, tukça, -tükçe), -alı (-eli) -ken, -diğında (diğinde, -duğunda, -dügünde, -tığında, -tiğinde, -tuğunda,-tüğünde...) alarak cümlede zarf görevini üstlenirler.

- **Rabia'nın okumuş olduğu ayetlerin Türkçesini söylerken**, piyanist onları cebinden defterini çıkarmış kaydediyordu: (Adıvar,2007: s69)
- Odaya **ayaklarının ucuna basarak** girdi.(Adıvar,2007: s.66)
- Rabia biraz sonra kalktı, **odadan çıkarken**, bu defa Paşa da onunla sofaya kadar geldi ve yavaşça: (Adıvar,2007: s.60)
- **Cuma günleri padişah'ın arabası, saray kapısından içeri girer girmez**, Selim paşa, geniş bir nefes alır.(Adıvar,2007: s56)
- **Odaya dönüne** genç askerleri Ayşe'nin sandalyesi çevresinde diz çökmüş buldum.(Adıvar,1987: s.39)
- Üç genç **elleriyle ağızlarını örterek** pufladılar.(s:b. S.67)
- **Saz bir oyun havası tutturunca** Kanarya odaya atıldı.(Adıvar,2007:s 61)
- Rabia **bu sebepleri dinlerken**, zihni altüst oldu.(s:b. S59)
- **Kuyudan gelir gibi inleyen ve derin sesiyle eski şarkılar mırıldanırken**, birdenbire susar, çocukla şakalaşır.(Adıvar,2007: s58)
- Ben: “ **Anne!**” diye başlamak isterken kapı açıldı, Ayşe girdi.(Adıvar,1987: s.42)

- **Lakırdısını bitirmeden** kapı çaldı.(Adıvar,1987: s.38)
- **Elleri bağlı suçsuz kalabalığı süngüleyerek önünden geçiriyorlar.**(Adıvar,1987: s.39)
- **Siyah gözlerinde yaşlar kurumadan** kalbinden vuruldu, (Adıvar,1987: s.39)
- - Evet; İngiliz himayesini **baştan başlayarak** hepimiz istemelisiniz.(Adıvar,1987: s.38)

Cümlede pek çok kelime grubu zarf görevinde olabilir. (bağlama grubu, kısaltma grubu, tekrar grubu, isim ve sıfat tamlamaları, zarf-fiil grubu, edat grubu)

- **Hemen** parmaklarında küçük sarı zilleri şaklatmaya başladı, **sonra** sıçradı, döndü, musiki bir rüzgâr ve onun bacakları, kolları, **boynu birer sazmış gibi** titredi, eğildi, doğruldu.(Adıvar,2007: s.61)
- **Bu maceradan üç gün sonra** Rabia, konakta gözlerini kamaştıran şenlikli bir akşam geçirdi.(Adıvar,2007: s.60)
- **Gelecek hafta karşı karşıya** yemek yiyemeyeceğiz Rabia, fakat ben **bir Saray'a** yerleşince seni davet edeceğim, diyordu.(Adıvar,2007: s.60)
- Kanarya Hanım'ı **gelecek hafta** altın kafesine koyacaklar...(Adıvar,2007: s59)
- **Şayet muvafakat edersen, çocuk, Hanımefendiye geldiği akşam saatlerinden başka, bir de öğlenden** sonra konağa gelmeli.(Adıvar,2007: s.56)
- İmam Rabia'yı **o hafta konağa muntazaman** göndermeye başladı.(Adıvar,2007: s.57)
- Rabia Paşa'yı odasında, **mahut şam hırkası ve beyaz takkesiyle, şen bir gönül, rahat vicdan sahiplerinin asudeliği ile arka kaşağı oyar** bulurdu.(Adıvar,2007: s58)
- Burnu **müstehzi bir mana ile** uzanır, burnunun ucu **kartal gagası gibi** kıvrılır, kendi **için için** gülerdi.(Adıvar,2007: s.59)
- İstanbul'un işgali **ağızdan ağza** söyleniyordu.(Adıvar,1987: s.46)
- Ayşe, **güçsüz bir çocuk gibi, zavallı bir ana gibi, hıçkıra hıçkıra** ağlıyordu.(Adıvar,1987: s.39)

- Burnu kocaman, saldırgan ve havada, bulanık küçük gözleri **birbirine yakın mavi iki boncuk gibi duygusuz, halsiz** bakıyordu.(Adıvar,1987: s.36)
- İki odalı evinde **yapayalnız** oturuyor.(Adıvar,1987: s.43)
- **Birdenbire** kalktı, Ayşe'ye doğru gitti.(Adıvar,1987: s.42)
- **Serbest serbest** konuşuyordu.(Adıvar,1987: s.41)
- **Odada çevresine toplanan hareketi görmemiş gibi** ekledi: (Adıvar,1987: s.38)

Bir cümlede birden fazla zarf olabilir.

- Hilmi **daha peltek, gözlerinin içi daha karanlık** devam etti: (Adıvar,2007: s.53)
- **Bir gün sonra** Sabiha Hanım, onu **Paşa'nın odasına yolladığı vakit ilk defa olarak** Kanarya'yı Paşa'nın odasında buldu.(Adıvar,2007: s.59)
- Bilhassa **tevcihat listesi çıktığı gün** Hanım onu **birkaç defa** Paşa'nın odasına yollar...(Adıvar,2007: s.58)
- **Tevcihatın sebeplerinin içyüzünü anlatırken çok** tuhaftı.(Adıvar,2007: s58)
- **Haydutluğu alkışlamadığı için namuslu** bir adamı parçalıyorlar, bir sürü düşman askeri **onu kendi kapısının önünde bağırarak, söverek** parçalıyorlar. (Adıvar,1987: s.39)
- Ayşe **İhsan'ın askerlerin yemin ettiği günden sonra ilk defa olarak** görüyordu.(Adıvar,1987: s.42)
- Ayşe'nin gözlerinden **bu akşam** İhsan'la yalnız kalmayı istemediğini **dosdoğru** anlamıştım.(Adıvar,1987: s.47)
- İhtiyarların başı **taşla** ezilmiş, siyahlı kadınlar **durmadan** bu vahşi sürüden kaçışıyor.(Adıvar,1987: s.39)
- Mavi gözleri **acı ile soruşturma ile** Ayşe'yi aradı.(Adıvar,1987: s.35)
- **Namuslu bir millet gibi** dövüştük, öldük; öldürdük.(Adıvar,1987: s.38)
- Yazar, Salime Hanım'ın başıyla idare ettiği nutuklara **arada bir lutfen** başını sallıyor.(Adıvar,1987: s.37)

Cümlelerde ortak zarf olabilir.

- **Hilmi'nin cevabını beklemeden, hatta onun gözlerinde yanan kine gayza ehemmiyet vermeden,** çekildi, gitti.(Adıvar,2007: s.52)
- **Akşam,** Kanarya'nın müstakbel hanımı Kadın Efendi'ye, Sabiha Hanım bir ziyafet veriyordu ve ziyafetten sonra kendisine takdim edilen canlı hediyeyi, Kanarya'yı alıp, Saraya götürecekti.(Adıvar,2007: s.60)
- **Kadın lakırdısı olunca,** hep böyle çileden çıkıyor, saçma söylüyorsun.(Adıvar,2007: s.53)
- **Rabia odadan çıkarken** ikisi birden arkasından seslendi, geri çağırdı.(Adıvar,2007: s.60)
- **Bu son Cuma,** Paşa öteki misafirler gittikten sonra, İmam'ı alıkoydu ve Rabia'nın tahsili meselesini açtı .(Adıvar,2007: s.56)
- **Her gün** daireden çıkınca Babıali'ye tırmanıyor, Gedikpaşa'ya, Ayşe'yi görmeye gidiyorum.(a:G: s.43)

2.2.3 CÜMLE DIŞI UNSURLAR

Cümlede asıl unsurlardan başka bir de bağlama ve ünlem edatları veya ünlem grupları bulunabilir. Fakat bunlar esas hareketle, fiille ilgili olmayan ve cümleye sadece ilave edilmiş bir durumda bulunan unsurlardır. Umumiyetle cümlelerin başlarında, sonlarında ve cümleler arasında bulunurlar. Parantez şeklinde cümle içine girdikleri de görülebilir. Bunlara cümle dışı unsurlar adını veriyoruz. (Ergin, 2004: 401)

Cümlelerin kuruluşuna katılmayan; fakat cümle öğeleri ve cümleler arasında bağlantı kurarak metnin oluşmasını sağlayan öğeler, cümle dışı öğelerdir. Cümle dışı öğeler, cümleler arası metin öğeleridir; bu yüzden metindeki herhangi bir yüklemle ilişkilendirilemezler: Ünlemler ve ünlem öbekleri ile her türden bağlama edatları böyle öğelerdir. (Karaağaç, 2012: 512)

Araştırmacılar tarafından benzer şekilde tanımlanıp açıklanan cümle dışı öğeler içine hitaplar, ünlemler, ünlem grupları, bağlama edatları, açıklama cümleleri ve ara sözler dâhil edilebilir

Ünlemler, ünlem grupları, hitaplar, bağlama edatları cümle dışı öğelerdir.

- Tuhaftır da **ha!** (Adıvar,2007: s.212)
- Yüzünde düzgün, allık, sürme birbirine girmiş gözlerinden çenesine uzanan iki müvazi siyah, kırmızı, beyaz yol var-**gözyaşı izleri**- yanakları, burnu gözlerinin etrafı mor, siyah çürüklerle dolu...(Adıvar,2007: s179)
- Gerçi oğlunun hıyaneti tebeyyün ederse herhangi bir Genç Türk 'e yapacağı cezayı – **hata ziyadesiyle**- ona yapacaktı.(Adıvar,2007: s.175)
- **Haydi arş !** (Adıvar,1987: s.77)
- Ben **de** cephaneyi haber vermek üzere İhsan' nın karargâhına gidecektim.(Adıvar,1987: s.86)
- - Bizim adamlarımız da var; **hem** emniyetli! (Adıvar,1987: s.84)
- - Evet paşam! (Adıvar,1987: s.83)
- **Çünkü** biz dün gece ihtiyarın ihtiyatlı yüzünden kaygı duyarak hiç Saffet Bey'den söz etmemiştik.(Adıvar,1987: s.81)
- - Hemşire Ayşe! (Adıvar,1987: s.66)

Cümle dışı öğeler, cümlenin her yerinde, başında, ortasında; sonunda bulunabilir (Karahana, 2014: 38).

- Hayal de insan gibi diyar diyar gezer, **hey oğul!**(Adıvar,2007: s.208)
- Ağzını açtı **ve** sövdü.(Adıvar,2007: s.205)
- Akıl eksikliğinden değil **ha!** (Adıvar,2007: s.197)
- Göz patlatan Muzaffer –**maznulara, yalan, doğru, yukardan gelen emirle, muayyen cürümler itiraf ettirmek vazifesinin haricinde**- herkesi hoşnut etmeye çalışır bir adamdı.(Adıvar,2007: s.189)
- **Kim bilir** ne dalavereleri var ?(Adıvar,2007: s.185)
- Onun Padişah'a sadakati – **Zati Bey'deki gibi**- sade maddi menfaatlere isnat etmiyor.(Adıvar,2007: s.172)
- Bunun ikisini **de** yapmadım.(Adıvar,1987: s.84)
- - **Yüzbaşı Saffet.**(Adıvar,1987: s.84)

- Ben **ne** görüyor, **ne de** bir şey işitiyordum.(Adıvar,1987: s.83)
- - **Vay**, Mehmet Çavuş! (Adıvar,1987: s.83)
- - **İlahi** gözün çıksın! Gâvur hafiyesi misin, nedin? (Adıvar,1987: s.57)

Açıklama cümleleri ve ara sözler de cümle dışı öğedir. Açıklama cümlelerine, yazılı anlatımda iki çizgi veya iki virgül arasında, parantez içinde rastlıyoruz. Ki bağlama edatı da açıklama cümlelerinin başında yer alabilmektedir (Karahana, 2014: 37).

- - Üçüncü kalbim.(Eliyle sol tarafına vurdu)Onun yerini pekâlâ biliyorum.(Adıvar,2007: s.220)
- Hilmi – **hala gırtlakını parmaklarıyla çekip koparacak kadar**- babasından nefret ediyordu.(Adıvar,2007: s.195)
- Şimdi bile yurduna bu çirkin şeyler- **bir zulüm abidesi yıkmak için bile kullansa**- gene muzır, gene nefret edilecek şeylerdi.(Adıvar,2007: s.193)
- Geçenler onu –**yanında cüce dolaştıran**- bir dilenci zannettiler.(Adıvar,2007: s.189)
- Hem cezan –**söylersen**- daha hafif olur.(Adıvar,2007: s181)
- Son bir gece daha, ay ışıklı bir gece, dükkânın kapısına gitti.(Adıvar,2007:s. 150)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3 CÜMLE ÇEŞİTLERİ

3.1 BAĞLANMA ŞEKİLLERİNE GÖRE CÜMLELER

Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi” adlı çalışmasında cümleleri basit ve birleşik olarak ikiye ayırmıştır. Birleşik cümleleri şartlı birleşik cümle, ki’li birleşik cümle ve iç içe birleşik cümle olmak üzere üçe ayırmıştır. (Ergin, 2004: 404-407)

Tahsin Banguoğlu’nun sınıflandırması ise: *Basit cümle, birleşik cümle (1. Anlam bakımından: yan yana birleşik, alt alta birleşik. 2. Şekil bakımından: tütleme birleşik, karmaşık birleşik)* (Banguoğlu, 2007:538-585)

Tahir Nejat Gencan ise yapı bakımından cümleleri üçe ayırmıştır: yalın tümce, bağımsız önermelerden birleşmiş tümce, bileşik tümce (temel önerme, yan önerme, girişik tümce, ara önerme). (Gencan, 1979: 245-261)

Karahan’ın “Türkçede Söz Dizimi” adlı eserinin ilk baskılarında cümle, yapısı bakımından basit, birleşik, sıralı ve bağlı olmak üzere dörde ayrılmıştır³². Ancak “Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine” adlı çalışmasında cümlelerin yapı bakımından sınıflandırılmasının mümkün olmayacağı açıklamasında bulunmuş ve bu konudaki yaklaşımı değiştirmiştir. Duygular, düşünceler, olaylar ve durumlar, cümle veya cümlelerden meydana gelen dil birlikleri ile karşılanır. Cümle, dilin en küçük anlatım birimidir. Anlamı bütün boyutlarıyla yansıtmada tek bir cümlenin yeterli olmadığı durumlarda, cümlelerden

³² Leyla, Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993, s. 85-95.

meydana gelen dil birliklerine başvurulur. Bu birlikler, çok boyutlu bir anlatım için yan yana gelen cümlelerin bağlama edatlarıyla, ortak cümle öğeleriyle, ortak kip /şahıs ekleriyle ya da çeşitli anlam ilişkileriyle birbirlerine bağlanmalarından oluşurlar (Karahana, 2014: 85).

Tüm bu sınıflandırmaların çeşitliliği ve bu konu üzerinde ortak bir sonuca varılamaması hem karışıklığı arttırmakta hem de öğrenimi zorlaştırmaktadır. Yukarıda isimleri belirtilen araştırmacılarımızın sınıflandırmalarından yola çıkarak biz Leyla Karahan'ın en son baskısını örnek alarak cümleleri bağlanma şekillerine göre sınıflandırdık³³.

3.1.1 Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler

Türkçede cümleler arasında bağlantıyı sağlayan çok sayıda bağlama edatı vardır. Bu edatlar yardımıyla aralarında anlam ilişkisi olan iki veya daha fazla cümleyi birbirine bağlamak mümkündür. Edatların görevi, sıralama, karşılaştırma, benzetme, açıklama, sebep, sonuç, amaç, karşıtlık, eşitlik, beraberlik vb. anlamlarla cümleleri birbirine bağlamak, aralarındaki ilişkiyi vurgulamak ve ilişkinin yönünü belirlemektir. Bağlantıyı, başka unsurlar da destekler, pekiştirir (Karahana, 2014: 85)

Ve edatı, iki veya daha fazla cümleyi/cümle topluluğunu sıralama, sebep, sonuç vb. anlam ilişkileri ile birbirine bağlar. Ve ile bağlı cümlelerde, bağlantıyı gösteren başka ortak unsurlar da bulunabilir (Karahana, 2014: 87).

Ki'nin bağladığı cümle topluluklarında iç bağlantı, aşağıdaki örneklerde olduğu gibi başka edatlarla, diğer ortak unsurlarla veya anlam ilişkisi ile sağlanır:

Cümleler arasında birbirinden farklı anlam bağlantıları kuran farklı yapılarda pek çok bağlama edatı vardır (Karahana, 2014: 89).

³³ Leyla, Karahana, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2014.

- Arkasında ayak sesi duyunca birdenbire döndü **ve** Rabia orta yaşlı bir cüce ile burun buruna geldi.(Adıvar,2007: s.80)
- Uzun boylu bir adam, basık kapıdan geçebilmek için başını eğdi **ve** o eski sokakta beklemediği sevimli, küçük müşteriyle yüz yüze geldi.(Adıvar,2007: s.80)
- Daha dükkân pek hazır değil **ama** zararı yok.(Adıvar,2007: s.81)
- “İstanbul Bakkaliyesi levhası yenilenmişti **ve** dükkânın kapısında biri durmuş, başını kaldırmış levhaya bakıyordu.(Adıvar,2007: s.80)
- Ne iyi adam, Allah razı olsun, **fakat** Padişah’tan korkmadı mı? (Adıvar,2007: s.82)
- Tevfik, bu karışık lakırdıları daha iyi anlatmak için bir de göz kırptı **ama** Rabia gene bir şey anlamadı.(Adıvar,2007: s.82)
- Fakat öyle sevimli Tevfik deyiş vardı **ki**, her defasında babası, kızı sıkıyor, saçlarını öpüyordu: (Adıvar,2007: s.83)
- Rabia geldi **ve** temizlik başladı.(Adıvar,2007: s.84)
- Belki Rakım Amca ile para biriktirir **de** ikilik bir orta oyunu kumpanyası yaparız.(Adıvar,2007: s.84)
- Sepeti kaptı, dükkândan fırladı, **hem** koşuyor, **hem** başı arkaya çevrilmiş sesleniyordu: (Adıvar,2007: s.84)
- İhsan pek az oturdu **ve** pek az konuştu.(Adıvar,1987: s.48)
- Annemin öyle bir hali vardı **ki** : “Bütün bu felaketlere si sebep oldunuz, sizi sivri kafalı gençler!” diyor gibiydi.(Adıvar,1987: s.50)
- Oraya beni götürmesi ve orada karar vermemizi isteyen birçok arkadaşlar varmış **ve** Anadolu’ya geçilen yerlerden bir başlangıç da orası imiş.(Adıvar,1987: s.54)
- Fakat Seyfi de aranacağı için, **belki** sokağa çıkmıyor.(Adıvar,1987: s.57)
- Planımız şu oldu: Köylülerden bir öküz arabası satın alınacak **ve** gizli bulunacak; Seyfi ve ben iki köylü, Ayşe de arkasında siyah yeldirme, öküzleri sürecektik, Adapazarı’na geçecektik.(Adıvar,1987: s.57)
- Bunlar donuk, bunlar ihtiyar, bunlar yaşlıydı **ve** bana beddua ediyorlardı.(Adıvar,1987: s.58)
- Köylüler bütün bu açık olmayan durum ortasında tarlalarında ürkek ördekler gibi çalışıyorlar **ve** uzak karaltılardan kaçıyorlardı.(Adıvar,1987: s.59)
- Pez...nler, gelin **de** alın bakalım.(Adıvar,1987: s.61)

- Fakat ikisinin de öyle şuuraltı bir söyleyişi vardı **ki**, bana, bunu henüz sahnede görünmeyen Türk ordusunun eri ve subayı söylüyor gibi geldi.(Adıvar,1987: s.62)
- İhsan'ın dirseğinden ayrılmayan genç, kırmızı şalvarlı uzun başörtülü, derin yeşil gözlü bir köylü kız var **ki** dikkatimi çekiyor.(Adıvar,1987: s.65)

3.1.2 Ortak Cümle Öğeleriyle Bağlanan Cümleler

Art arda sıralanan cümleler arasındaki anlam ilişkisi, ortak cümle öğeleri ile de sağlanabilir. Bağlantıyı, gerektiğinde başka unsurlar destekler, pekiştirir (Karahan, 2014: 91).

- **Bir solukta** sokağın ortasına vardı, dükkânın karşısına dikildi.(Adıvar,2007: s.80)(Zarf Tümleci ortak)
- **Rabia**, fasulye ve soğan taşan sepeti kaldırdı, gösterdi: (Adıvar,2007: s.81)(Özne ortak)
- **Ben** derhal yanına kapıldım, başımı bir yere soktum, ...(Adıvar,2007: s82)(Özne ortak)
- ...sırtım esvap, midem sıcak yemek **buldu**.(Adıvar,2007: s.82)(Yüklem ortak)
- Oyuncu **diyeceğini** kendi hemen bulup uydurmazsa, bilmezse, ezberden sure okur gibi oynamaz mı? (Adıvar,2007: s.83)(Nesne ortak)
- Söyleyecek şey kalmayınca Rabia fırladı, dükkânı teftişe koyuldu.(Adıvar,2007: s.84)(Zarf Tümleci ortak)
- Rabia, Tevfik'in dükkânındaki hayatını beraber yaşayacakmış gibi dinliyor, rafların düzeni için öğüt veriyordu.(Adıvar,2007: s.84)(Özne ortak)
- Evde, beş altı yalnız genç kız varmış, feci şeyler olmuş.(Adıvar,1987: s.53)(Yer Tamlayıcısı ortak)
- **Dün üniformasıyla bana gelirken sokaklarda Ermeni, Rum çocukları** büyüklü, küçüklü hücum etmişler, taşlamışlar.(Adıvar,1987: s.54)(Zarf tümleci, Özne, Yer tamlayıcısı ortak)
- **Kadına** yardım ettim; bir araba buldum, çocuğunun ufak tefek eşyasını topladım, hep ağlıyordu.(Adıvar,1987: s.54)(Yer Tamlayıcısı ortak)

- **Zeynep’i** size Seyfi göndermiş, kapıdan koymamışlar, çok hastaymışsın!(Adıvar,1987: s.55)(Nesne ortak)
- Geceleri **Seyfi’nin arkadaşları öteden beriden** geliyorlar, haber getiriyorlar.(Adıvar,1987: s.55)(Özne ve Yer Tamlayıcısı ortak)
- **Pencerede** oturdum, bekledim.(Adıvar,1987: s.55) (Yer Tamlayıcısı ortak)
- Ayşe arabanın içinde otlarla yatak yapıyor, **biz** sıra ile uyuyor, nöbet bekliyorduk.(Adıvar,1987: s.58)(Özne ortak)
- **Geçtiğimiz köylerde** hep daha önce gençlerin hikâyelerini dinledik, izlerine bastık.(Adıvar,1987: s.59) (Yer Tamlayıcısı ortak)
- Gözümüzle küçük dar denizi selamladık, öptük, ayrıldık.(Adıvar,1987: s.58)(Nesne ortak)

3.1.3 Ortak Kip ve Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümleler

Cümleler arasındaki anlam ilişkisini sağlamada ortak kip / şahıs eklerinin de rolü vardır. Bu ekler her cümlede tekrarlanabilir. Ancak tekrardan gerektiğinde kaçmak üzere bu eklerin bir kısmı son cümleye kaydırılabilir. Yükleme isim olan cümlelerde kip ekinin, tek kipli fiillerde şahıs ekinin, birden fazla kipli fiillerde ise ikinci veya üçüncü kip eki ile şahıs fiilinin son cümlede kullanılması, cümleler arasındaki anlam ilişkisini pekiştirir (Karahana, 2014: 92).

- Güya sürgünlere iyi muamele **eder** de, Jön’lerden olacak diye **korkar**, ona memuriyet **verirmiş**.(Adıvar,2007: s.82)
- Gündüz tulumbadan su **çeker**, çocukları mektebe götürür **getirirdim**, zerzevat bile ayıklardım.(Adıvar,2007: s.82)
- Biraz sükût bulunca Rabia ile cüceyi bir sabun sandığına oturttu, kendisi aralarında, bir kolu birinin belinde, bir kolu ötekinin omzunda ikisini birden **sıkıyor**, ikisini de sıra ile şapır şapır **öpüyordu**.(Adıvar,2007: s.81)
- Tevfik, Tuna Nehri gibi taşmıştı, tayfun gibi kızının etrafında **dönüyor**, kapıp kollarıyla **kaldırıyor**, dükkânda aşağı yukarı divane gibi **dolaştırıyor**, arada bir biraz **bırakıyor**, biraz yüzüne baktıktan sonra tekrar **kapıyor**, nöbet gelmiş gibi **sayıklıyor**, **ağlıyordu**.(Adıvar,2007: s.81)

- Geç vapurla **dönecek**, size **gelecektim**.(Adıvar,1987: s.54)
- Evden çıktığım il gün kendisine **katılacak**, gideceği yere **gidecektim**.(Adıvar,1987: s.56)
- O hiç **ağlamıyor**, o çevresindeki insanların en sessiz ve en güçlüsü **görünüyordu**.(Adıvar,1987: s.57)
- Fakat onun acı hikâyesini hangisi dinlese gözünde ihtilalın en gerçek ateşi **yanıyor**, Ayşe İzmir çatışmasının kutsal sembolü **oluyordu**.(Adıvar,1987: s.59)
- Üsküdar'da bir yerde İzmirli bir kadın İstanbul'la Anadolu arasındaki haberleşmeye aracı **oluyor**, beyannameleri **dağıtıyormuş**.(Adıvar,1987: s.56)

3.1.4 Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümleler

Bir metin, art arda sıralanan ve aralarında çeşitli anlam ilişkileri bulunan cümlelerden meydana gelir. Cümleler arasındaki bu ilişkiler sadece bağlama edatları, ortak cümle öğeleri, ortak kip / şahıs ekleri ile sağlanmaz; şahıs, zaman, mekân, nesne ve harekete ait kavramlarda karşılaştırma, açıklama, büyüklük küçüklük, azlık-çokluk, genellik-özellik vb. bakımlardan sıralama, dereceleme; zıt veya benzer kelimelerle oluşturulan anlam paralelizmi, aynı kavram alanına giren kelimeler, iyelik ekleri ve genel olarak bazı içerik özellikleri de cümleler arasındaki anlam ilişkisini sağlamada yeterli olabilmektedir (Karahan, 2014: 94).

- Altın gözlerin yeşil mevceleri parıl parıl yanıyor, beyaz örtünün içindeki yüz, Tevfik'in izah edemeyeceği bir heyecanla kıpkırmızı olmuştu .(Adıvar,2007: s.80)
- Sıcak kestane gözlere gözlerini dikmiş, uzun kumral bıyıkların altında gülen ağızla o da beraber gülüyordu.(Adıvar,2007: s.80)
- Kollarını cücenin boynuna doladı, iki yanağından öptü.(Adıvar,2007: s.84)
- Kapıyı açtım, bir şey söylemeden yukarıya çıktım, bir bohça yaptım.(Adıvar,1987: s.53)
- Koştı, yanıma geldi, bohçayı elimden aldı.(Adıvar,1987: s.54)
- Ayşe'yi yer minderi üstünde diz çökmüş, Seyfi'nin annesine kahve pişirir buldum.(Adıvar,1987: s.57)

3.2 YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

3.2.1 İSİM CÜMLESİ

İsim cinsinden bir kelime ya da kelime grubunun ek fiille çekimlenerek yargı bildirmesine isim tümcesi denir. İsimler, sıfatlar, zamirler, mastarlar, edatlar, zarflar; isim hükmünde olan kelime grupları, isim tümcesinin yüklemi olabilirler.

Yüklemi bir isim veya isim grubu olan cümlelerdir. İsim ve isim grupları, "i-" ekfili ile görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman kipinde çekime girerek yüklem görevi yaparlar. İsim cümlelerinde, kip eki taşımayan yüklem, geniş zaman kipindedir. Bu ve diğer bazı kiplerde, anlamı pekiştirmek veya yükleme ihtimal anlamı katmak üzere –

İsim cümleleri, genellikle iki öğeden, özne ve yüklemden meydana gelir (Karahana, 2014: 97).

- Siyah kirpikli, mavi, açık, güven ve iyimserlikle dolu gözleri **vardı**.(Adıvar,1987:s17)
- Cemal, **annesinin amcasının oğludur**.(Adıvar,1987: s.16)
- Belki bu içten çocuk propagandasının en güzel yeri **burasıdır**.(Adıvar,1987: s.25)
- İhsan, Cemal, ben hep **bu işteyiz**.(Adıvar,1987: s.25)
- Ermeni kırımını ve medeniyet düşmanı Almanlarla işbirliği eden medeniyet düşmanları **bizdik**.(Adıvar,1987: s.24)
- İkisine de aynı şeyi yaptıran, aynı şeyi duyuran derin ve ilkel kuvvetler **yok mu?**(Adıvar,1987: s.22)
- Öyle ise **fena kadın değil**.(Adıvar,2007: s83)
- Rabia'nın kalbi **su gibi hafifti**.(Adıvar,2007: s.85)
- Emine'den saklamak **kabil değildi**.(Adıvar,2007: s.86)
- Ben **Vehbi Dede'nin talebesiyim**.(Adıvar,2007: s.87)
- Tevfik'in yüzündeki hayret **samimiydi**.(Adıvar,2007: s92)

- Ben **Rabia Hanım**'ın **musiki hocasıyım**.(Adıvar,2007: s94)

İsim cümlelerinde zarf ve bulunma hâli ekli yer tamlayıcıları da sık kullanılır (Karahana, 2014: 97).

- **Benim bu yeni hayata girişimde** unutamayacağım bir gün **var**.(Adıvar,1987: s.19)
- **Ayşe'nin hikâyesine Cemal'e, İhsan'a ve ötekilere** o benden bile **yakın değil mi?** (Adıvar,1987: s.21)
- **Döndüğüm zaman** neferin bir eli **Cemal'de idi**.(Adıvar,1987: s:23)
- **Dünya savaşında** subaydı.(Adıvar,1987: s.16)
- **Gerçek kadınla ilkel yaratılışlar arasında** çok sıkı bir ilgi **var**.(Adıvar,1987: s.64)
- **Babamın yanında** kadın da **yok**(Adıvar,2007: s91)
- **Cevizin ötesinde** sık sık incir, badem, elma, ayva ağaçları **var**.(Adıvar,2007: s94)
- **Etrafta soldaki akasyaların dallarında** öten güvercinlerden başka ses **yok**.(Adıvar,2007: s95)
- **Cemaat ibadet ederken** ecnebi ziyaretçilere **alışık değildir**.(Adıvar,2007: s98)
- Belki bu kanaati **vaktiyle** pek **boş değildi**.(Adıvar,2007: s.111)

İsim cümlelerinde genellikle nesne bulunmaz (Karahana, 2014: 98).

- Onlar öğrenim durumları ne olursa olsun kuvvetin, heyecanın ve dünyanın çocuğudurlar.(s.g. s. 64)
- Ben, sizin kuvvetlerin hastabakıcısı değil miyim?(Adıvar,1987: s.64)
- Burada Ayşe ile en meşgul Ahmet; İhsan'la en çok meşgul olan Kezban'dır.(Adıvar,1987: s.67)
- Hikâyenin başladığı ana kadar silik, cansız bir hariciye memuru idim.(Adıvar,1987: s.15)
- O gün somurtkandı.(Adıvar,1987: s.19)
- Emine'ye tembihleri pek katıydı.(Adıvar,2007: s.110)
- Fakat bu çirkin ve harap yüzün en korkunç yeri ağzıydı.(Adıvar,2007: s.112)
- Kimi beğeneceklerini kestirmek zordur.(Adıvar,2007: s112)

- Fakat olanca sür'atiyle köşeyi dönerken içinde zafer sevinci vardı.(Adıvar,2007: s113)
- Daha aksi, daha titiz belki de biraz hastaydı.(Adıvar,2007: s114)

İsim cümlelerinde yönelme ve uzaklaşma hâli ekli yer tamlayıcıları da seyrek bulunur (Karahana, 2014: 98).

- **Oraya** herhangi bir saat İhsan'ın gelmesinin ihtimali vardır.(Adıvar,1987: s.67)
- ... Hatta **vaktiyle** Gelibolu Mutasarrıfı olan zamanın Dâhiliye Nazırı Zati Bey'e benzemiyor değildi.(Adıvar,2007: s120)
- Erkekler bir ayak evvel **evlenmesine** taraftardılar.(Adıvar,2007: s123)
- Demek onun **büyümesinden** etrafı haberdardı(Adıvar,2007:s129)

Yapısında bulunma hâli ekli yer tamlayıcısı bulunan isim cümlelerinde özne, genellikle yüklem önünde bulunur (Karahana, 2014: 99).

- ... başımda bir lamba, elimde **defterim** var, (Adıvar,1987: s.21)
- Şişli'de bu propagandaları yapan salonların başında **annemin salonu** (ö)/ vardı.(Adıvar,1987: s.25)
- Köprü'nün öbür yakasında da **bir hanım çalışması**(ö)/ vardır,(Adıvar,1987: s.26)
- Bu civarda **sen yaşta, sen yüzde bir kadının bakkallık etmesi**(ö)/ doğru değil.(Adıvar,2007: s.128)
- Bu mahallede **Rabia Abla'nın pabucunu silmeye layık erkek**(ö)/ yok.(Adıvar,2007: s.125)
- Bu adamın, Manastıra yakın köyünde **zengin addedilecek kadar, birikmiş parası**(ö)/ vardı.(Adıvar,2007: s.115)

En çok kullanılan isim cümleleri, çeşitli kiplerdeki "var", "yok" isimlerinin yüklem olduğu cümlelerdir (Karahana, 2014: 99).

- Bugün dışarıda müthiş bir soğuk **var**, (Adıvar,1987: s.66)

- Belki de bu hikâyenin ortasında başım bunalacak; ben buradan başka bir dünyaya göçeceğim; onun zararı **yok**.(Adıvar,1987: s.16)
- Benim bu yeni hayata girişimde unutamayacağım bir gün **var**.(Adıvar,1987: s.19)
- Yerde ev, dükkân yıkıntısı, kol, bacak, insan cesedi **vardı**.(Adıvar,1987: s.20)
- Bizim olduğumuz yerde hiç ses yok, belki insan da **yok**, (Adıvar,1987: s.23)
- İçini karıştıran, gözlerini yakan gözyaşlarının birbirine benzemez Saikleri **vardı**.(Adıvar,2007: s.139)
- Bir tek Cüce Amcan **var** (Adıvar,2007: s140)
- Babamın benden başka kimsesi **yok**, Efendim.(Adıvar,2007: s91)
- Sonra kıyafetiyle söylediği Türkçe arasında da bir münasebet **yoktu**.(Adıvar,2007: s96)
- Uykusu **yoktu**.(Adıvar,2007: s.138)
- İçini karıştıran, gözlerini yakan gözyaşlarının birbirine benzemez, Saikleri **vardı**.(Adıvar,2007: s139)
- Hanın, hamamın yok. Bir tek Cüce Amcan **var**.(Adıvar,2007: s140)
- Sesi ciddi fakat dudakları gülüyor, burnunun üstünde o cazip kırışık **var**.(Adıvar,2007: s.141)
- Fakat Hıristiyan karısı alan Müslüman erkek **yok mu**?(Adıvar,2007: s.132)

3.2.2 FİİL CÜMLESİ

Yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümlelerdir. Kip ve şahıs bildiren bütün fiiller yargı taşır. Bu yargı, emir kipinin 2. şahsı dışında daima ekle yapılıdır. Her türlü kılış ve oluş, fiil cümleleri ile karşılanır (Karahana, 2014: 96).

Geçişli fiil cümlelerinde, cümle öğelerinin hepsi bulunabilir (Karahana, 2014: 96).

- Bu akşam(zt)/ siz(ö)/ arabayı(bln)/ temin ediniz(y).(Adıvar,1987: s73)
- Bunları (bln)/ kaygıdan yanan, karşısındakini delen bir burgu gibi(zt)/ söylüyordu (y).(Adıvar,1987: s.71)

- Mehmet Çavuş (ö), şu ilk silahları(bln)/ nasıl(z)/ kaçırdınız(y), bir daha(zt)/ anlat(y), beni(bln)/ pek(zt)/ sardı(y).(Adıvar,1987: s.80)
- Köyü geçinceye kadar(zt)/ köpek havlamasından başka bir hayat eseri(bln)/ duymadık(y).(Adıvar,1987: s.83)
- Hele dur bununla İhsan'ın ciğerini bir deleyim.(Adıvar,1987: s.96)
- Tevfik, bu karışık lakırdıları daha iyi anlatmak için bir de göz kırptı ama Rabia gene bir şey anlamadı.(Adıvar,2007: s.82)
- İş aradım. Bizim Zuhuri kolu parçalanmış...(Adıvar,2007: s.83)
- Cücenin gözleri Rabia'ya çarpıklığı, sakatlığı, çirkinliği için af diliyor gibi, biraz muhabbet dileniyor gibi geldi.(Adıvar,2007: s.84)
- Sabah öğle vakti eve dönünce, Emine'den çok şiddetli bir azar yemişti.(Adıvar,2007: s.85)
- Bu vak'â, Bilal'i uşakların iz'acından tamamen kurtardı.(Adıvar,2007: s.117)
- Babasının bu şakası, ona, pencereden maymun seyrettiği günleri hatırlattı.(Adıvar,2007: s87)

Geçişsiz fiil cümlelerinde nesne bulunmaz (Karahana, 2014: 96).

- Yine bir akşam, ben söğütlerin arasından gelen İhsan'a doğru **gidiyordum**.(Adıvar,1987: s.67)
- Ayşe terasta, tahtadan iskemlesinde gözleri yeşilliklerde **dinlenir**.(Adıvar,1987:s.66)
- Mehmet Çavuş'la uzun bir tartışmadan sonra cephaneyi Sarılar köyünün arkasındaki ağıla yığmaya **karar verdik**.(Adıvar,1987: s.86)
- O halde hemen **hazırlanınız**.(Adıvar,1987: s.116)
- Millî Müdafaa'dan sarhoş gibi **çıktım**.(Adıvar,1987: s.116)
- Fakat üçler, ayrılık tehlikesi geçirmiş üçüzler kardeşler gibi birbirine **sokuldular**.(Adıvar,2007: s.140)
- Çünkü o, muayyen sanatları olan, olgun ve düşünceli adamlar arasında **büyümüştür**.(Adıvar,2007: s.143)
- Bayram Ağa **telaş etti**.(Adıvar,2007: s.147)

- Fakat gene babası gözlerinin etrafındaki mor halkalara **dikkat etti**.(Adıvar,2007: s.156)
- Ben de neden o kadar **korktum**.(Adıvar,2007: s.157)
- Bunlar okumaya **değmez**.(Adıvar,2007: s.162)

Geçişsiz-edilgen fiilli cümlelerde özne yoktur (Karahan, 2014: 96).

- Kezban'ın gözyaşları bana çok **dokunmuştu**.(Adıvar,1987: s.70)
- Ayşe'nin kızıl dudakları o gün zalim bir çizgiyle **açıldı**, (Adıvar,1987: s.70)
- ... aşağıda Bolu ayaklanması Gevye kapılarına kadar **uzanıyordu**.(Adıvar,1987: s.70)
- Anadolu ordusu hala çekirdek halinde **bulunuyordu**.(Adıvar,1987: s.90)
- Tevfik 'in yatağını düzeltirken, elini, yüzünü silerken Rabia'nın neşesi yerinde **görünüyordu**.(Adıvar,2007: s.156)
- Rabia, bundan ürkmüş, dudakları **mühürlenmişti**.(Adıvar,2007: s.85)
- Artık ev hazırды, dükkân badana olmuş, **temizlenmiş**, mallar yerli yerine **dizilmiş**, raflar **süslenmiş**, tavana renkli kâğıtlardan **kesilmiş**, askılar **asılmıştı**.(Adıvar,2007: s.86)
- Emine 'nin gözleri **küçüldü**, iki baticı iğne ucu, dudakları **büzüldü**...(Adıvar,2007: s.88)
- Rüşvet bir hıyanetti, milletin cebinden **çalınırdı**.(Adıvar,2007: s.127)

3.3 YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

Yüklem, genellikle cümlenin sonunda yer alır. Bu, Türkçe söz diziminin karakteristik özelliğidir. Ancak diğer cümle öğeleri gibi yüklem de söz dizimi içindeki yeri çeşitli sebeplerle değişebilmektedir. Cümlelerin kurallı (düz) veya devrik oluşlarında ölçü, diğer öğelerin değil yüklem yeridir (Karahan, 2014: 100).

3.3.1 KURALLI (DÜZ) CÜMLE

Yüklemi sonda bulunan cümleler, kurallı (düz) cümlelerdir. Cümlenin ana ögesi olan yüklem, genellikle cümlenin sonunda yer alır. Yardımcı ögeden ana ögeye doğru diziliş, Türk cümle yapısının temel özelliğidir. Yüklemi tamamlayan öğeler, yüklemden önce gelir. Yükleme en yakın öge, genellikle belirtilmek istenen ögedir (Karahana, 2014: 100).

- Ayşe üstünü değiştirmiş, arkasına İstanbul' daki siyah entarisini **takmıştı**.(Adıvar,1987: s.71)
- Bu akşam siz arabayı **temin ediniz**.(Adıvar,1987: s.73)
- Ben İhsan'ın gezici kuvvetleriyle hemşire, hastabakıcı olarak **gelemez miyim?**(Adıvar,1987: 72)
- En son biraz para kabul ettirmeğe **çalıştım**.(Adıvar,1987: s.96)
- Konya İhtilalini bastıranlar **arasındayız**.(s.g. s.97)
- Yatacak yerim **Zihni Efendi ile müşterek bir küçük çadır**.(Adıvar,1987: s.117)
- Millî Müdafaa'dan sarhoş gibi **çıktım**.(Adıvar,1987: s.116)
- Ayşe ile konuşurken, doktorun sesini dinlerken hala içimden bunun bir cennet ve şahadet rüyası olduğu **kanısındayım**.(Adıvar,1987: s.128)
- Kendine gelir gibi **toplandı**.(Adıvar,1987: s.129)
- Bilal'in türküsü Sinekli Bakkal'dan bir humma salgını gibi gelip geçtikten sonra, kendisinin hayali de Rabia'nın hafızasında **döndü**.(Adıvar,2007: s.151)
- Henüz Beyrut'tan **gelmiş**, vapurdan **çıkıştı**.(Adıvar,2007: s.190)
- Araba konağın kapısında durunca Hilmi arkadaşını **alıkoymadı**.(Adıvar,2007: s.191)
- Mabeyinci Padişah 'ın mevkuflar hakkındaki iradesini Çarşamba günü Selim Paşa'ya **tebliğ etti**.(Adıvar,2007: s.198)
- Acaba bu mukaddime neden **icabetti**.(Adıvar,2007: s.199)
- Biz **eski kapı yoldaşız**.(Adıvar,2007: s.250)
- O, **daha aksi, daha titiz, belki de biraz hastaydı**.(Adıvar,2007: s.114)
- Selim Paşa 'nın bahçıvanbaşısı altmışını **geçkindi**.(Adıvar,2007: s.115)

3.3.2 DEVRİK CÜMLE

Yüklemi sonda bulunmayan cümleler, devrik cümlelerdir. Bir anlamı öne çıkarma, belirtme, vurgulama ihtiyacı, özellikle şiirde ahenk endişesi diğer öğelerin olduğu gibi yüklemde yerini değiştirebilmektedir. Devrik cümleler, sözlü dilde yazılı dile oranla daha fazla kullanılmıştır. Şiir dilinde de devrik cümle çok görülür (Karahana, 2014: 100).

- - Bu sefer hepimiz **yaralanınız** İhsan Bey, hemşire Ayşe yaramızı saracak, diyordu(Adıvar,1987: s.63)
- - Ahmet Rıfkı **çok iyi bir çocuktur** Peyami.(Adıvar,1987: 71)
- - Ayşe Hanım sizi **istiyor**, efendim.(Adıvar,1987: s.71)
- - Millet **yapar** efendim! (Adıvar,1987: s77)
- - **Dayanamazsın** İhsan!(Adıvar,1987: s.90)
- - Ne **bileyim** ben.(Adıvar,1987: s.99)
- - Sen **bir hafızsın** Rabia...(Adıvar,2007: s.87)
- - Politikayı büyüklere **bırak**, İmam Efendi.(Adıvar,2007: s.91)
- - Babamın benden başka kimsesi **yok**, Efendim.(Adıvar,2007: s.91)
- - **Emredersiniz** Paşam.(Adıvar,2007: s.92)
- - Siz, siz **Vehbi Dede'siniz** galiba.(Adıvar,2007: s.94)
- - Nafile **üzülüyorsun**, Rakım.(Adıvar,2007: s.108)

3.4 ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER

Her cümle, yapısında bulunan kelime ve eklerin yönlendirdiği soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlam özelliklerinden birine sahiptir. Bir cümle hangi anlam özelliğine sahip olursa olsun, mutlaka ya olumlu ya da olumsuz bir anlam taşır. O hâlde cümlelerin temel anlam özelliği olumluluk veya olumsuzluktur. Olumlu ve olumsuz cümleler, ayrıca soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlamlar taşıyabilir. Burada, temel anlam özelliklerinden olmaları ve kullanım sıklığı dikkate

alınarak sadece olumlu ve olumsuz cümlelerle soru cümleleri üzerinde durulmuştur (Karahana, 2014: 103).

3.4.1 OLUMLU CÜMLE

Yargının gerçekleştiğini anlatan cümleler, olumlu cümlelerdir. Böyle cümlelerin yüklemi yapma, yapılma veya olma bildirir (Karahana, 2014: 103).

- Rabia erkenden sokak kıyafetiyle salona **indi**.(Adıvar,2007: s.257)
- Rabia soyunmaya **üşendi**.(Adıvar,2007: s. 247)
- - Bizim gençliğimizde Peregrini'nin talebesi olmak **moda idi**.(Adıvar,2007: s. 246)
- Behire Hanım da büsbütün başka sebepten Rabia'yı çok cana yakın **bulmuştu**.(Adıvar,2007: s.245)
- Arif, Sütüne' den fazla bir tecessüsle Rabia'yı **tetkik ediyordu**.(Adıvar,2007: s.244)
- Artık Rabia'nın hayatı yeni bir intizama **giriyordu**.(Adıvar,2007: s.228)
- Peregrini iskemlesini Rabia'ya **yaklaştırdı**: (Adıvar,2007: s.225)
- Ay batmış, sokaklar **karanlıktı**.(Adıvar,2007: s.222)

Bazı cümleler, yapılarında olumsuzluk bildiren gramatikal unsurlar taşımalarına rağmen anlamca olumludurlar. Yapısında herhangi bir olumsuzluk unsuru taşıyan cümleler, "değil" edatı veya "yok" ismi ile birleşince olumlu bir anlam kazanırlar. İki olumsuz unsur, bir cümlenin anlamını olumlu yapar (Karahana, 2014: 104).

- Paşa'nın kendisine bu haberi Rabia'ya bu haberi vermemesini tembihi pek o kadar **gayri tabii değildi**.(Adıvar,2007: s.185)
- Fakat hala hayata karışan, dirileri meşgul eden mezarlar **yok değildi**.(Adıvar,2007:s.317)
- Sinekli Bakkal semtinin sokaklarına **benzemiyor değildi**.(Adıvar,2007:s.258)

Yapısında herhangi bir olumsuzluk unsuru bulunan bazı cümleler soru yoluyla olumlu bir anlam kazanırlar. (Karahan, 2014: 104)

- Fakat siz de bizim kadar ruhaniler **nüfuzu yok mu**, sanki ...(Adıvar,2007: s217)

3.4.2 OLUMSUZ CÜMLELER

Yargının gerçekleşmediğini anlatan cümleler, olumsuz cümlelerdir. Böyle cümleler, yapmama, yapılmama, olmama bildirir. (Karahan, 2011: 104) Yargının gerçekleşmediğini anlatan cümleler, olumsuz cümlelerdir. Böyle cümleler, yapmama, yapılmama, olmama bildirir. mA-" olumsuzluk eki, "değil" "ne... ne..." edatı ve "yok" ismi cümlenin anlamını olumsuz yapan unsurlardır (Karahan, 2014: 104).

“mA-“ eki ile kurulan olumsuz cümleler:

- Yani senin dediğin mülkiyet insan için de eşya için de **olmamıştı**.(Adıvar,2007: s.218)
- Fakat o **okunmuyordu**.(Adıvar,2007: s215)
- - Evden doğruca vapura gideceksin, daha evvel **çıkamazsın**.(Adıvar,2007: s.202)
- Çünkü hiçbiri bu hikmeti **anlayamaz**.(Adıvar,2007: s.197)
- Araba konağın kapısında durunca Hilmi arkadaşını **alkoymadı**.(Adıvar,2007: s.191)
- Behire Hanım da, Arif de henüz **kalkmamışlardı**.(Adıvar,2007:s. 257)

“Değil” edatı ile kurulan olumsuz cümleler:

- Fakat bundan sonra hiçbirinin çerçevesine **girecek değilim**.(Adıvar,2007: s.222)
- Kıymet verdiği şeyler **hiç normal şeyler değildi**.(Adıvar,2007: s.221)
- Eşya bile **bizim değil**.(Adıvar,2007: s.218)
- Rabia’ya bugünlerde böyle ağır şeyler **lazım değil**.(Adıvar,2007: s.214)
- -İstisna **yapacak değiliz** ya (Adıvar,2007: s.202)
- İki de **değil**.(Adıvar,2007: s.197)
- Koridorda cüce **onu değil**, o cüceyi sürükleyip götürüyordu.(Adıvar,2007: s.188)

“Ne... Ne... ” edatı, kelimeleri, kelime gruplarını veya cümleleri birbirine bağlayarak isim ve fiil cümlelerini olumsuz yapar. Böyle cümlelerde yüklem genellikle olumlu anlam taşırlar (Karahan, 2014: 105).

- Babası zengin, **ne** kaynana, **ne** görünce **var**, bir evin bir kadını olacaksın.(Adıvar,2007: s.139)
- Puf, bu **ne** Hünkâr’ın **ne** de Zati Bey’in **umurunda**. (Adıvar,2007: s.160)
- Gözlerini toprak doyursun, **ne** rütbeye, **ne** nişana, **ne** paraya **doyuyorlar!** (Adıvar,2007: s.185)
- **Ne** ilahi **ne** de şarkı söyleyecek hali **var**.(Adıvar,2007: s.213)
- **Ne** bir vazifem, **ne** de bir bağım var.(Adıvar,2007: s.221)
- O, **ne** dimağı **ne** de ruhu tanır.(Adıvar,2007: s.220)
- Sabiha Hanım **ne** Dürnev’i, **ne** de Hilmi’nin nasıl seyahat ettiğini sordu.(Adıvar,2007: s.191)

“Yok” ismi ile kurulan olumsuz cümleler:

- Beni bunlardan bir tekine bağlayacak bir kuvvet de **yok**.(Adıvar,2007: s.222)
- İyilik fenalık ölçülerinin adaletle mantıkla hiçbir münasebeti **yoktur**.(Adıvar,2007: s.220)
- Bizde ruhaniler diye bir sınıf pek **yoktur**.(Adıvar,2007: s.216)
- Bir kadın mendilini kurtaracak kadar bile rüzgâr **yok**.(Adıvar,2007: s.203)
- Fakat liyakata lüzum yok, hatta iş bile **yok**.(Adıvar,2007: s.201)

3.4.3 SORU CÜMLELERİ

*Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümleler, soru cümleleridir. Soru eki *mi* ile soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatları bir cümleye soru anlamı kazandıran unsurlardır. Konuşma dilinde vurgu yoluyla da soru cümlesi yapılmaktadır (Karahan, 2014: 107).*

Soru eki “mı / mi” ile kurulan soru cümleleri:

- Siz babamı öldürdünüz **mi**?(Adıvar,2007: s188)
- - Evinden esvap getirtelim **mi**? (Adıvar,2007: s182)
- - Siz Peregrini'nin talebesi **misiniz**, Hanımefendi? (Adıvar,2007: s.246)
- -Ulan sus, ne zırlıyorsun, askere ayıp değil **mi**? der.(Adıvar,1987: s.107)
- O küçük Kezban' dan haber aldınız **mi**? (Adıvar,1987: s.104)
- Sen ona hayatını anlat, olmaz **mi**? (Adıvar,1987: s.105)

Soru eki, sadece yüklem değil diğer cümle öğelerinin sonunda da yer alabilir. Böyle cümlelerde soru yoluyla özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısının bildirdiği şahıs, nesne, yer, zaman, tarz vb. anlamların onaylanması istenmektedir. Bağlama göre bu yapıların bir kısmı olumsuzluk bildirir (Karahan, 2014: 107).

- - **Hasta mısın**, Rabia?(Adıvar,2007: s139)(Yüklem onayı)
- -O halde kimden bahsedelim, sade **senden mi**? (Adıvar,2007: s.143)(Yer Tamlayıcısı onayı)
- Bilal, bir orta oyuncusunun kızına, bakkallık eden bir **kıza mı** kalmıştı? (Adıvar,2007: s.145)(Yer Tamlayıcısı onayı)
- - Penbe Hanım'ın türküsü senin hissine **uyuyor mu**, Rabia? (Adıvar,2007: s.149) (Yüklem onayı)
- - Rabia **evde mi**?(Adıvar,2007: s.287) Yer Tamlayıcısı onayı)
- - Bıyıklarını **görüyon mu**?(Adıvar,1987: s.98) (Yüklem onayı)
- - Sizin yanınızda **kalmayacak mı**?(Adıvar,1987: s.74) (Yüklem onayı)
- Sen hala gelmemişsin! Acaba **hasta mısın**? (Adıvar,1987: s.55) (Yüklem onayı)
- " Sen Peyami, İzmir yolunda Hala sararmış kâğıtlara **basarak mı** yürüyeceksin?"(Adıvar,1987: s.114)(Zarf Tümleci onayı)

-mI eki ile yapılan soru cümlelerinde cevap, genellikle "evet" veya "hayır" dır. Cevap, sorulan öğeye bağlı olarak da verilebilir. Meselâ "Kitabı okudun mu?" cümlesinin cevabı "evet / hayır" olabileceği gibi "okudum / okumadım " da olabilir (Karahan, 2014: 108).

- - Kız Tefrik değil mi?

- Ta kendisi. (Adıvar,2007: s.177)
- - Başın mı ağrıyor, yavrum?
- Hayır...(Adıvar,2007: s.273)
- - Rabia Ablanın kocasına hepimiz Osman Amca diyeceğiz, anlaşıldı mı?
- Anlaşıldı.(Adıvar,2007: s.299)
- - Düşmanlar geri çekiliyorlar, değil mi Peyami?
-Evet Ayşe.(Adıvar,1987: s.149)
- - Evlenmezsem seni tedirgin etmemden mi korkuyorsun Ayşe?
- Hayır, hayır! (Adıvar,1987: s.145)

Soru kelimeleri ile kurulan soru cümleleri:

- Sen **ne** dersin, Amca Bey?((Adıvar,2007: s.140)
- - Bilal **kim** oluyor?((Adıvar,2007: s.146)
- - Dün akşam Rabia'nın anası ölmüş, Sinyor, kıza **nasıl** söylemeli?((Adıvar,2007: s153)
- - Mevlit okuyanlara **kaç** para verirler acaba?((Adıvar,2007: s.238)
- - **Ne** haber evlat? (Adıvar,2007: s.269)
- - Sonra benden **ne** kalacak? (Adıvar,1987: s.146)
- - Beni **niçin** aramadın?(Adıvar,1987: s.132)
- -Yanınızda **kim** var? (Adıvar,1987: s.131)
- - Anne ayın **kaçı**? dedim.(Adıvar,1987: s.50)
- -Herifi **niçin** öldürmüyorlar?(Adıvar,1987: s.99)

Bazı soru cümleleri soru eki veya soru kelimeleri kullanılmadan yapılır. Vurgu ve tonlama ile ve kendileriyle ilgili olan diğer cümlelerle kurdukları anlam ilgilerinden anlaşılır.

- - Sakın uşakların hayranlıkla bahsettikleri hafız kız bu olmasın! (Adıvar,2007: s.119)
- Cemal isminde şehit olan bir dayıoğlu var. Cemal'in bir de kız kardeşi varmış, fakat kimse ne ismini, ne de ne olduğunu bilmiyor.
- - O halde? (Adıvar,1987: s.160)

- - Sayıklıyorsun Peyami? (Adıvar,1987: s.149)

3.4.4 ÜNLEM CÜMLELERİ

- - **Vay** domuz **vay!** (Adıvar,2007: s.239)
- - Sonradan görme köpek! (Adıvar,2007: s.231)
- - Haydi, yıkıl şuradan... Avrupa'nın sahnesi de kendisi de **yere geçsin!** (Adıvar,2007: s.373)
- Bu akşam İsa'nın şu sözlerini hatırladım:" Allah ölülerin değil, dirilerin Allah'ı" ! (Adıvar,2007: s.107)
- - Merhaba Bayram Ağa !
- Merhaba Paşa Efendimiz! (Adıvar,2007: s.146)
- - Kardeşim, kardeşim! (Adıvar,1987: s.158)
- - Mustafa Çavuş, sedyeciler, **hey!** (Adıvar,1987: s.156)
- - Kayanın tepesine, asker! Kayanın tepesine! (Adıvar,1987: s.155)
- - **Ah** bacım, bacım! (Adıvar,1987: s.149)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4 CÜMLE TAHLİLLERİ

1. Daire ve sararmış kâğıt kokan kişiliğimi bu sıcak kırmızı kanlarla yıkadım ve artık ona bağlı olmam sanıyorum. (Adıvar,1987:s.15)

Kelime grupları:

Daire ve sararmış kâğıt kokan: sıfat-fiil grubu

Daire ve sararmış: bağlama grubu

bu sıcak kırmızı (s) / kanlar (i): sıfat tamlaması

bu sıcak kırmızı kanlar (i) /la (vh) : edat grubu

bağlı (i) /ol (yf): birleşik fiil grubu

Cümlelerin Öğeleri:

1.cümle

Daire ve sararmış kâğıt kokan kişiliğimi: belirtili nesne

bu sıcak kırmızı kanlarla: zarf tümleci

yıkadım: yüklem

2. Cümle

artık: zarf tümleci

ona bağlı olmam: belirtisiz nesne

sanıyorum: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: ve bağlacıyla bağlanmış cümle

Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: fiil cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cümle

2. **Istanbul'un bir yanı kangren olmuş bir milletin kalbi cerahat saçarak akıyor, bir yanı genç, olmayacak hayallere iman etmiş, yepyeni çocuklar gibi konuşuyor, bütün canıyla bu yeni ve gelecek dünya rüyasıyla yaşıyor. (Adıvar,1987:s.25)**

Kelime grupları:

Istanbul'un bir yanı: belirtili isim tamlaması

bir /yanı: sıfat tamlaması

bir /milletin: sıfat tamlaması

milletin /kalbi: belirtili isim tamlaması

cerahat saçarak: zarf-fiil grubu

kangren olmuş: sıfat-fiil grubu

olmayacak /hayaller: sıfat tamlaması

olmayacak /hayaller: sıfat-fiil grubu

iman et-: birleşik fiil grubu

yepyeni çocuklar gibi: edat grubu

yepyeni/ çocuklar: sıfat tamlaması

yepyeni: ikileme grubu

bütün canıyla: edat grubu

bütün /can: sıfat tamlaması

bu yeni ve gelecek dünya: sıfat tamlaması grubu

gelecek dünya: sıfat-fiil grubu

yeni ve gelecek: bağlaç grubu

bu yeni ve gelecek dünya rüyası (yt) /le : edat grubu

Cümlenin Öğeleri:

1. Cümle

Istanbul'un bir yanı: özne

kangren olmuş bir milletin kalbi: yüklem

2. cümle

cerahat saçarak: zarf tümleci

akıyor: yüklem

3. Cümle

bir yanı: özne

genç: yüklem

4. Cümle

olmayacak hayallere iman etmiş, yepyeni çocuklar gibi: zarf tümleci

konuşuyor: yüklem

5. Cümle

bütün canıyla bu yeni ve gelecek dünya rüyasıyla: zarf tümleci

yaşıyor: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: ortak özne ile bağlanmış cümle

Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: fiil cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cümle

3. Sol kolu henüz beyaz bir sargı içinde, biraz açık yakasının üstünde boynu ve siyah kesik saçları ile solgun başı fil dişi bir statü gibi görünüyordu. (Adıvar,1987:s.34)

Kelime grupları:

biraz açık yakasının üstünde boynu ve siyah kesik saçları ile solgun

(s)/ (i)baş: sıfat tamlaması

Sol(s) / kol(i): sıfat tamlaması

Beyaz(s) / bir(s) /sargı (i): sıfat tamlaması

Sargı(ty) /içi (tn): belirtisiz isim tamlaması

Açık(s) /yaka(i): sıfat tamlaması
yakasının(ty)/ üstü (tn): belirtili isim tamlaması
siyah(s)/ kesik(s) /saç(i): sıfat tamlaması
siyah kesik saçları(yt)/ ile(e): edat grubu
solgun(s)/ baş(i): sıfat tamlaması
fil dişi(s) / bir(s) / statü(i): sıfat tamlaması
fil dişi bir statü(yt) /gibi (e): edat grubu

Cümlelerin Öğeleri:

Sol kolu: özne
Henüz: zarf tümleci
beyaz bir sargı içinde: yer tamlayıcısı
biraz açık yakasının üstünde boynu ve siyah kesik saçları ile solgun
başı: özne
fil dişi bir statü gibi: zarf tümleci
görünüyordu: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: ortak yüklem ile bağlanmış cümle
 Yüklem Yerine Göre: kurallı cümle
 Yüklem Türüne Göre: fiil cümlesi
 Anlamına Göre: olumlu cümle

4. Şu dik erkânıharp(Kurmay) yakasının altında kızıl bir gömlek, ateşleyici bir gömlek var. (Adivar,1987:s.45)

Kelime grupları:

Şu dik erkânıharp(Kurmay) yakasının (ty) / (tn)altı: belirtili isim tamlaması

Şu dik (s) / (i)erkânıharp(Kurmay) yakası: sıfat tamlaması

Şu (s) / (i)dik: sıfat tamlaması

erkânıharp(Kurmay)(ty) / (tn) yakası: belirtisiz isim tamlaması

kızıl (s) / (i) bir gömlek: sıfat tamlaması

bir (s) / (i) gömlek: sıfat tamlaması

ateşleyici (s) / (i) bir gömlek: sıfat tamlaması

Cümlenin Öğeleri:

Şu dik erkâniharp(Kurmay) yakasının altında: yer tamlayıcısı

kızıl bir gömlek, ateşleyici bir gömlek: sözde özne

var: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: ortak yüklem ile bağlanmış cümle

Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: isim cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cümle

5. Ayşe'nin daima kaçan eteğinin ucu elimde idi: artık bırakamazdım. (Adıvar,1987:s.57)

Kelime grupları:

Ayşe'nin daima kaçan eteğinin (ty) / (tn) ucu: isim tamlaması

Ayşe'nin (ty) / (tn) daima kaçan eteği: isim tamlaması grubu

kaçan etek: sıfat-fiil grubu

bırakamazdım (bırakabil-): birleşik fiil grubu

Cümlenin Öğeleri:

1. Cümle

Ayşe'nin daima kaçan eteğinin ucu: özne

elimde idi: yüklem

2. Cümle

artık: zarf tümleci

bırakamazdım: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: ortak nesne ile bağlanmış cümle

Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: fiil cümlesi

Anlamına Göre: olumsuz cümle

6. **Bulutların açıp kısıtıldığı karanlık bir deli ışığın altında yeşil balkondaki beyaz efsane kadın, kırmızı topraklı yolda giden ince ve erkek hayal kalbimi iyilik ve sevgiyle doldurdu. (Adıvar,1987:s.82)**

Kelime grupları:

Bulutların / açıp: zarf-fiil grubu

Bulutların (ty) / (tn)açıp kısıtıldığı: isim tamlaması

Bulutların açıp kısıtıldığı karanlık bir deli ışığın(ty) / (tn)altı: isim tamlaması

karanlık bir deli (s)/(i)ışık: sıfat tamlaması

yeşil balkondaki beyaz efsane (s)/(i) kadın: sıfat tamlaması

yeşil balkondaki(s)/(i) beyaz efsane: sıfat tamlaması

beyaz (s)/(i) efsane: sıfat tamlaması

yeşil (s)/(i) balkon: : sıfat tamlaması

kırmızı topraklı yolda giden ince ve erkek / hayal: sıfat tamlaması

kırmızı / topraklı / yol: sıfat tamlaması

kırmızı topraklı yolda / giden: sıfat-fiil grubu

ince ve erkek: bağlaç grubu

ince ve erkek / hayal: sıfat tamlaması

iyilik ve sevgi: bağlaç gurubu

sevgi/yle: edat grubu

Cümlelerin Öğeleri:

balkondaki beyaz efsane kadın, kırmızı topraklı yolda giden ince ve erkek hayal: özne

doldurdu: yüklem

Bulutların açıp kısıtıldığı karanlık bir deli ışığın altında: yer tamlayıcısı

iyilik ve sevgiyle: zarf tümleci

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: ortak özne ile bağlanmış cümle

Yüklem Yeri Göre: kurallı cümle

Yüklem Türüne Göre: fiil cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cümle

7. Kızın yalvarmasına çavuş dayanamamış, arkasına bir erkek esvabı giydirmiş, getirmiş. (Adıvar,1987:s.91)

Kelime grupları:

Kızın yalvarması: isim tamlaması

Kızın yalvarma: isim-fiil grubu

bir / erkek / esvabı: sıfat tamlaması

Cümlenin Öğeleri:

1. cümle

çavuş: özne

Kızın yalvarmasına: yer tamlayıcısı

dayanamamış: yüklem

2. cümle

arkasına: yüklem

bir erkek esvabı: nesne

3. cümle

giydirmiş: yüklem

4. cümle

getirmiş: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: ortak özne ile bağlanmış cümle

Yüklem Yeri Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: fiil cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cümle

8. O kadar dümdüz bir şey mi? . (Adıvar,1987:s. 108)

Kelime grupları:

O kadar(s) /(i) dümdüz bir şey: sıfat tamlaması

O kadar: edat grubu

dümdüz (s) /(i) bir şey: sıfat tamlaması

dümdüz: ikileme grubu

bir (s) /(i) şey: sıfat tamlaması

Cümlenin Öğeleri:

O kadar dümdüz bir şey mi?: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: ortak anlam ile bağlanmış cümle

Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: isim cümlesi

Anlamına Göre: soru cümlesi

**9. Bizim şube biraz yüksekte; dört köşe tahta bir bina!
(Adıvar,1987:s.117)**

Kelime grupları:

Bizim şube: iyelik grubu

dört köşe (s) /(i) tahta bir bina: sıfat tamlaması

dört (s) /(i) köşe: sıfat tamlaması

tahta (s) /(i) bir bina: sıfat tamlaması

bir (s) /(i) bina: sıfat tamlaması

Cümlenin Öğeleri:

1. Cümle

biraz yüksekte: yüklem

2. Cümle

dört köşe tahta bir bina: yüklem

Bizim şube: özne

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: ortak özne ile bağlanmış cümle

Yüklem Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklem Türüne Göre: isim cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cüml

- 10. İkinci İnönü'nde alayın başında başımı kurşunlara uzatarak ölüm bekledim ve göğsümde ölümün yıldırım gibi geçtiğini, Metristepe'de duyarak bayıldığım an her şeyin bitmiş olduğunu sanıyordum. (Adıvar,1987:s.127)**

Kelime grupları:

İkinci (s) / (i) İnönü: sıfat tamlaması

alayın (ty) / (tn) başı: belirtili isim tamlaması

kurşunlara uzatarak: zarf-fiil grubu

ölümün (ty) / (tn) yıldırım gibi geçtiğini: isim tamlaması

yıldırım gibi: edat grubu

yıldırım gibi geçtiğini: sıfat-fiil grubu

Metristepe'de duyarak: zarf-fiil grubu

Metristepe'de duyarak bayıldığım: sıfat-fiil grubu

göğsümde ölümün yıldırım gibi geçtiğini Metristepe'de

duyarak bayıldığım(s) / (i) an: sıfat tamlaması

her şeyin bitmiş / olduğu: sıfat-fiil grubu

her şeyin (ty) / (tn) bitmiş olduğu: belirtili isim tamlaması

her(s) / (i) şey: sıfat tamlaması

bitmiş ol- : birleşik fiil grubu

Cümlenin Öğeleri:

1. Cümle

İkinci İnönü'nde: zarf tümleci

alayın başında: yer tamlayıcısı

başımı kurşunlara uzatarak: zarf tümleci

ölüm: nesne

ben: özne

bekledim: yüklem

2. Cümle

göğsümde ölümün yıldırım gibi geçtiğini, Metristepe'de duyarak

bayıldığım an: zarf tümleci

her şeyin bitmiş olduğunu: nesne

saniyordum: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: ve bağlacı ile bağlanmış cümle

Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: fiil cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cümle

11. “- Seni ne kadar aradım yahu!” (Adıvar,1987:s.133)

Kelime grupları:

Cümlenin Öğeleri:

aradım: yüklem

ben: gizli özne

seni: nesne

ne kadar: zarf tümleci

yahu: cümle dışı unsur

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: bağlanmış cümle

Yüklem Yerine Göre: devrik cümle

Yüklem Türüne Göre: fiil cümlesi

Anlamına Göre: ünlem cümlesi

12. Sokaklarda kağı, at arabası, sedye ne varsa yaralı taşıyordu; yaş, çamurlu ve karanlık, kasabanın her tarafında yağmurun ortasında ötede beride elinde fenerlerle beyaz gömleli sıhhiye erleri, emir veren, koşuşan doktorlar vardı. (Adıvar,1987:s.139)

Kelime grupları:

elinde fenerlerle beyaz gömleli sıhhiye erleri, emir veren, koşuşan

(s)/(i) doktorlar: sıfat tamlaması

at (ty)/(tn)arabası: belirtisiz isim tamlaması

çamurlu ve karanlık: bağlama grubu

kasabanın (ty)/(tn her tarafı: belirtili isim tamlaması

her(s)/(i) tarafı: sıfat tamlaması

yağmurun(ty)/(tn ortası: belirtili isim tamlaması

fenerler / le: edat grubu

beyaz gömleli (s)/(i)sıhhiye erleri: sıfat tamlaması

beyaz (s)/(i)gömlek: sıfat tamlaması

sıhhiye (ty)/(tn erleri: belirtisiz isim tamlaması

emir veren, koşuşan: sıfat-fiil grubu

emir veren, koşuşan(s)/(i) doktorlar: sıfat tamlaması

emir ver- : birleşik fiil grubu

Cümlenin Öğeleri:

1. Cümle

Sokaklarda: dolaylı tümleş

kağı, at arabası, sedye: özne

yaralı: nesne

taşıyordu: yüklem

2. Cümle

*çamurlu ve karanlık (dı):*yüklem

3. Cümle

kasabanın her tarafında yağmurun ortasında ötede beride: yer tamlayıcısı

elinde fenerlerle beyaz gömleli sıhhiye erleri, emir veren, koşuşan doktorlar: özne

vardı: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: anlamca bağlanmış cümle

Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: isim cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cümle

13. Gece Ayşe bilmecesinin nasıl halledilmez bir şey olduğunu düşündüm. (Adıvar,1987:s.150)

Kelime grupları:

Ayşe (ty) / (tn)bilmecesi: belirtisiz isim tamlaması

Ayşe bilmecesinin(ty) / (tn)nasil halledilmez bir şey olduğu: belirtili isim tamlaması

halledilmez bir şey olduğu: sıfat fiil grubu

halledilmez bir şey ol-: birleşik fiil

halledilmez (s) /bir şey (i): sıfat tamlaması

bir (s) / şey (i): sıfat tamlaması

Cümlenin Öğeleri:

Ben: gizli özne

düşündüm: yüklem

Gece: zarf tümleci

Ayşe bilmecesinin nasıl halledilmez bir şey olduğunu: belirtili nesne

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: anlamca bağlanmış cümle

Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: fiil cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cümle

14. Göğsümde bir ölünün başından çalınmış bir tutam siyah saç var. .

(Adıvar,1987: s.159)

Kelime grupları:

bir (s)/ (i) ölü: sıfat tamlaması

bir ölünün(ty) / (tn) başı: belirtili isim tamlaması

bir ölünün başından çalınmış: sıfat-fiil grubu

bir ölünün başından çalınmış (s)/ (i) bir tutam siyah saç: sıfat tamlaması grubu

bir tutam (s)/ (i) siyah saç: sıfat tamlaması grubu

bir (s)/ (i) tutam: sıfat tamlaması

siyah(s)/ (i) saç: sıfat tamlaması

Cümlenin Öğeleri:

Göğsümde: yer tamlayıcısı

bir ölünün başından çalınmış bir tutam siyah saç: özne

var: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: anlamca bağlanmış cümle

Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: isim cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cümle

15. Cemaate telkin etmek istediği naslar bıçak gibi keskindir.(Adıvar,2007:s.13)

Kelime grupları:

telkin et-:birleşik fiil grubu

telkin etmek istediği: sıfat-fiil grubu

telkin etmek istediği / naslar: sıfat tamlaması grubu

bıçak gibi: edat grubu

Cümlenin Öğeleri:

Cemaate telkin etmek istediği naslar: Özne

bıçak gibi: zarf tümleci

keskindir: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre:anlamca bağlanmış cümle

Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: isim cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cümle

16. Halk türkülerini, oyun havalarını sevdiği kadar, en ağır musikiyi de seven bu ihtiyar kadın Rabia'nın sesi ve üslubuyla gaşyoldu. (Adıvar,2007:s.31)

Kelime grupları:

Halk türkülerini, oyun havalarını sevdiği kadar, en ağır musikiyi de seven bu ihtiyar (s) / (i) kadın: sıfat tamlaması

Halk türkülerini, oyun havalarını sevdiği: sıfat-fiil grubu

Halk (ty) / (tn)türkülerini: belirtisiz isim tamlaması

oyun(ty) / (tn) havaları: belirtisiz isim tamlaması

sevdiği kadar: edat grubu

en ağır (s) / (i) musikiyi: sıfat tamlaması

en ağır musikiyi /de: bağlaç grubu

en ağır musikiyi de seven: sıfat-fiil grubu

en ağır musikiyi de seven (s) / (i) bu ihtiyar kadın: sıfat tamlaması

Rabia'nın (ty) / (tn) sesi ve üslubu: belirtili isim tamlaması

sesi ve üslub: bağlaç grubu

Rabia'nın sesi ve üslubuy / la: edat grubu

Gaşyol-: birleşik fiil grubu

Cümlelerin Öğeleri:

Halk türkülerini, oyun havalarını sevdiği kadar, en ağır musikiyi de seven bu ihtiyar kadın: özne

Rabia'nın sesi ve üslubuyla: zarf tümleci

gaşyoldu: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: de bağlacı ile bağlanmış cümle

Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: fiil cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cümle

17. – Ben daha meşke başlamadım, Paşa Efendi...(Adıvar,2007:s.59)

Kelime grupları:

Paşa Efendi: unvan grubu

Cümlelerin Öğeleri:

Ben: özne

başlamadım: yüklem

meşke: er tamlayıcısı

daha: zarf tümleci

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: bağlanmış cümle

Yüklem Yerine Göre: devrik cümle

Yüklem Türüne Göre: fiil cümlesi

Anlamına Göre: olumsuz cümle

18. – Anlamadığın işe burnunu ne sokarsın, be kadın?

(Adıvar,2007:s.65)

Kelime grupları:

Anlamadığın (s)/(i) iş: sıfat tamlaması

Anlamadığın: sıfat-fiil grubu

Cümlelerin Öğeleri:

sokarsın: yüklem

sen: özne

be kadın: cümle dışı unsur

Anlamadığın işe: yer tamlayıcısı

burnunu : belirtili nesne

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: anlamca bağlanmış cümle

Yüklem Yerine Göre: devrik cümle

Yüklem Türüne Göre: fiil cümlesi

Anlamına Göre: soru cümlesi

19. O sabah öğle vakti eve dönünce, Emine'den çok şiddetli bir azar yemişti. (Adıvar,2007:s.85)**Kelime grupları:**

O (s)/(i) sabah: sıfat tamlaması

öğle vakti: belirtisiz isim tamlaması
eve dönünce: zarf-fiil grubu
şiddetli (s)/(i) bir azar: sıfat tamlaması
bir(s)/(i) azar: sıfat tamlaması
O sabah öğle vakti eve dönünce: zarf-fiil grubu

Cümlelerin Öğeleri:

yemişti: yüklem
o: özne
O sabah öğle vakti eve dönünce: zarf tümleci
Emine'den: yer tamlayıcısı
çok şiddetli bir azar: nesne

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: anlamca bağlanmış cümle
Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle
Yüklemin Türüne Göre: fiil cümlesi
Anlamına Göre: olumlu cümle

20. Böyle yarı mecnun olduğu günlerin birinde Sinekli Bakkal tazelerinden biri ona, gece oturmaya geldi. (Adıvar,2007:s.112)

Kelime grupları:

Böyle yarı mecnun olduğu günlerin/ biri: belirtili isim tamlaması
Böyle yarı mecnun olduğu / günlerin: sıfat tamlaması
Böyle yarı / mecnun olduğu: sıfat tamlaması
mecnun olduğu: sıfat-fiil grubu
Sinekli Bakkal tazelerinden (ty) / (tn)biri: belirtili isim tamlaması
Sinekli Bakkal(ty) / (tn) tazeleri: belirtisiz isim tamlaması
oturma: isim-fiil grubu
mecnun ol: birleşik fiil grubu

Cümlenin Öğeleri:

geldi: yüklem

Sinekli Bakkal tazelerinden biri: özne

ona: yer tamlayıcısı

gece oturmaya: yer tamlayıcısı

Böyle yarı mecnun olduğu günlerin birinde: zarf tümleci

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: anlamca bağlanmış cümle

Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: fiil cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cümle

21. İçini karıştıran, gözlerini yakan gözyaşlarının birbirine benzemez saikleri vardı. (Adıvar,2007:s.139)**Kelime grupları:**

İçini karıştıran, gözlerini yakan gözyaşlarının(ty) / (tn)birbirine benzemez saikleri: belirtili isim tamlaması

İçini karıştıran, gözlerini yakan(s)/(i) gözyaşları: sıfat tamlaması

İçini karıştıran: sıfat-fiil grubu

gözlerini yakan: sıfat-fiil grubu

birbirine benzemez / saikleri: sıfat tamlaması

birbirine benzemez: sıfat-fiil grubu

Cümlenin Öğeleri:

İçini karıştıran, gözlerini yakan gözyaşlarının birbirine benzemez saikleri : özne

vardı: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: anlamca bağlanmış cümle

Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: isim cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cümle

22. Tehlikeli, siyasi mazmunları istintaka memur edilen bu şişman adam, hiç de korkunç görünmüyordu. (Adıvar,2007:s.180)

Kelime grupları:

Tehlikeli, siyasi mazmunları istintaka memur edilen bu şişman(s) /adam(i): sıfat tamlaması

Tehlikeli, siyasi mazmunları istintaka memur edilen (s) /(i)bu şişman: sıfat tamlaması

bu (s) /(i)şişman: sıfat tamlaması

Tehlikeli, siyasi mazmunları istintaka memur edilen : sıfat-fiil grubu

Tehlikeli, siyasi(s) /(i) mazmunlar: sıfat tamlaması

istintaka memur et- : birleşik fiil grubu

Cümlelerin Öğeleri:

Tehlikeli, siyasi mazmunları istintaka memur edilen bu şişman adam: özne

hiç de korkunç: zarf tümleci

görünmüyordu: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: de bağlacı bağlanmış cümle

Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: fiil cümlesi

Anlamına Göre: olumsuz cümle

23. Kûfir sağanağı geçmiş yıllara döndü, zulüm bezirgnlerinin ecdadına, ecdadının ecdadına, ta Âdem Baba'ya ulaştı. (Adıvar,2007:s.205)

Kelime grupları:

Kûfir sağanağı: isim tamlaması

geçmiş yıllar: sıfat tamlaması

geçmiş: sıfat-fiil grubu

zulüm / bezirgnlerinin ecdadı: sıfat tamlaması

bezirgnlerinin ecdadı: isim tamlaması

ecdadının ecdadı: isim tamlaması

zulüm bezirgnlerinin ecdadına, ecdadının ecdadına, ta Âdem Baba'ya: bağlama grubu

Cümlenin ğeleri:

1. cümle

Kûfir sağanağı:özne

geçmiş yıllara: yer tamlayıcısı

döndü:yüklem

2. cümle

zulüm bezirgnlerinin ecdadına, ecdadının ecdadına, ta Âdem

Baba'ya: yer tamlayıcısı

ulaştı: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: ortak özne ile bağlanmış cümle

Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: fiil cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cümle

24. – Hiç sesimi çıkartmam, seni şaşırtmam. (Adivar,2007:s.238)

Kelime grupları:

Cümlenin Öğeleri:

1. Cümle

Hiç: zarf tümleci

sesimi: nesne

ben: özne

çıkartmam: yüklem

2. Cümle

ben: özne

seni: belirtili nesne

şaşırtmam: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: ortak özne ile bağlanmış cümle

Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: fiil cümlesi

Anlamına Göre: olumsuz cümle

25. Kanarya'yı tekrar bulmak, Kanarya ile tekrar bir sofrada yemek yemek ne acayip şey.(Adivar,2007:s.251)

Kelime grupları:

Kanarya'yı tekrar bulmak: isim-fiil grubu

Kanarya ile: edat grubu

Bir(s) / (i)sofrada: sıfat tamlaması

yemek yemek: isim-fiil grubu

acayip(s) / (i)şey: sıfat tamlaması

Cümlenin Öğeleri:

1. Cümle

Kanarya'yı tekrar bulmak: özne

2. Cümle

Kanarya ile tekrar bir sofrada yemek yemek : özne

acayip şey: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: ortak yüklem ile bağlanmış cümle

Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: isim cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cümle

26. Nejat Efendi'nin çalışında Peregrini' nin ihtirası, ateşi yoktu. (Adıvar,2007:s.273)

Kelime grupları:

Nejat Efendi'nin (ty)/(tn) çalışı: isim tamlaması

Nejat Efendi: unvan grubu

Peregrini' nin (ty)/(tn) ihtirası: belirtili isim tamlaması

Peregrini' nin (ty)/(tn) ateşi: belirtili isim tamlaması

Cümlenin Öğeleri:

Nejat Efendi'nin çalışında: yer tamlayıcısı

Peregrini' nin ihtirası, ateşi: özne

yoktu: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: anlamca bağlanmış cümle

Yüklem Yeri Göre: kurallı cümle

Yüklem Türüne Göre: isim cümlesi

Anlamına Göre: olumsuz cümle

27. Hatta Rakım, bir sirki hatırlatan cüceliğiyle, Penbe, panayır yerleri kokusu veren esmer yüzüyle bile hayatlarına fevkaladelik vermiyor. (Adıvar,2007:s.309)

Kelime grupları:

bir sirki hatırlatan cüceliği / le: edat grubu

bir sirki hatırlatan: sıfat-fiil grubu

bir(s)/(i) sirk: sıfat tamlaması

panayır yerleri kokusu veren esmer yüzü / le bile: edat grubu

panayır yerleri kokusu veren(s) / (i) esmer yüzü: sıfat tamlaması

panayır yerleri kokusu veren: sıfat-fiil grubu

esmer(s) / (i)yüz: sıfat tamlaması

panayır yerleri (tn) / (ty)kokusu: belirtisiz isim tamlaması

panayır(tn) / (ty) yerleri: belirtisiz isim tamlaması

Cümlenin Öğeleri:

1. Cümle

Rakım: özne

bir sirki hatırlatan cüceliğiyle: zarf tümleci

2. Cümle

Penbe: özne

panayır yerleri kokusu veren esmer yüzüyle bile: zarf tümleci

hayatlarına: yer tamlayıcısı

fevkaladelik: nesne

vermiyor: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: ortak yüklem ile bağlanmış cümle

Yüklem Yeri Göre: kurallı cümle

Yüklem Türüne Göre: fiil cümlesi

Anlamına Göre: olumsuz cümle

28. Penbe ile Rabia arabada, mektepleri tatil olmuş çocuklar gibiydiler. (Adivar,2007:s.333)

Kelime grupları:

Penbe ile Rabia: bağlama grubu

mektepleri tatil olmuş çocuklar / gibi: edat grubu

mektepleri tatil olmuş(s)/ (i)çocuklar: sıfat tamlaması

mektepleri tatil olmuş: sıfat-fiil grubu

tatil ol-ş: birleşik fiil grubu

Cümlenin Öğeleri:

Penbe ile Rabia: özne

arabada: yer tamlayıcısı

mektepleri tatil olmuş çocuklar gibiydiler: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: bağlanmış cümle

Yüklem Yeri Göre: kurallı cümle

Yüklem Türüne Göre: isim cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cümle

29. Rabia, kapının eşiğini atlarken, Osman Abdülhamid'in marşını çalmaya başladı. (Adivar,2007:s.361)

Kelime grupları:

kapının eşiğini atlarken: zarf-fiil grubu

kapının / eşiği: isim tamlaması

Abdülhamid'in marşını çalma: isim-fiil grubu

Abdülhamid'in / marşı: isim tamlaması

Cümlelerin Öğeleri:

Rabia, kapının eşiğini atlarken: zarf tümleci

Osman: özne

Abdülhamid'in marşını: nesne

çalmaya: yer tamlayıcısı

başladı: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: bağlanmış cümle

Yüklemin Yerine Göre: kurallı cümle

Yüklemin Türüne Göre: fiil cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cümle

30. Osman, Kanarya kadar da kendine hâkim değil(Adıvar,2007:s.383).

Kelime grupları:

Kanarya kadar da : bağlama grubu

Kanarya kadar : edat grubu

Cümlelerin Öğeleri:

Osman: özne

Kanarya kadar: zarf tümleci

kendine: yer tamlayıcısı

hâkim değil: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: de bağlacı ile bağlanmış cümle

Yüklem Yeri Göre: kurallı cümle

Yüklem Türüne Göre: isim cümlesi

Anlamına Göre :olumsuz cümle

31. Nihayet Osman da geldi, karşısına oturdu. (Adıvar,2007:s.403)

Kelime grupları:

Osman da: bağlama grubu

Cümlenin Öğeleri:

1. Cümle

Osman: özne

geldi: yüklem

2. Cümle

karşısına: yer tamlayıcısı

oturdu: yüklem

Cümle Türleri:

Bağlanma Şekillerine Göre: ortak özne ile bağlanmış cümle

Yüklem Yeri Göre: kurallı cümle

Yüklem Türüne Göre: fiil cümlesi

Anlamına Göre: olumlu cümle

SONUÇ

Çalışmamıza başlamadan önce cümle bilgisi ile ilgili yayınlanmış eserleri inceledik. Bu eserlerin güncel olmasına dikkat ettik. Bunların dışında internet ortamında paylaşılan dergi ve makalelere ve cümle bilgisi ile ilgili yazılmış çoğu tezi de inceleyerek tezimize yardımcı kaynak olarak gösterdik. Bu kaynaklardan yola çıkarak farklı görüşlerdeki araştırmacıların tanımlarına ve sınıflandırmalarına yer verdik. Ancak kendi görüşümüz doğrultusunda tanımlama ve sınıflandırmalar yaparak metinlerden seçtiğimiz örneklerle bir söz dizimi çalışması yaptık.

Çeşitli görüş ayrılığı bulunan konular üzerinde özellikle durarak kendi yorumumuzu da dile getirdik. Tezimiz de verilen örnekler tanımları destekler nitelikte olmasına ve bir örneği tekrarlamamaya özen gösterdik.

Çalışmamızın birinci kısmında **Kelime Gruplarına**, ikinci kısmında **Cümle Öğelerine** ve de üçüncü kısmında **Cümle Çeşitlerine** değindik. Her başlık için fazla örneklemede bulunduk.

TAMLAMALAR	ATEŞTEN GÖMLEK	SİNEKLİ BAKKAL
İSİM TAMLAMASI	1452	5678
SIFAT TAMLAMASI	2178	9315

Farklı görüş ayrılıklarının olduğu Belirtisiz İsim Tamlamalarında tamlayan ve tamlanan arasında kalıcı bir ilişki vardır. Bu ilişki sebebiyle birleşik kelimelerin pek çoğu karşımıza belirtisiz isim tamlaması yapısında çıkar. Bilhassa onomastik adlandırmalarda belirtisiz isim tamlamasının iyelik ekinin düşürüldüğü de gözlemlenmektedir. Bu tür kullanışların Türk dili kaidelerine aykırı olduğu unutulmamalıdır. Ancak iyelik ekinin düşmediği örnekler eserlerimizde **bulunmaktadır.**

- Hakikat o akşam **Beyoğlu**'nda yemek yedik ve **Tepebaşı**'da barda eğlendik ve gece sarhoşa yakın bir hâle döndük.(Adıvar,2007:s. 21-5)

- Bir taraftan Hendek, bir taraftan **Arnavutköyü**'nde hissedilen baş kaldırma kargaşalığı İhsan'ın kuvvetleri batırmağa memurdu. 76-40)

“-dan/-den” ayrılma hali eki, ilgi hali eki fonksiyonunda kullanılabilir.

- Hele İttihâdcıların zayıf kalpli olan **kadınlarından bazıları** İttihâdcı olduğumuz belli olmasın diye o sesini yükselttikçe onun etrafından ayrılmıyorlardı.(Adıvar,1987:s. 26-21)
- Türkçe ders verdiği **evlerden birinde** Salime Hanım'a tesadüfünü anlattı.(Adıvar,1987:s.47-1)
- Birincisi sokağın ortasındaki **evlerden birinin** altına kara bir kovuk gibi gömülen dükkân, öteki sokağın biricik üç katlı binası.(Adıvar,2007:s.12-16)

Eserlerimizde "**birçok**" belirsizlik sıfatının bugün kullanılmayan, isimlerin çokluk halleriyle birlikte kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca metinlerimizde "**bir alay**" belirsizlik sıfatı da kullanılmıştır.

- Birinci sahne: Bir cüce çocuk, **bir alay** sağlam, toraman, fakat yaramaz ve hissiz oğlan çocuklarla, amcazadeleriyle oynuyor. .(Adıvar,2007:s.388)
- Avlunun duvarında açılan paslı demir parmaklıklı pencereye **birçok bezler** bağlıydı. .(Adıvar,2007:s.317)

Nesnenin neden yapıldığını belirten tamlamaların bazı kaynaklarda isim tamlaması olarak yer verilmesine rağmen son zamanlardaki çeşitli araştırmalarla ortaya konan görüşlere göre sıfat tamamlaması olarak adlandırılması daha doğru bulunmuştur. Biz de tezimizde nesnenin neden yapıldığını belirten tamlamaları sıfat tamlaması olarak örneklendirdik.

- — Kanarya Hanım'ı gelecek hafta **altın kafesine** koyacaklar...(Adıvar,2007:s. s.59)
- Avlunun duvarında açılan **pashlı demir parmaklıklı** pencereye birçok bezler bağlıydı.

Eserlerimizde Türkçe dil kurallarıyla yapılan tamlamaların yanı sıra Arapça dilbilgisi kurallarıyla yapılmış tamlamalar da bulunuyor.

- Şimdi o, **Şevket-i derya'da**, Tefvik'ten ayrıldığı günü hatırlıyordu.(Adıvar,2007:s.336)
- Kuran okurken sesinde atan o korkunç kin bile **şayan-ı hayret...** .(Adıvar,2007:s.328)
- Yoksa **ruz-ı cezada** on parmağım yakasında olacak .(Adıvar,2007:s.322)

FİİLİMSİLER	ATEŞTEN GÖMLEK	SİNEKLİ BAKKAL
İSİM-FİİL	87	1215
SIFAT-FİİL	1306	32244
ZARF-FİİL	943	1629

Eserlerimizde "-İş ve -mA" isim fiil ekleri "-mA" ekine göre daha fazla kullanılmıştır. Günümüzde "-mA" ekiyle kurulan isim-fiiller eserlerimizde "-İş" şekliyle bulunmaktadır.

- Çünkü Osman'ın istediği o fikri, o ağır **konusuş** onu çok yoruyordu.(Adıvar,2007:s.313)
- Bu biçim **konusuş**, vaktini kaybetmekten başka neye yarıyordu.(Adıvar,2007:s.313)
- **Başlamak** istiyorum.(Adıvar,1987:s.16-4)
- Annem bundan başka da bir şey **söylemek** istiyordu...(Adıvar,1987:s. 16-12)
- — Salim, ben güneşe **çıkmaq** istiyorum...(Adıvar,1987:s. 21-10)

Günümüzden farklı olarak "-mAk" eki, ünlü ile başlayan bir ek aldığında sonda bulunan sert ünsüz olan "k" yumuşayarak "ğ" ya, "k" ünsüzü "ğ" dönüşmüştür.

- Beni manşonlu, yüksek ökçeli, Şişli küçük hanımlarıyla **evlendirmeğe** uğraştı. (Adıvar,1987:s.17)
- Göz kırıp **açmağa** vakit kalmadan Ahmet Rıfkı'nın arkadaşları hayvanlarından atlamışlar... (Adıvar,1987:s.60)
- ...acele etmeden açık adımlarla Mercan'a doğru **inmeğe** başladık, ben dizlerimde, kalbimde tuhaf tuhaf bir şey hissettim. (Adıvar,1987:s.19)

Adıvar her iki romanda da anlatım biçimlerinden yer yer betimleme ve yer yer öyküleme yöntemlerini kullanmıştır. Bu sebeple de sıfat tamlamalarına ve fiilimsilere özellikle de sıfat-fiillere sıkça yer verilmiştir.

- **Beklediği ve asıl korktuğu darbe** nihayet beynine inmişti.(Adıvar,2007:s. s.166)
- Ah **kızı olduğunu** bu müstekreh herife bir unutturabilse... (Adıvar,2007:s. s.167)
- Fakat şahsiyetini, **kalın perdeler arkasından hissedilen** bir ışık gibi, etrafına sezdirmişti.(Adıvar,2007:s. s.168)
- **Yalnız onun gözlerinde gördüğüm** çocuk güveni ve şefkati ile ruhuma sokuluyor, bu bakış **açlıktan ölen** bir adama ekmek yerine taş vermek etkisini yapıyor.(Adıvar,1987:s. s72)
- Ben en çok **beni korumak isteyenlerden, rafta saklanacak bir çeşit yaratık gibi beni sakınanlardan** tiksiniyorum.(Adıvar,1987:s. s.72)

Her iki romanımızda da ikilemelerin her çeşidine ait örnekler bulunmaktadır. Ancak tekrar grupları arasında en çok aynen tekrar grubuna yer verilmiştir. Eserlerimizde günümüzde farklı şekilleriyle kullanılan ikilemelerde bulunmaktadır.

- Arapçası pek âlimane değildi ama **çatra patra** meramını anlatıyordu. (Adıvar,2007:s.297)(çat pat)
- Demek hala rüya korkusuyla beni titreten Eskişehir olayı **sapsağlam** bir gerçek! (Adıvar,1987:s132)(sapasağlam)
- Sonra **yapyalnız** kompartımana koştum. (Adıvar,1987:s132)(yapayalnız)

Her iki eserde de kahramanların hemen hepsinin unvanı veya lakabı vardır. Bu sebeple de her iki eserimizde unvan grubu çokça bulunmaktadır.

- **İhsan Bey** izin verse de vermese de kızı almaya yemin ettiğini söyledi: (Adıvar,1987:s. 92)
- **Ayşe Hanım** siz burada ne yapıyorsunuz? (Adıvar,1987:s. 141)
- Başlıcaları, **Mustafa Efendi**'ye benzeyen bakkal, imama benzeyen, yerden bitme, koca sarıklı bir ihtiyar imam. (Adıvar,2007:s. 15)
- Amma yaptın ha... Sana **Rabia Abla** demezler mi? (Adıvar,2007:s. 33)
- Doğancılar Meydanı'ndan inerken **Mülazım(teğmen) Seyfi**'yi gördüm. (Adıvar,1987:s. 54)
- **Monşer Cemal** Bey, dedi, burada mühim bir İngiliz muhabiri var.(Adıvar,1987:s. 35)

Eserlerimizde en çok kullanılan yardımcı fiiller ise "et-" ve "ol-" fiilleridir. Diğer yardımcı fiiller fazla kullanılmamıştır.

- İhsan üzerinde iradesine şimdilik **hissedilmeyecek** kadar yavaş, fakat kesin olarak **hakim kılıyor**. (Adıvar,1987:s. 22)

- İhsan, onu sonra gelip alacaklarını, şimdi dönmesini **salık verdikçe** coşuyor ve haykırıyordu: (Adıvar,1987:s. 69)
- Öğleye doğru kağnılar başlarında Mehmet Çavuş **sökün**tiler. (Adıvar,1987:s. 88)
- Götür Muhsin Bey'e **kaydettir**.(Adıvar,1987:s. 89)

Sinekli Bakkal babasından çok **meşgul ediyordu**.(Adıvar,2007:s. 122)

- Konağın debdebesi maaşla **idame edilemezdi**. (Adıvar,2007:s. 127)

Eserlerimizde kısa cümlelerden ziyade daha çok uzun cümleler kurulmuştur. Kısa cümleler karşılıklı konuşma şeklinde geçen diyaloglarda kullanılmıştır.

- Nereden geliyorsunuz?
-Gevye'den geliyoruz.
- Millî kuvvetlerden mi?
Mehmet Çavuş atıldı:
- Evet paşam!
- Vay Mehmet Çavuş! (Adıvar,1987:s83)

Eserlerimizde uzun cümle yapısı bağlanma edatlarıyla, ortak cümle öğeleriyle, ortak kip ve şahıs ekleriyle ve anlam ilişkisiyle kurulmuştur. Bu cümlelerde ortak öğe daha çok özne ve nesnedir. Ancak diğer cümle öğeleriyle kurulmuş ortak öğeli cümleler bulunmaktadır.

- Fakat onun acı hikâyesini hangisi dinlese gözünde ihtilalin en gerçek ateşi **yanıyor**, Ayşe İzmir çatışmasının kutsal sembolü **oluyordu**.(Adıvar,1987:s.59)
- Altın gözlerin yeşil mevceleri parıl parıl **yanıyor**, beyaz örtünün içindeki yüz, Tevfik'in izah edemeyeceği bir heyecanla kıpkırmızı **olmuştu** .(Adıvar,2007: s.80)
- **Tevfik**, Tuna Nehri gibi taşmıştı, tayfun gibi kızının etrafında **dönüyor**, kapıp kollarıyla **kaldırıyor**, dükkânda aşağı yukarı divane gibi **dolaştırıyor**, arada bir biraz

bırakıyor, biraz yüzüne baktıktan sonra tekrar **kapıyor**, nöbet gelmiş gibi **sayıklıyor**, **ağlıyordu**.(Adıvar,2007: s.81)

Romanın Adı	Yüklemine Yerine Göre Cümleler		Yüklemine Türüne Göre Cümleler		Yüklemine Anlamına Göre Cümleler			
	Devrik Cümle	Kurallı Cümle	İsim Cümlesi	Fiil Cümlesi	Olumlu Cümle	Olumsuz Cümle	Soru Cümlesi	Ünlem Cümlesi
Sinekli Bakkal	505	9068	3642	5652	6658	1412	332	113
Ateşten Gömlek	48	4358	720	3312	4320	748	643	312

Cümleleri yüklemine göre incelediğimizde daha çok fiil cümleleri bulunmaktadır.Eserlerde hareket çok olduğu için fiil cümlesi çoktur. İsim cümleleri basit zamanlı çekimliyken fiil cümlelerinde birleşik zamanlı olarak çekimlendiği görülmektedir.

- Yine bir akşam, ben söğütlerin arasından gelen İhsan'a doğru **gidiyordum**.(Adıvar,1987:s.67)
- Sonra kıyafetiyle söylediği Türkçe arasında da bir münasebet **yoktu**.(Adıvar,2007: s.96)

Cümleleri anlam bakımından ele aldığımızda daha çok olumlu cümleler bulunmaktadır. Ancak olumsuz fiil ve olumsuz isim cümlelerinin varlığı da az değildir. Eserlerimizde biçimce olumsuz ancak anlamca olumlu cümlelerde bulunmaktadır.

- Fakat hala hayata karışan, dirileri meşgul eden mezarlar **yok değildi**.(Adıvar,2007:s.317)
- Sinekli Bakkal semtinin sokaklarına **benzemiyor değildi**.(Adıvar,2007:s.258)

- Belki de bu hikâyenin ortasında başım bunalacak; ben buradan başka bir dünyaya göçeceğim; onun **zararı yok.**(Adıvar,1987: s.16)

Cümleleri yüklemine yerine göre incelediğimizde Adıvar çoğunlukla kurallı cümleler kullanmıştır. Devrik cümleleri daha çok karşılıklı konuşma metinlerinde kullanmıştır.

- - Salim iki kahve!
- İletiyom efendim.(Adıvar,1987:s 121)
- - Mehmet Çavuş ne yapıyorsun?
- Siz misiniz Peyami Bey? .(Adıvar,1987:s91)

Adıvar betimleme metoduyla ele aldığı eserlerini anlatımını daha çok detaylandırmak için cümle içerisinde arasözlere, .Eserlerindeki heyecanı, hüznü, hayal kırıklığını coşkuyu anlattığı cümlelerinde de eksilteli cümlelere yer vermiştir.

- Hem cezan –**söylersen**- daha hafif olur.(Adıvar,2007:s181)
- Son bir gece daha, **ay ışıklı bir gece**, dükkânın kapısına gitti.(Adıvar,2007:s. 150)
- Cemal güneyde süvari alaylarında... (Adıvar,1987:s109)

Bütün bu belirttiklerimiz doğrultusunda Halide Edib Adıvar'ın üslubuyla ilgili bunları söyleyebiliriz:

Asıl ününü romancılığı ile yapan Halide Edib'in hayat hikâyesi dikkate alındığında, onun Doğu-Batı, eski-yeni, saray kültürü -halk kültürü gibi pek çok etkiye maruz kaldığı anlaşılmaktadır. İlk dönemlerdeki romanlarında beşeri aşkı işleyen yazar daha sonra toplumsal olayları dile getiren romanlarıyla okuyucuya ulaşmıştır. Diğer yandan "kadın" Halide Edib' in tüm romanlarında ana sebeplerden olmuştur. Kendi hayatıyla da romanlarındaki kadın karakterlere vücut vermiştir. Öyle ki Nazan Bekiroğlu'nun tarifıyla "*Eğitimci, öğretmen, romancı, yazar, mütefekkir, işgal İstanbul'unda nutuk irad edici, Teali-i Nisvan kurucusu, hastanelerde hemşire, Millî Mücadele'de nefer, sekreter, çevirmen, Hilal-i Ahmer içinde faal bir sima,*

onbaşı, çavuş, profesör, milletvekili ve ütün bunların yanı sıra iyi bir eş, iyi bir anne"³⁴ dir.

Halide Edib' in romanlarında kullandığı dili incelersek yazarın eserlerinde "Yeni Lisan" anlayışına sıkı sıkıya bağlı olduğunu anlarız. Yazar halkın kullandığı dili eserlerinde kullanır. Cumhuriyetin ilk yıllarında konuşulan dil ile resmi dilin birbirinden farklı olması sanatçının en çok eleştirdiği konudur. Türkçe aşığı olan yazar dil hakkındaki görüş ve düşüncelerini romanlarında kısmen uygular. Yazar eserlerinde sade bir kullansa da Halide Edib'in eserleri dil ve anlatım açısından sorunludur. Eserlerinde basmakalıp ifadeler yerine vermeyişi Halide Edib'in üslupçu bir yazar olmadığını işaretidir.

İlk dönem romanlarında nadiren Arapça ve Farsça tamlamalara yer vermektedir. Halide Edib Anadolu' ya ve Anadolu insanına yer verdiği Ateşten Gömlek romanında kahramanlarını buldukları çevrenin ağız özelliklerine göre konuşturmuştur. Bu durum romanı daha gerçekçi ve samimi hale getirmektedir.

Yazar romanlarında çevre ve zaman tasvirlerine fazla yer vermemesine rağmen, kahramanların iç seslerinin okuyucuya yansımaya ve fiziksel özelliklerini okuyucunun gözünde canlandırmasına çok önem verir. Bu sebeple uzun cümleler kurarak yaptığı betimlemelerinde sıfatları çok kullanır.

Halide Edib dış dünyayı anlatırken isim ve isim soylu sözcükler kullanır. Konuşur gibi yazan Halide Edib romanlarında deyimlere sıkça yer vermektedir. Yazar için hareket çok önemli olduğundan kahramanların roman içindeki bağlantılarını fiiller ile anlatırken sıfatlarla da onların karşı tarafa verdiği izlenimleri anlatır. Kullandığı eksilteli ve soru cümleleriyle kahramanların iç seslerini, hüznünü, coşkusunu, heyecanını okuyucuya daha iyi hissettirir.

Devrik cümle anlatıma zenginlik ve duygu katar. Cümle yapısı oldukça sağlam olan Halide Edib romanlarında sadece karşılıklı konuşmalarda devrik cümle

³⁴ Nazan Bekiroğlu, Halide Edip Adivar, Şule Yayınları, İstanbul, 1999.

kullanırken, romanların genelinde kurallı ve fiil cümlelerine daha çok yer vermektedir. Uzun cümleler tercih etmesinden dolayı cümle kurgusunda aksaklıklar meydana gelir. Romanlarında fiil soylu sözcükler tercih eder ancak aniden araya girdiği kısımlarda bir düşüncüyü bir yargıyı açıklamaya çalışması olayın akışını kesmesine ve anlamayı zorlaştırmasına sebep olur.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

AÇIKGÖZ, Halil, YELTEN, Muhammet, *Kelime Grupları*, İstanbul, 2005.

ADIVAR, Halide Edib, *Ateşten Gömlek*, 21. Baskı, Atlas Kitapevi, İstanbul, 1987.

ADIVAR, Halide Edib, *Sinekli Bakkal*, Can Yayınları, İstanbul, 2007

AKSAN, Doğan, *Her Yönüyle Dil*, Ankara, TDK Yayınları, 2009.

AKSAN, Doğan, *Sözcük Türleri*, Ankara, TDK Yayınları, 1976.

AKTAN, Bilal, *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*, Gazi Kitapevi Yayınları, Ankara, 2009

ATABAY, Neşe, *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*, İstanbul, Papatya Yayıncılık, 2008.

BANGUOĞLU, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

BANGUOĞLU, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, Ankara, TDK Yayınları, 2000.

- BEKİROĞLU, Nazan, *Halide Edib Adivar*, Şule Yayınları, İstanbul, 1999.
- BİLGEGİL, Kaya, *Türkçe Dil Bilgisi*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1984.
- DELİCE, H. İbrahim, *Türkçe Sözdizimi*, Kitabevi Yayınevi, İstanbul, 2007.
- EDİSKUN, Haydar, *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitapevi, 1999.
- EKER, Süer, *Çağdaş Türk Dili*, 2. Baskı, Ankara, Grafiker Yayınları, 2003.
- ENGİNÜN, İnci, *Halide Edib Adivar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, Dergâh Yayınları, 2007.
- ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 1998.
- ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2004.
- ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1985.
- GENCAN, Tahir, Nejat, *Dilbilgisi*, Ankara, TDK Yayınları, 1979.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin, *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul, MEB Yayınları, 1992.
- HATİPOĞLU, Vecihe, *Türkçenin Sözdizimi*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1972.
- HATİPOĞLU, Vecihe. *Türk Dilinde İkileme*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1981.
- HENGİRMEN, Mehmet, *Türkçe Dilbilgisi*, Ergin Yayınevi, 1998,
- KARAAĞAÇ, Günay, *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2012.
- KARAHAN, Leyla, , *Cümle Tahlilleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.
- KARAHAN, Leyla, , *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993

KARAHAN, Leyla, *Türkçe'nin Söz Dizimi*, TDK Yayınları, Ankara, 2011.

KARAHAN, Leyla, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2014.

KORKMAZ, Zeynep, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara, TDK Yayınları, 1992.

KORKMAZ, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 2003.

ÖZKAN, Mustafa – SEVİNÇLİ, Veysi, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, 2. Baskı, Akademik Kitaplar, İstanbul 2009,

ŞAHİN, Veysel, *Bilge Kadının Aynadaki Yüzü (Halide Edib Adıvar'ın Romanlarında Yapı ve İzlek)*, Akçağ Yayınları, 2014.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1969.

TOPALOĞLU, Ahmet, *Dil bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1989.

DERGİLER

DELİCE, H.İbrahim, (2007), *Yüklemın Özne ve Nesne İlişkisi*, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık, Cilt: 31, No:2, s.141-145.

KARAAĞAÇ, Günay, *Özel Ad Bilgisi*, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C:2001/I,

KARABÖRK, Kâzım, “*Kim Ve Çok Kelimelerinin İyelik Eki Almış Biçimleri Üzerine*” V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri-1 (20-26 Eylül) Ankara: TDK Yay, 2004.

ÖZKAN, Abdurrahman, *Türkiye Türkçesinde Kısaltma Grupları*, Arayışlar İnsan Bilimleri Araştırmaları-, 2004, Yıl: 6, Sayı: 11.

RAUPOVA, Leyla, *Yapısal Dilbiliminde Birleşik Cümlelerle İlgili Sorunlar*, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi(TAED), 47, Erzurum, 2012, s. 37-50

TORUN, Yeter, *Türkiye Türkçesinde Tekrarlı Bağlaçların Oluşturduğu Bağlama Gruplarının Söz Dizimindeki Kullanımları Üzerine*, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2007, Cilt 16, Sayı 2, s. 503-510.

ÜSTÜNOVA, K, “*Türkçede Asıl Unsurlar: Özne ve Yüklem*”, Türk Dili Dergisi, Haziran, sayı 582, s.489-497. Ankara: TDK Yayınları, 2000.

TEZLER

EGE, E. (2010). *Reşat Nuri Güntekin’in Değirmen Adlı Romanının Cümle Bilgisi Bakımından İncelenmesi*. (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi). Konya.

GÖK, A. (2007). *Bahaeddin Özkıışı’nın “Sokakta” Adlı Eserinin Cümle Bilgisi Bakımından İncelenmesi*. (Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep.

GÜZEL, Ferdi, (2007), *Peyami Safa’nın “Yalnızız” Romanında Söz Dizimi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

KARA, Funda, (2011), *Namık Kemal’in Mektuplarında Söz Dizimi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum.

KARAKURT, Aynur, (2007), *Emine İşınsu’nun Romanlarında Söz Dizimi İncelemesi*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Denizli.

YAĞIMLI, M. A. (2007). *Reşat Nuri Güntekin’in Dudaktan Kalbe Adlı Romanının Cümle Bilgisi Bakımından İncelenmesi*. (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi). Konya.

İNTERNET KAYNAKLARI

KUZUCULAR,Şahamettin, *Halide Edib Adivar Hayatı, Eserleri, Edebi Kimliği*,
<https://edebiyatvesanatakademisi.com/>, 2011

KÜLEK, Ali, *Ateşten Gömlek Romanının Özeti ve Tahlili*,
<https://www.makaleler.com/atesten-gomlek-romaninin-ozeti-ve-tahlili>, (23.11.2016)

KÜLEK, Ali, *Sinekli Bakkal Romanının Özeti ve Tahlili*,
<https://www.makaleler.com/sinekli-bakkal-romaninin-ozeti-ve-tahlili>, (09.10.2017)

Tüm Yönleriyle Halide Edib Adivar, <https://www.turkedebiyati.org/tum-yonleriyle-halide-edib-adivar/>, (26.08.2019)

<http://www.sanal-kitap.com>

